.....
14.993
OSZK
13a/2

Athenaeum
olvasótár

Kabos

Ákácz-
virág

N. M.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

OSZK

23 fo.

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

KABOS EDE

*

ÁKÁCZVIRÁG

ELBESZÉLÉSEK

OSZK
Országos Széchenyi Könyvtár

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA
1903.

4. oldal 8
643

A.M.N.MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

R 2
14993/13a/2
25525

A.M.N.MÚZEUM KÖNYVTÁRA
K.Nyomtóvodékkapló
1903 év 520 sz.

R
1965

AKÁCZVIRÁG.

A kis Dani elmésségének első bizonyítékát egyelőre csak az udvarban adhatta tovább az édesanyja. De ott buzgón terjesztette. Férje már hajnalban kiment a határba, a hol valami vasúti vonalat kellett fölmérnie s az asszony csak estére várta haza. Délig aztán mindenkinek elmondta az udvarban a Dani esetét. A mit hát érdemes is volt tovább adni.

— Fut hozzám az a háromesztendős csöppség, hogy hát valami czipőgombot talált.

— Czipőgombot?

— Azt. Mama, megtaláltam a czipőgombomat, mondja a gyerek. Megnézem a gombot s csakugyan szakasztott olyan, mint az övé. De még sem az volt, mert a hogy nézem czipőjét, nem hiányzik róla egyetlen gomb sem. Mondom: »Dani, nézd, nem a te gombod ez, hiszen mindegyik kis gomblyukban ott van a gomb a czipődön!« Dani csak nézi figyelmesen, számlálgatja, hogy egy, kettő, három, négy (mert ötig számol már a gyerek),

aztán, hogy minden gomblyuknak megvolt a kis gombja, — azt mondja egyszerre: »akkor bizonyosan elvesztettem a — gomblyukat is . . .«

Az udvar nevetett a Dani mondásának s az édesanyja olyankor mindig megcsókolta a háromesztendős filozófust, a minél szebb honoráriumot nem is várhat az ilyen csipetnyi bölcs. Máskülönben a gyerek csöppet sem volt rátartós s az anyai csókkal megint csak a pajtásai közé futott, mintha nem is az ő mondásán nevetett volna az udvar.

Az édesanyja se beszélt többet, de hunyorgatott a szemével, úgy intett a szomszédasszonyoknak, hogy nézzenek csak az ákácz alá.

Másodszor virágzott már az ákácz s megtelt az udvar könnyű illatával. Az ákácz alatt széles karosszékben a mérnökné édesapja szundikált, a hogy már szokása volt, mióta tavasz elején magához vette a leánya. Csak fölkelt az ebédtől és ment az ákácz alá, a honnan még éjszakára se hozták be a karosszékét. Mindig ott kellett annak állnia. S az öreg Viroszek a szép fehér fejét mellére hajtva, minden délután elszundikált benne egy-két órahoszszat. Az ákácz elsusogott fölötte, három lépésnyiről a kút vize locsogott, de nem állandóan, csak úgy néha, öregesen. S a fa is altatta, a locsogó víz is: a gyerekek aztán hanczúrozhattak miatta, nem zavarták föl álmából. Ez a pár óra, a mit az ákácz alatt szundikált, ez volt az ő szebbik élete.

Csak most az utolsó napokban esett meg vele néhányszor, hogy a mikor kinyitotta a szemét, ott látta a közelben a háziasszonyt is, egy megyei hivatalnok özvegyét, a ki az ötven esztendejét még elég jól birta. Övé volt a szép földszintes ház a nagy udvarral s azzal a pár holdacskával, a mi gyümölcsfákkal volt beültetve. Mondták róla, hogy készpénzben is van egy kis vagyonkája, a mit valószinüleg jótékony czélra fog szánni, mivelhogy olyan egyedül áll a világban, mint az ujjam. Különben csöndes, jó asszonynak látszott s nem volt benne egyéb érthetetlen, csakhogy folytonosan harisnyákat kötött. Teremtő szent isten, ha száz esztendeig él, akkor sem viselhet el annyi harisnyát. Ha egyszer kedve kerekedik, hogy szétoszsza a kis város szegény asszonyai közt, ott ugyan nem látnak egyhamar mezítlábast. Sok harisnyája volt.

Az udvar különben is szívesen csipkedte a módos özvegyet és most, hogy szokása ellenére minden délután kiült a kötésével az ákácz alá: mind az asszony nyelvére vette.

— Még megcsipi azt a hetvenesztendős legényké magának.

A mérnökné kaczagott a megjegyzésnek, de magában azt gondolta, hogy a Dani fiát egyhamar nem is érhetné kivánatosabb szerencse. A mit az állam egy mérnöknek juttat, abból ugyan nem nagyon nyujtózkodhatik s ha már valaki háromesztendős korában is olyan filozófus, bizony meg-

érdemelné, hogy a véletlen is kezére járjon, nemcsak az állam. Az anyai fantázia nagyon kedvesen tudta kirajzolgatni, hogy mi minden jutna a Dani gyereknek, ha a megyei hivatalnok özvegye csakugyan rajta felejtené a szemét Viroszek papán. A mérnökné gondolt egy pillanatra az édesanyjára is, a ki jobb asszony volt, semhogy húsz esztendő után kitépjék az emlékét is a Viroszek papa szívéből. De húsz esztendő! Istenem, Viroszek mama nem is haragudhatnék komolyan az urára. Szép sok esztendeig élt az emlékének.

S mikor most megint ott látta a kötözgető özvegyet édesapja mellett, pajkosan hunyorított a szomszédasszonyok felé, de csöppet sem haragudott.

— Tán nem is harisnyát köt a lelkem, hanem hálót!

Az asszonyok nevettek, aztán lassanként elszéledtek. A gyerekek is kiszökdöstek az utczára, onnan a gyümölcsösbe s nagyon boldogok voltak, hogy a háziasszony most sohasem kergeti a gyümölcsfák mellől. Ilyenformán nekik volt az a legjobb, hogy a megyei hivatalnok özvegye megváltozott. Nem tartozott a gyerekekre, hogy miben változott meg, de nem is sokat kutatták az okát, csak éppen örültek neki. Aminthogy voltaképpen mindenki örült, mert sohasem volt akkora szabadság az udvarban, mint azóta. Még abból se kerekedett mostanában háboruság, ha a cselédek estén-

kint a kapu előtt olvadoztak. Én istenem, mikor a háziasszonynak is vaj van a fején.

Az öreg Viroszek látott a változásból legkevesebbet. Mikor a leánya egyszer pajkosan megfenyegette az öreg asszonynyal, az a szép, fehérfejű öreg ember az asszonyt védte lovagiasan, nem magát.

— Nem olyan asszony az!

És szundikált tovább a karosszékben, a hetven esztendejének csöndes boldogságával. Fehér kis harangokat hullatott rá az ákácz, de elveszett az a csöpp fehérség az ő galambősz hajában. Mintha tej csöppent volna egy nagy fehér rózsára. Az egész udvar égett, — szikrázott a napverétől; de ott az ákácz alatt kellemes árnyék őrizte a fehér embert s vékony fürge ágak hajoltak le hozzá, hogy legyezzék. Ha a nyári levegőben legyek merészkedtek arra húzni, úgy tetszett, azokat riasztják messzire a legyező ágak. Vigyáztak az ő szép fehér emberükre és suttogtak neki lágyan, csöndesen.

Az özvegy pedig becsületesen kötögetett a harisnyáján s nem nézett Viroszek papára, még a szemüvege alól sem. Nem volt az olyan, mintha lopva kaczérkodnék a szundikáló gavallérral. Kötögetett a kellemes árnyékban s nem is akart egyebet felezni, csak az árnyékot. Hiszen jut abból két fehér léleknek is.

Valami csudálatos csönd volt az udvarban. Az idő már talán négy órára is járhatott. Az özvegy nyugodtan kötött s a csönd volt vagy a kötő-

tűk játéka — nem tudom, de a fehér ember fölébredt. Különben ez volt úgy nála az ébredés rendes ideje s fölébredhetett magától is.

A szemét kinyitotta, de nem mozdult karosszékében s csak elnézte, hogy az asszony egyszer se pillant fel kötéséből.

Hát megszólalt ő.

— Érdemes, hogy egy harisnyáért is rontsa a szemét?

— Nem a harisnya kell nekem, hanem a munka — felelt az özvegy és most se nézett fel munkájából.

A fehér ember ezt természetesnek találta s nem firtatta tovább. Egy kicsit feljebb ült a karosszékben s a hogy mozgás közben körülnézett az udvaron, azt mondta:

— A fiatalok is alusznak. Milyen csönd van!

— A fiatalok hamarabb kifáradnak. Aztán a meleg is jobban bántja őket.

Ezt is csak úgy kötögetve mondta a megyei hivatalnok özvegye s aztán bólintott, folyton bólintott a fejével, mikor Viroszek papa kimondta ítéletét a fiatalokról:

— Csenevész emberek. Én sohse futottam a naptól, meg se éreztem s nappal aludni? Míg a feleségem élt, sohse tudott rávenni, hogy napközben csak egy órácskát is pihenjek. Az is sok volt, hogy az egész éjszakát át kellett aludni. Olyan hosszuak voltak az éjszakák az én időmben!

Az asszony egy szót sem szólt, de buzgón bólintott a fejével.

A fehér ember ákáczvirágot morzsolt az ujjai közt. Csöndesen nézett maga elé s úgy tetszett, mintha már el is felejtkezett volna a csenevész fiatalokról. Néhány percz úgy telt el, hogy küzdött a szemével, a melyik le akar csukódni. Még mindig nagyon meleg volt s az özvegy se akart beszélni.

— Maga mindig ilyen csöndes? kérdezte aztán Viroszek papa.

Most nézett föl először az asszony.

— Azt hittem, hogy zavarom.

— Nem zavar.

— A felesége beszédes volt?

A fehér ember mosolygott.

— A feleségem nagyon különös asszony volt. Kivált az utolsó esztendőkben, a mikor már betegeskedett. Ha letette a kulcsokat és elfordult: már elfelejtette, hogy hová is rakhatta a kulcsokat. De ha úgy egyedül voltunk, szememre vetett olyan dolgokat, a miket harmincz esztendő előtt követtem el. Egy bókért, a mit fiatalkoromban mondottam, jobban haragudott ötven esztendős korában, mint akkor, mikor a bókkal egy szép asszonynak kedveskedtem. Nagyon különös asszony volt.

Az özvegy ölbe tette a kötését. Jóizűen nevetett.

— A felesége féltékeny volt.

— Csak öreg korában. Mondom, hogy fiatal

korában nem haragudott, ha más asszonynak is udvaroltam.

— Hja, akkor ő is fiatal volt és valószinűleg szép. Akkor még nem félt.

A fehér ember nyugodt megelégedéssel nevetett.

— Lehet!

Aztán erről sem beszéltek tovább. Viroszek papa hátradőlt a karosszékben és behunyta a szemét. Az özvegy egy pillanatra még figyelte, mintha azt a két nagy fehér pillangót bámulná, a melyik kiterjesztett szárnyakkal ült a fehér ember szemére. S csudálatosan nagy szempillái voltak: hosszú, selymes és hófehér pillák, két pihenő pillangó. Aztán az özvegy is elővette megint a kötését és csöndesen dolgozott tovább. Egyszer sem nézett föl a fehér emberre.

Az udvar most valahogy hangosodott. A gyerekek jöttek meg a gyümölcsösből. Talán az uzsonna miatt. Ámbár hiszen addig is csak ettek a gyerekek. De hát az uzsonnát még se engedik el.

Úgy később, valamikor megint megszólalt a fehér ember:

— Télen mit csinál?

— Kötök.

— Mindig köt?

— Mi egyéb élvezete van az ilyen öreg asszonynak? Maga is alszik. Bizonyosan télen is alszik.

— Az bizony igaz! — nevetett Viroszek papa.

s arra gondolt, hogy télen nyilván hónapokig se fog annyit beszélni, mint most egy délután. És a megyei hivatalnok özvegyét sem fogja látni. Akkor is kötni fog, de a szobában s nem láthatja. Pedig nem is kellemetlen asszony s úgy kell lenni: öreg való az öregnek. A lányával, a vejével, de még az unokájával se tud úgy elbeszélgetni, mint ezzel az asszonynyal, a ki pedig alig szól, mindig csak köt.

Elnézte a kötése fölött.

— Azt mondja a minap a lányom, hogy meszsziről úgy nézné az ember, udvarlok magának.

— A fiatalság rossz nyelve! — szólt az asszony és nem nézett föl, csak kötögetett nyugodtan.

— De nem szép, hogy a lánya tréfál így az emberrel. Ha idegen, vigye a macska. De a saját lánya, a gyereke!

Az özvegy ránézett a fehér emberre.

— Csak nincs terhére a lányának?

— Mit gondol? — ijedezett Viroszek papa.

— Csak úgy megsajnáltam, hogy talán házasítani szeretné, mert akkor — messzebbről szerethetné. Hall néha ilyet is az ember.

A fehér embernek valahogy zúgni kezdett a füle. Talán bogár szökött bele. Sokkal nyugtalanabbul esett ki a beszéde s mialatt védelmezte, dícsérte a lánya jó szivét, maga sehogysem volt nyugodt. Már csak a lányáról beszélt azontúl, kevesebbet aludt és többet mesélgetett az ákácz alatt s az augusztusi napok peregtek, peregtek . . . talán

azok is nyugtalanabbúl siettek előre. Minden délután, de olykor már délelőtt is ott volt karosszékében a fehér ember és ki nem fogyott a szóból. Az özvegy pedig hallgatta, kötögetett és most is nyugodt volt, mint azelőtt. Aztán az udvar is figyelni kezdte, mosolyogva, évelődve. A mérnökné hangosabban dicsérte Danit s új meg új meséket tudott a háromesztendős bölcsről, a kinek az volt most a legnagyobb bölcsesége, hogy hallgatott az anyjára és sohsem tolakodott az ákáczfa alá.

Oh akkor a mérnökné már sokszor leste az udvari szoba csukott zsalukátere mögül az ákáczot, mely *másodszor* virágzott! S hullatta apró harangjait a beszédes fehér emberre s a kötögető özvegyre. Szállt, hullongott a sok fehér virág, mintha egy fehér láncznak szemeit rakná két fehér lélekre . . .

A VÖRÖS KENDŐ.

I.

Egy munkás-gyerek elkiáltotta magát:

— Jönnek a fehérek!

A másik perczben egész falka gyerek verte föl az országút porát. Futottak elébe a reggeli gyakorlatról hazatérő katonaságnak, mely alig látszott a porfürdőből. Csak a vezető hadnagy kivont kardja szikrázott messziről s a lábak dobogása hangzott tompán a vasárnap délelőtt csöndjében. A zuhogó napfény, a háztetőkön még olvadt arany, szennyes-vörösen ömlött be az út medrébe. Egy nemzetiszin forgácsokból kötözött korcsmaczégér, mintha nyomná a hőség, mélyen lehajlott az útra és bóbiskolt.

Az öreg Orován ebben a fulladt melegben kiült a kapu elé, a földre. Mankóját a béna lába alá huzta s nagyon jól érezte magát. Az út tulsó feléről akkor szólt hozzá Fóris, a kovács.

— Megvár-e Orován bácsi? Csak idemegyek a borbélyhoz, lekapartatom az arczomat.

— Gyere át! — intett neki az öreg.

Jött a kovács. Nagy, erős legyény, a fiatal teste majdnem szétvetette az inget, mely be sem volt gombolva, a hogy már a borbélyhoz menni szokás. Kabát nélkül, borostás képpel, fekete kezekkel, a mint jött: mégis szép ember volt.

— Jó napot, Orován bácsi!

— A borbélyhoz?

— Oda. Kicsinosítom magamat.

— Kinek?

— No nem lányszemélynek, kaczagott a kovács. Vigye az ördög, valahol egy leselkedik. Rájön valamikor az ember, hogy a legszebbje sem ér egy hajítófát.

— De, de — erősködött az öreg a földön. Csak akad köztük, hogy megéri.

— Egy se. Mentül szebb, annál rosszabb.

— Hát lehet. De tán az a jó, hogy rosszak. Én olyan jóval akadtam össze, negyven évig se tudtam elhagyni. A rossztól meg úgy megy tovább az ember, a hogy jött. Hamar, jó kedvvel. S a végin egyéb dolga is lehet az embernek, mint hogy negyven évig üljön egy jó nőszemélynél. Már én, fiam, úgy hiszem, kisebb baj, ha rosszak a lányszemélyek. A jó kocsma veszedelem, nem akaródzik az embernek kimenni belőle.

A kovács kaczagott.

— No nagy szakértő kelmed.

Orován behunyta egy kicsit a szemét. Mikor

félig kinyitotta, már talán egészen megfelejtkezett a lányokról. A jókról is, meg a rosszakról. Azt kérdezte:

— Gyülekeztek délután?

— Hát lesz valami — dünnyögött a kovács. Idejövünk össze a Diófához. Kovácsok, lakatosok, gyármunkások. Jönnek a bádogosok meg a szerelők is. Minden vasárnap összejövünk.

— Aztán milyen szél fúj?

— Hol jó, hol rossz. Mondják a mieink, hogy már észbe kapnak az urak. Törvényt is csinálnak, a mi nekünk lesz jó. Hát iszen nekünk is csak derül valamikor.

— Derül, derül. Olvastam egyszer, hogy van olyan föld, a hol félesztendeig eltart az éjszaka. De félesztendő után ott is derül. Mindenkinek derül. Csak ki kell várni. Aztán te, fiam, most már mindig csak vársz? Mindig gyülekezel?

Fölvetette a fejét Fóris daczosan.

— Csak okosabb, mintha leinnám magam!

Az öreg Orován lehajtotta a fejét, mintha a mankójával beszélne.

— Persze, hogy okosabb. Bizonyosan okosabb. Ámbátor a bor se megvetendő portéka. De neked van igazad, hogy az összetartás jobb. Még tán annál is jobb, mintha az ember messziről megérzi a szoknyát, akár a kutya a nyulat. Bizonyosan az a legjobb, ha összegyültök a Diófánál és a szent vasárnap tiszteletére beszéltek vagy

beszédeket hallgattok. Ha néha betörik egy pár fej, az se olyan baj. Nem megy az másképp. No nem vagyok én olyan gyáva öreg, hogy kiszedjelek a bátorságodból, mert a kovácsok, meg a lakatosok, meg a szerelők mellé rendőrök is jönnek a Diófához. Hát jöjjenek! Mégis csak kevesebben vannak rendőrök, mint munkásemberek.

Felfortyant Fóris:

— Elbánunk mi velök!

— Elbántok, bizonyosan elbántok. Egyszer ti ővelök, másszor ők veletek. Mindig úgy volt az. Hát csak okosabb, ha összegyültök. Csak úgy gondoltam éppen, hogy lehetne még okosabban is. Persze öreg bolond, a milyen vagyok, keverném a gyönyörűséget. De én a dohányt is keverve szeretem. Gondoltam, az ember fiatal, a bor is jól eshetik neki, a lány is, meg természetesen az összejövés is. Ha az ember lenyel egy literecskét, még elég tiszta a feje, hogy megértse az okos beszédet s maga is feleljen rá. S ha délután megbeszélte a munkások baját-dolgát, még este is csak fiatal ember s nem volna olyan szégyen, hogy kopogjon egy muskátlis ablakon, a melyik éppen elég nagy, hogy kinevethessen belőle valami szőke vagy barna ördög, a kiért érdemes bolondságokat csinálni. No mondom, ez bizonyosan ostoba dolog, a mit beszélek, de én már ilyen bolond legény volnék, ha eldobhatnám a mankómat s ez a fehér len itt a fejemen még egyszer megbarnulna. Mert, édes fiam,

mink is szerettünk egy kicsit megrészegedni vasárnap, és a végin minden jó csak megrészegít. A bor is, a lány is, a beszéd is. Vasárnap este mi is részegek voltunk: egyszer a bortól, egyszer a lánytól, a legtöbbször mind a kettőtől. Akkor még nem igen szónokoltunk vasárnap, a papnak is csak kellett valami mulatságot hagyni. Hát mi inkább csak ittunk meg csókolóztunk. És az se volt rossz. Estig csak úgy le tudtunk tőle részegedni, a hogy ti most a szónoklatoktól részegedtek le. Hát gondolom, miért nem keverik ezek a fiatalok az italt? Egy kis bort, egy kis lányt, egy kis gyülekezést! Így se volnának estére kevésbbé részegek. De, mondom, ez persze ostobaság.

Most értek oda a fehérek. A dobszótól nem igen értette az ember a szót. Mint valami fáradt lúd, porfelhő röpült alacsonyan a masirozó katonák előtt. Két oldalt meg a külváros mezitlábas gyereknépe futott versenyt a katonákkal. És a felkavart por hullt vissza csöndesen a levegőből és festette fehérre a kék zubbonyokat, feketére a fehér katonafejeket.

Fóris, a kovács hallgatott és nézett. Orován most is ott maradt a porban. Nem fájt neki se hőség, se por.

A katonák már elvonultak s ime egy pár fehércseléd mutatkozott. A katonákat kisérték talán. Hangos, jól megtermett leányok voltak, olyan erősek és izzadtak, mint a katonák. Egyik-

másik leoldotta fejéről a kendőt s a kiterjesztett két karjával úgy tartotta maga fölé ernyőnek. Az egyik énekelt is valakiről, a kit besoroztak és a ki nagyon siratja a lenyirott göndör haját. (A katona őszintébben sirhatott, mint a hogy ez a lány utána.) Mindenképpen vidám csapat volt ez a csomó lány, a ki a katonák nyomán masirozott.

Fórisnak lángolt a képe. Elkapta az egyik leányt a csapatból. Az ránézett előbb haragosan. De tetszhetett neki a kovács, a kinek széles melle úgy domborodott előtte, mint valami pázsit, a mire jol eshetik fáradtan ledőlni. Lefogta a legény erős nézése is.

— Mit akar? — kérdezte s már mosolygott.

A kovács inkább Orován felé nézett, a hogy felelt:

— Nem akarok én tőled semmit, galambom. Csak megkérdezném, miért csalod a becsületes embert? Miért nem viselsz te *kalapot?* Miért nem jársz a Váczi-utczában? Még azt találják hinni rólad, hogy valami jóravaló lány vagy.

Észre sem vette tán, hogy a leány vörös kendője a keze közt maradt.

— Hát ezt ajánlaná nekem, Orován bácsi? — fordult az öreghez. — Ez legyen az én mulatságom?

— Adja vissza a kendőmet, — fakadt ki dühösen a lány.

— Nem adom galambom. Csak nem hagysz itt minden emlék nélkül!

— Hát tartsa meg!

A lány elfutott a pajtásai után. Inkább talán a katonák után. A kovácsot pedig elkapta valami hirtelen harag, s a hogy még utána nézett a rossz leánynak, félig öntudatlanul behasított a vörös kendőbe. Két darabban maradt a kezében. Akkor ledobta a vörös rongyokat a porba.

— Isten áldja, Orován bácsi!

Haragos délczegséggel ment át a túlsó oldalra és sietett a borbélyhoz, hogy lekapartassa az arczát. Illik, hogy csinos legyen a munkás, mikor a Dió-fánál beszélni akar valamennyiök bajáról, az urak jómódjáról . . .

II.

Délben egy kicsit szopogatott a borocskából Orován bácsi. Vasárnap volt, meleg is volt s az a beszélgetés délelőtt külön is fölhevítette. Egyébként birta a borocskát s nem vette le a lábáról. Aztán ebédután úgyis lefeküdt; a gyári házikó előtt, melyben a vejénél lakott, volt egy kis pázsit s azon pompás pihenés esett. Nem is kereste az árnyékot az öreg, még szerette, ha a napfény tüzesen zuhog rá. Égető napfényben, a béna lába alá fektetett mankóval: egy-két kurta órát kitünően átaludt az öreg.

Mikor fölébredt, négy óra lehetett.

Kisántikált a gyár elé s megint leheverészett a porba. Szokatlanul csöndes volt a gyári út. Semerről sem hangzott a gépek zakatolása, társzekerek se döczögtek a rossz kövezeten. Csak lányok sorjáztak el kisebb-nagyobb csapatokban. S egy csomó gyerek hanczúrozott a poros országúton, mely most háborítlanul volt az övék. Háborút játszottak s olykor istentelen lármát csaptak, ha éppen valami összeütközésre került a sor. De különben csöndesen lestek egymásra s nem zavarták az öreg Orovánt álmodozásában.

Furcsa, tavaszi álmok keresték fel. Tíz esztendő óta talán először esett meg vele, hogy ilyen fiatalos érzésekkel bibelődött.

— Az ördög vigye azt a kovácsot! Meg azt a hejje-hujja lányt is! Nem mennek ki a fejemből.

Szakadatlan olyan napok jártak az eszében, mikor még fiatal volt. Valami különös mámor ült rajta. Arra kellett gondolnia, hogy milyen más legény is volt ő, mint a maiak, persze mikor még a gép nem préselte össze a lábát. Sohsem kereste ő, hogy jók-e a lányok vagy rosszak. Azt nézte, szépek-e. S ha szépek voltak, somfordált a nyomukban, mint az agár. Egy kis lányra emlékezett, hosszú kontyba volt fonva a szalmaszín haja, és karcsú volt, mint a nádszál. Hogy tudott érte bolondúlni! Pedig akkor már nem is volt kölyökember. De a vadgesztenye már hullatta a rózsaszín fürtvirágát s az úton illatoztak a fák,

mint a rózsák. Édes melegség áradt a levegőben, mintha a jó isten gondoskodni akart volna róla, hogy minden virág és minden szív kinyiljon. Akkor akadt össze a szalmaszín haju leánynyal. És ő olyan boldog volt, hogy akkor is gyerekesen tudott szeretni! Mint a kamaszfiú, ő is inkább annak örült, hogy szeret, mint a leánynak. Mert nem hétköznapi boldogság, hogy a tavasz még érdemesnek nézte az ő negyvenesztendős szivét, hogy beleköltözzék. No de a szivek is mások voltak akkor! Negyven esztendővel még virágoztak és rózsákkal tudták meghinteni a fiatal leányokat, a kikért feldobogtak.

Azt gondolta az öreg Orován:

— Ostobák ezek a mai fiúk és nem is fiatalok!

De a hogy emlékezett, bolondosan fiatal lett az emlékektől. Kedve kerekedett, hogy szóba álljon valami gyerekleánynyal. S a hogy elhúztak mellette, kinézett egyet a csomóból. Szalmaszin volt a haja annak is.

— Hugom, ha megállnál egy szóra!

— Minek, Orován bácsi?

— Hát hogy elbeszélgetnék veled. Vagy le is ülhetnél ide mellém!

A leány kaczagott s olyasfélét mondott, hogy majd csak fiatalabbat keres. Orován azt motyogta rá, hogy ő sincsen még kilenczszáz esztendős s azért, hogy az egyik lábán béna, még kiállna birokra

akármelyik húsz esztendős kamaszszal. Próbálta is kihuzni magát, de nem igen ment. Ellenben a kis lány hamar ellibegett, mint valami álom. Csak a kaczagása csengett vissza, az is úgy, mintha meséből hangzanék.

Orován elkeseredett. Garázdálkodni szeretett volna. Úgy volt, hogy a borocska még dolgozott a fejében s most már az emlékei is mámorossá tették. Bor is, lány is mámorította. S a délesti hőség hozzá forralta fejét.

Megtörölte a homlokát.

— Vigye a macska ezeket a vasárnapokat. Az ember bolonddá lesz tőlük.

Próbált nyugodtabban gondolkozni. Elvégre valamicskét kiélvezett ebből az életből s mikor már az idő fehérre mosta az ember haját, nyugodjék bele a nyomorék, hogy már csak a mások bolondságán mulatozzék. De mondom, teli volt mámorral az öreg Orován. Bortól meg emlékektől főtt a feje, soha olyan furcsán nem érezte magát a porban, a melegben. Ebben a perczben úgy képzelte, hogy nem közönséges gyönyörüség volna egy kis parázs verekedés. Csak legalább egy pár fejet beverhetne.

Estig elkinlódott az emlékeivel, a mámorával. Akkor egy gyerek szaladt el mellette s ordítozott:

— A Diófánál összeverekedtek a rendőrökkel!

Orovánnak egyszerre eszébe jutott, hogy a

kovácsok, a lakatosok, a gépmunkások és a szerelők ott gyüléseztek délután a Diófánál. És most összeverekedtek a rendőrökkel. Talán már verdesik be az egymás fejét. Hogy ő most nem lehet köztük!

Öntudatlanul kiszedte a béna lába alól a mankót. Mintha mindjárt szüksége lehetne rá a verekedésnél.

— Üsd, vágd! — motyogta mámorosan.

Vörös pontok villogtak ki az ereszkedő sötétségből. Nyilván csak a villanyos kiáltozta velük messziről, hogy térjen ki minden ember, mert különben elgázolja. De az öreg Orován úgy képzelte, hogy arrafelé már vérbe megy a verekedés és nagy a baj. Még ugyan messzi lehetett, de Orován feltápászkodott és a mankójára támaszkodva elnézett a távolba. Már egy kicsit reszketett az izgalomtól. A bor meg az emlék mellett kezdte ráborítani mámorát a verekedés gyönyörüsége is.

Lassankint hangosabb lett az út. Előbb csak nehány gyerek futott el Orován mellett s mind kiáltozta, hogy verekedés vagyon a Diófánál.

Aztán füttyök hasították a levegőt s a város felől hangzani kezdett valami vad dobogás, mintha lovas rendőrök sietnének segítségül a veszedelemben forgó bajtársakhoz. Néhány perczczel később már el is viharzott az út porában a lovas csapat s nyiltak sorra az ablakok a gyári házikókban.

Már asszonyok és gyermekek sipítoztak szerte mindenfelé, a hogy futvást iparkodtak a Diófa felé. Mert hát mindenkinek lehetett valakije a nagy gyülekezésben. Az a különös, izgató, lázasztó zsongás áradt el a levegőben, a mitől állat, ember hirtelen meg tud vadulni.

S most egyszerre mintha valahol kiugrott volna a láng a tető alól. Piszkos, vörös fényesség kezdett eláradni a levegőben.

Egy megriadt asszony kiáltotta teli az utat:

— A rendőrök fáklyát gyujtottak és most lóhátról kergetik a munkásokat!

Sikoltás, vijjogás riasztott mérföldnyi távolságra. Futó emberek lármája verte fel az országutat, mondhatatlan jajgatás kavarodott össze a dobogás zajával s igen messziről már hangzott félelmesen az a kemény kopogás, a mit a lovak patkója okoz. A fáklyák fénye kezdett az egész útra elömleni s a szennyes, vörös félhomályban meglátszott a menekülők összezavarodó sokasága. Olyan rémület szele csapott előre, mint a mikor tüzeknél veszi észre a tömeg, hogy az égő tető bomlani kezd s most mindjárt egész zsarátnok-katlan szakad le az embersokaságra. Menekülni kell! De hova? Merre? Az embert már nem szeme viszi, csak a lobogó ösztöne. Előre! Akár az édesanyánk testén keresztül! Hát előre!

Tömegek folytak le az úton, vadul, rendetlenül. Pedig a fáklyák tüze még messzire volt,

Az öreg Orovánt megkapta a sokszoros mámor.

— Üsd! Vágd! — hörögte még most rekedten s a jó isten tudja, hogy tudott egyszerre mankó nélkül megállni a béna lábán! De fölkapta a mankóját s kiterjesztette maga előtt, mintha azt az egész futó tömeget akarná vele megállítani. A fehér haja meglobogott és csak a feje volt most fehérebb. De nem is a futókat nézte, hanem a közeledő fáklyafényt. S nem is a jajgatást hallotta, hanem a rohanó lovak patáinak vad dobogását.

— Üsd! Vágd! — hörögte és egészen elborította a mámor.

A vörös fényben pedig már kezdett kiütközni a kép. Egészen hátul kivont karddal a lovasrendőrök. Mintha szikrázó korbács volna mindegyik kezében és pattogtatná mind rémesen. Előttük egy áradatban munkások, asszonyok, gyermekek. Csupa menekülő, a ki halált ordít az üldözőire, mikor futva siet a halál elől. S egészen elől néhány fekete alak, a ki valami hosszú póznán zászlót lobogtat. Ez a lobogó most fekete, pedig a munkások vörös lobogója.

Orován meglóbálta a levegőben mankóját. Óriássá növesztette a mámor.

— Megálljatok!

Körülnézett, mintha lázzal keresne valamit. A leszakadt éjszaka feketén borított el mindent. Mégis meglátott a földön valami rongyot. Föl-

emelte. A gyári kapuból odavilágított a gáz és Orován ujjongva ordított fel, hogy a rongyban egy vörös kendő foszlányát ismerte fel. Az a foszlány volt, a mit Fóris, a kovács, a rossz lány fejéről tépett le délben. Tesz is az valamit! Orován nyögött a gyönyörűségtől és fölcsavarta a vörös kendő foszlányát a mankójára zászlónak.

S még reszketett a karja a sietségtől. De befurta a rögtönzött munkáslobogót a levegőbe.

— Megálljatok! Erre a vörös lobogóra mondom, megálljatok!

Kihangzott mámoros szava az éjszakába, az áradat süketen ömlött le mellette. Senki sem állt meg a vörös lobogó mellett. Bukdácsolva, szökve hömpölygött el az egész menekülő sokaság és Orován hiába ordította magát rekedtre. S a lába már alig birta, jóformán lebukott a porba, de onnan is mámorosan nyujtotta fel a vörös lobogót, a mankóra csavart vörös kendőfoszlányt. Mig aztán buta lökést érzett a mellében s már nem tudott tovább semmit. A rendőrlovak eldobogtak fölötte s az öreg Orován ott maradt az országuti porban, élet nélkül. A mankóról, mint valami szemfedő, borult reá a vörös lobogó, a rossz leány fejéről leszakított rongyos kendő . . .

III.

Az már úgy éjfélkor lehetett. Fóris, a kovács fáradtan, piszkosan és összetörve botorkált a gyár

felé. S hogy az út közepén nyögést hallott, hát lehajolt a haldokló Orován fölé.

— Megálljatok! Erre a vörös lobogóra mondom . . . nyögte akkor is az öreg.

A szájából meg szivárgott a vér. S a homlokát, a két szemét egészen eltakarta a mankóra csavart vörös kendő. A kovács mégis ráismert a hangjáról, a mankójáról. Ölbe kapta, hogy hazaviszi. S útközben csak hallgatta, hogy dohog az összetiport nyomorék vad kedvvel, harcziasan. A balkezével még szorította a szeme fölé a vörös kendőt, mintha sohsem akarna tőle megválni.

— Megálljatok! — hörögte.

S akkor már ő maga nagyon siethetett, közel is volt a nyugvó helyéhez. A tavaszi emlékek, a bor és a munkásharcz: sokszoros mámorral vették le a lábáról. Nagyon jó időben gázoltak rajta keresztül a rendőrlovak. Már sietett.

Fóris, a kovács, a hogy vitte a kapu felé, sírva csókolta meg azt a vörös kendőt, melyet délben szétszakított s mely most eltakarta a nyomorék fejét, mint valami szemfedő . . .

A FŐISPÁN INASA.

Közvetlenül a királyi látogatás után, mikor hire járt, hogy a Felség több kitüntetéssel akarja emlékezetessé tenni a megye székhelyén töltött napokat: a főispánnak megint eszébe jutott, hogy még mindig agglegény. Nagyobb időközökben, különösen a mikor szerencséje megint följebb lökte pályáján, a főispánt mindig elővette ez a baj s olyankor néhány hétig, utóbb már hónapokig is elkeserítette az a gondolat, hogy örömét senkivel se közölheti. Máskülönben elég jól megfért önmagával s a lakását se találta üresebbnek, mint az életét. Sőt voltak határozottan napjai, a mikor érthetetlennek találta, hogy az emberek olyan vad gyönyörűséggel házasodnak, holott kellemesebb is, egészségesebb is, ha az ember egyedül alszik a hálószobájában. A levegő és a boldogság feltétlenül tisztább, ha kevesebben szürcsölik. Hiszen olyan kevés van belőle.

De minden öt vagy tíz esztendőben valami beteges rázkódást érzett ebben az ő egészséges

gondolkozásában. Meglehetősen vidám fiatalsága után először akkor érezte a bajt, mikor képviselővé választották. De akkor csak perczekig tartott a betegség. Mint a ki nagyon hideg levegőről jön a meleg szobába s harmat borítja el a szemüvegét: az új képviselő is úgy találta akkor, hogy nem lát. Nagyon jól érzi magát, de nem lát. Ez a kis kellemetlenség azonban elmult, mint a harmat a szemüvegről. Jóformán csak a szemét törölte meg és már semmi baja sem volt. Az új élet melegsége is jól esett neki s az egyedüllét sem bántotta. Később, a mikor politikai sikerek mécseiből valami kis glória világított rá, megint érezte néhányszor a bajt. Asszonyt szeretett volna maga mellett látni. Nem tudta, miért, de kivánta az asszonyt. A maga asszonyát, a ki semmit se vesz el az ő boldogságából, sőt hozzáteszi a csodálatát, a rajongását. Valahogy úgy képzelte az egyedülálló politikus, hogy az ő glóriája visszasugároznék az asszonyi szemben, mint valami velenczei tükörben. Nem is egy glória volna az, hanem kettő. De ez a beteges hevülés se tartott sokáig s azontúl nem is lepte meg újra, csak most vagy öt esztendeje, mikor főispánná nevezték ki.

Akkor komoly volt a betegség s csak az isten tudja, mi fejlődik belőle, ha ki nem gyógyítja a kosár. Szerencsére kosarat kapott. A világ ugyan semmit sem tudott meg belőle, mert a várhegyi Domonkos-leány csak romantikus volt és nem gőgös:

a kosarat nem is azért adta, hogy eldicsekedjék vele, csak mert a főispán kissé hirtelen kérőnek mutatkozott s aztán valamelyik estén olyat mondott a leánynak, a mi csöppet se hangzott romantikusan. Hogy mit mondott? — a főispán maga sem emlékezett már rá. Talán nem is gondolta komolyan. De Domonkos Flóra vérzett a kegyetlen mondás tövisétől s néhány nap mulva, egyébként igen illedelmes formában, kikosarazta az új főispánt. Lehet, hogy a kosár se volt egészen komoly, legalább volt a kosár fenekén egy kis névjegy, valami szokatlan biztatás: hogy azért máskor is szivesen látjuk — de akkor már az új főispánnál körülbelül mulóban volt a betegség időszaka s megint megszólalt benne az egészséges filozófia:

— Két ember föltétlenül gyorsabban fogyasztja el azt a csöpp boldogságot, a mi egy embernek kijut.

S aztán nem kellemetlenkedett tovább a várhegyi Domonkosoknál. Öt esztendeig nem is gondolt a leányra, egyáltalán semmiféle tisztességes leányra s még az sem ütött szöget a fejébe, hogy Domonkos Flóra nem akart férjhez menni. Mért ne lehetne a leányok közt is olyan egészséges filozófiáju teremtés, a milyen ő a férfiak közt? Csak a királyi látogatás után, mikor az ujságok valami nagyobb kitüntetésről kezdtek locsogni, a mi a főispánnak volna szánva: jutott megint eszébe, hogy még mindig agglegény. S akkor egy este azt mondta magának lefekvés előtt:

— Mégis csak megható, hogy Domonkos Flóra nem akar férjhez menni.

Másnap írt Domonkos Flórának s igen diplomatikus formában ujból megkérte a kezét. De negyedszázados politikai pályáján hasonló meglepetés még nem érte. Nem a kosár volt, a mi meglepte. Más is kapott már kosarat, ő is. Sőt éppen Domonkos Flórától kapott. De az ő diplomatikus, szép levelére Domonkos Flóra azt a teljességgel érthetetlen választ írta, hogy a főispán úr megujított kérése még sokkal gorombább sértés, mint az első volt. Sértés? És gorombább sértés, mint az első? Hát az első: sértés volt?

A főispán még egyszer elolvasta a levelet és csóválta a fejét.

— Ha nem tudnám, hogy sohasem volt szokásom albumba rakni a leveleket, a miket néhanapján hölgyektől kapok, azt kellene hinnem, hogy esetleg megbolondultam s valamelyik neveletlen levél tiszta oldalán kértem meg a Domonkos Flóra kezét. Ez csakugyan sértés volna. De azt a pár levelet, a mivel barátnőim megtiszteltek, mindenkor széttéptem, mint a chiffreirozott táviratokat. A levél kétségtelenül tiszta volt és szándékom is. Hát akkor hol van a sértés? És a gorombább sértés?

Nem értette a választ és elszánta magát, hogy ujabb levélben fölvilágosítást kér Domonkos Flórától. A fölvilágosítást meg is kapta, de az még rejtélyesebb volt. Domonkos Flóra azt írta, hogy jusson

csak eszébe a főispán úrnak, mit mondott öt esztendővel ezelőtt. Hogy mit mondott? Ő arra sem emlékszik, mit mondott öt esztendővel ezelőtt a vármegyének, pedig arra a beszédre készült; s most jusson eszébe, hogy mit mondott valamikor régen Domonkos Flórának. Különös kívánság! Az a leány azt hiszi, hogy a főispán minden éjszaka leül és pontosan beírja a naplójába, hogy mit beszélt és mi történt vele napközben. Hát hol keresse ő most, hogy mit mondott öt esztendővel ezelőtt, ki tudja hol, ki tudja miről, ki tudja miért?

Lassan széjjeltépte a Domonkos Flóra legujabb leveleit és úgy morogta a szürkülő szakállába:

— Domonkos Flóra nagyon romantikus. Valamikor vérszomjas bestiák elé állított volna, hogy kipróbáljon. Most különös rejtélyek elé állít, a mikkel szintén nem tudok boldogulni. De így mégis csak kellemesebb és kevésbbé veszedelmes.

*

Úgy kell lenni, hogy a baj még sohsem tört ki rajta olyan erővel, mint mostan. Jóval túl volt az ötvenen a főispán úr és a várt kitüntetés is izgatta.

Éjszaka fölriadt álmából.

— Hát hol keressem én, mit mondtam öt esztendővel ezelőtt? Hová teszi az ember az elhasznált gondolatait, az elviselt mondatait? Az őcska nyakkendőmről, kalapomról vagy ruhámról még

csak tudnám, hol keressem. De a mit öt esztendővel ezelőtt mondtam? Domonkos Flóra lehetetlenséget kiván tőlem. Csak nem csöngethetem be az inasomat, hogy az ócska holmim közt nem látott-e egy mondást, a mivel öt esztendővel ezelőtt megsértettem Domonkos Flórát!

Azzal körülbelül tisztában volt, hogy az inasa kinevetné, ha ilyet kérdezne tőle. Még azt hinné, hogy megbolondult. De nagyon elhagyottnak érezte magát ezen az éjszakán a tépelődésével, a megujult betegségével. Ha nappal jön rá a betegség, még csak segíthet magán valahogy. De éjjel! És ilyen egyedül!

Csöngetett az inasának.

A hálóköntösébe bujt s miután meggyujtotta a lámpát, beleült a hintaszékbe. A lámpafénytől olyan volt az egész szobája, mintha kigyúlt volna. Vörös színben égtek a függönyök, a szőnyegek, a butorok. Még a gondolatai is izzadni kezdtek.

— A vége az lesz, hogy mégis megházasodom.

Idegesen nézett az ajtó felé, hogy az az inas nem jön. Másodszor is csöngetett s voltaképpen tanakodni próbált, hogy miért is költi fel az inast. Mert szüksége nem volt rá. De embert szeretett volna maga mellett látni, akármilyet, akárkit, csakhogy éppen olyan egyedül ne legyen. Az jutott eszébe, hogy az ablakhoz megy és elnéz az utcza fölött. Talán botorkál már néhány ember a hajnalban s az is megnyugtatja. De még sötét volt.

Valami alaktalan feketeség hömpölygött odalenn s a gázlángok tánczoltak a feketeségben, mintha hajómécsek volnának, a mik fellobognak-ellobognak, a hogy a hullámok rengetik a hajót.

A főispán visszaült a hintaszékbe.

— Most megházasodom, érzem. De abból a dologból, Domonkos Flórával, aligha lesz valami. Más után kell majd néznem. Voltaképpen nem is tudom, mit akarok én Domonkos Flórával? Szeretem? Öt esztendeig eszembe se jutott. És most is elég hidegen tudok rá gondolni s ha valaki azt kérdezné tőlem, kit tartok a legszebb leánynak: Domonkos Flóra nem volna az első, a kire gondolnék. Nem szép, nem is olyan fiatal: magamnak is megvallom. Elfogultsággal nem vádolhatom magamat. Nem, én nem is vagyok elragadtatva Domonkos Flórától. S mégis . . .

Kutatni próbált az emlékeiben, czél nélkül, csak úgy keresgélt valamit, a mi talán érdekli vagy eltereli a figyelmét Domonkos Flóráról meg az egész betegségéről. De akármilyen fiókot huzott ki: csak szürke, fonnyadt emlékek voltak benne.

— De valahogy mégis kedvesebb nekem Domonkos Flóra minden más asszonynál! — morogta lassan s száz apró, rózsaszínü emlék járt az eszében. Jelentéktelen apróságok, de ebben a pillanatban mind Domonkos Flórát ékesítette s a főispán úr egy kis izgatottsággal bámult maga elé a levegőbe, a hol a vörös szinek tüzéből egy kicsi, kövér-

kés leány vált ki, mintha tánczra készülne. Domonkos Flórát látta utoljára ilyennek. Valami mulatság volt akkor Várhegyen s úgy beszélték, hogy az egészet a főispán kedvére tervezte Domonkos Flóra. Amolyan kicsinált mulatság, a melyiken feltüzesítik magukat a szerelmesek, mielőtt az oltár elé mennek. A főispán is úgy képzelte, hogy tulajdonképpen az eljegyzésre megy. S Domonkos Flóra jókedvű volt, majdnem szép. Folytonosan tánczolt s harmadnapra — kikosarazta a főispánt. Az ördög tudja, mi baja eshetett a mulatságon!

A kosárról jutott eszébe a főispánnak az inas, a ki a második csöngetésre se mutatkozott.

— Hogy alszik a szemtelen ficzkó!

Bosszantotta ez az egészséges, mély álom, mikor ő a hintaszékben lesi a hajnalt. Egy pillanatig arra gondolt, hogy kimegy és fölrázza azt a ficzkót, de nem tette, csak csöngetett harmadszor is.

S akkor valami zuhanást hallott az előszobában.

Fölkapta a kis asztali lámpát és kisietett. Ott feküdt az inas, valami csodálatosan szánalmas állapotban. Czilinder volt rajta, elegáns ruha, felöltő s a kezében egy kis ezüst sétapálcza, melyet még a földön is urasan tartott a két ujja közt. De az arcza össze volt törve, csurgott róla a vér s a szeme kidülledt, mintha kikivánkoznék az üregéből. És nem tudott mozdulni az inas, de a nyöszörgésből olykor éneklésbe csapott át a hangja.

— István, mi bajod? — kiáltott rá a főispán.

Az inas fölnézett és mosolyogni akart. Azt dadogta:

— Jó reggelt... már itt vagyok...

— Mit csináltál?

— Itt vagyok, méltóságos uram. Itt vagyok. Már nincs baj.

— Hát mi baj volt?

— Volt... volt... nagyon hirtelen akartam bemenni, mikor csöngetni méltóztatott...

Után röhögött a főispán szemébe.

— Elestem.

A főispán most már világosan látott. A gazember mulatni járt valahol, fölszedte a gazdája viseltes ruháit, úgy feszített. Mikor aztán hajnaltájban mámorosan hazajött, meghallotta a csöngetést s az inas ugyan gyors akart lenni, de a részeg megbotlott. Aztán megtörtént a katasztrófa.

Rákiáltott az inasra:

— Takarodj a kuczkódba s aludd ki magadat, te gazember!

Most is csak röhögött, de már fölkelt a földről. A kis sétapálczát forgatta az ujjai közt s a másik kezével a czilinderét igazította helyre. Halkan, szaggatottan nevetett a gazdájára, szemtelenül vigyorgott a szemébe, aztán elindult a szobájába, mintha az utczán sétálna. Fütyörészett, a pálczikával játszott.

A főispán visszatért szobájába.

— Hogy kiöltözködött a gazember! Megisme-

rem rajta a ruháimat, de még a levetett szokásaimat is. Ahogy azt a pálczát forgatja, azt is tőlem tanulta el a zsivány.

A hintaszékbe ült, de már elmenekültek az emlékei. Csak azt a szemtelen ficzkót látta folyton maga előtt, a ki elviseli a régi ruháit, a régi szokásait. Az járt az eszében, hogy az ilyen papagálylélek, a milyen tanulékony, talán a szavait is fölszedegette és azokat kotyogja, ha idegenek közé kerül. Az ócska ruhákkal együtt az ócska természetét is leveti az ember s az inas elviseli tán. Ki tudja?

Már éppen el akarta oltani a lámpát, mikor az inas szemtelenül közeledett az ágyához.

— Takarodsz mindjárt, gazember!

— Takarodom — motyogta az inas. — Csak kérdezni akarok valamit.

— Majd holnap.

— Most — szólt az inas és a részeg ember csökönyösségével állt az ágy elé.

A főispán egy pillanatig arra gondolt, hogy galléron ragadja és kidobja, de aztán eszébe jutott, hogy ez a ficzkó, a milyen mámoros, még ellentáll. Ah, holnap el fogja csapni, de ma okosabb, ha meghallgatja — gondolta magában és nem szólt egy szót sem.

De szólt az inas.

— Méltóságos uram, nem az előszobában történtem össze magamat. Megvertek.

— Úgy kell neked, gazember.

— De nem tudom, mért vertek meg.

— Hát én tudjam?

— Talán. Elmondom, hogy mi történt.

— De gyorsan, mert kihajítlak a szobából.

Az inas úgy tett, mintha nem is hallaná a szót. A czilinderét, azaz hogy a főispán czilinderét, most se vette le s a sétapálczát nagy gyönyörűséggel forgatta az ujjai közt. Úgy beszélt. A főispán meg azt gondolta, hogy reggel úgyis elcsapja a szemtelen legényt és hallgatott.

— Az alispánék kertjében voltam. Sokan voltunk. Inasok, szobaleányok. Aztán udvaroltam. Tehettem, mert elegans gyerek vagyok. S aztán egyszerre nekem estek az inasok és elvertek. Miért?

— Szemtelen voltál.

— Finom voltam, mert én finom gyerek vagyok. Azt mondtam az alispán szobalányának, hogy megcsókolom. Elfutott. Mondom: csak nem csunya tán kegyed, hogy így elfut? Azt kérdi, mért volna csunya? Hát, mondok, csak a csunyáknak kell sokáig udvarolni, mert azok másképp el se hinnék, hogy az ember beléjük bolondult. A szépek mindjárt elhiszik. Azoknak nem kell udvarolni, azok megértik, hogy szereti őket az ember. Ezt mondtam s az inasok megvertek, de a szobalányok se nézték összetett kezekkel. Hát miért?

A főispán valami szédülést érzett. Hirtelen kiugrott az ágyból és most már nem habozott sokáig, hanem megragadta az inas gallérját és

kituszkolta a szobából. Minden vér az arczába gyült és alig hallotta az inas makacs kérdését:

— Miért?

*

Már nem volt maradása. A függönyökön keresztül valami bizonytalan szürkeség szivárgott a szobába, pitymallott. Csak a főispán szeme előtt égett és izzott minden. Olyanforma láz vert ki rajta, mint a tudóson, a ki álmában találja meg a problema kulcsát s fölébred a fölfedezésre. Ő is csak írni akart, azonnal.

— Flóra, megtaláltam. A régi czilinderem, kabátom, nyakkendőm és botom társaságában megtaláltam azt is, a mit öt esztendővel ezelőtt mondtam. Az inasom viseli a ruhát is, a mondást is. És maga engem most akar büntetni egy elviselt mondásért? Hiszen elfelejtettem, mint a harangnyakkendőmet, a mi szintén nem divatos már . . .

Oh most már emlékezett. Csakugyan mondott ilyen léha elmésséget a várhegyi mulatságon és eszébe se jutott, hogy Domonkos Flóra megneheztelt miatta, mert mindenki tudta, milyen régen és állhatatosan udvarol neki a főispán. Flóra, a milyen romantikus teremtés, komolyan megbántódhatott, hogy neki azért kellett olyan sokáig udvarolni, mert nem szép. S hogy most még öt esztendeig várt és megint megkéri, az persze még gorombább sértés. Hát annyira csunya, hogy tíz esztendeig kell neki udvarolni, míg elhiszi, hogy valaki beléje bolondulhatott! Oh az ember sohse mondjon elmés-

ségeket, mert mind hazug és mind sért. Szegény Domonkos Flóra is megharagudott.

A főispán megsimította a szakállát.

— Mindegy. Csakhogy tudom, mit mondtam öt esztendővel ezelőtt. Most már rájutok arra is, hogy mit *fogok* neki mondani.

És rájött tényleg. Mikor áthajtatott Várhegyre s megállt Domonkos Flórával egy ablakmélyedésben, úgy tett, mintha sehogy sem jutna eszébe a sértő mondás. Ellenben elfogta az áhitat, szent legendákra emlékezett s felolvadt a Rákhel varázsának dicsőítésében, a melyikért hét esztendeig szolgált Jákob. Hét esztendő! Milyen csodálatos is volt az a Rákhel!

Domonkos Flóra izgatottan játszott a zsebkendőjével.

— Hét esztendeig udvarolt neki?

— Hét esztendeig szolgált. Szolgált kérem, nem udvarolt. Úgy eszembe jut olykor, hogy maga is ilyen legendába való leány. Mióta szolgálok már én, hogy elnyerhessem . . . De hát csak szolgálok. Mit tegyen az ember?

Hét napig ideges volt Domonkos Flóra. Egy kicsit sok legendát kellett meghallgatnia. A főispán maga volt a biblia. És Domonkos Flóra a végin úgy érezte, hogy — Rákhel. Érzékeny volt s este odahajtotta fejét a főispán úr vállára. Oh hiszen tíz esztendeig várt Rákhel is, nemcsak Jákob . . .

VIDRA.

A mult télen úgy fordultak a dolgaim, hogy hat esztendő után meglátogathattam az öregeimet. A családomat is magammal vittem, mert kevés öröme tellett volna bennem az édesapámnak, ha az unokáját is el nem viszem. Nincs ugyanis neki sok öröme a világban, mely nem tud olyan zajosan élni, hogy ő is meghallja. De a hogy az unokája csacsog, azt igenis meghallja a szívével. Abból a csacsogásból tudniillik nem a szavak érdeklik, a miket nem hall, hanem a kicsi ajkak mozdulása, a mik neki csudaszép dolgokat mesélnek. S aztán a kis unokájától nem is röstelli, ha kaczag feleletein, a mik nem egészen találnak a gyerek kérdéseihez.

Várt a vonatnál s egy kicsit türelmetlen is lehetett, a míg a nyakában csüngtem. Mert semmit sem hallott az édes bolondságokból, a mik kiömlöttek a lelkemből. A feleségemnek is csak a kezét szorongatta, mialatt az asszony iparkodott

olyan hangosan beszélni, mintha egész vásárt kellene túlkiáltani.

— A papa a legfrissebb. Ilyen kegyetlen hidegben is kijött a vonathoz.

— Hát csak megvan, öregesen, csak a lába bántja egy kicsit, — recsegte az öreg és persze az édesanyámról beszélt, mert okoskodás szerint felel az öreg és úgy képzelte, hogy a menye bizonyosan csak az anyósa után kérdezősködik. Hát ő aszerint felelt. S már az unokáját kereste, azt csókolta össze s ragyogott az örömtől a két szeme, hogy a kicsike milyen édesen törölgeti a piros arcáról a havas, nedves csókok nyomát. Csak azért is újra meg újra csókolta s kapott az alkalmon, hogy a gyerek kapkodó gesztusaira felelhet, a miket nem kell hallania s mégis megért az ember.

— Vizes puszi, ugy-e? — nevetett. Adok — hozzá zsebkendőt, baba. Jó lesz?

Ölbe kapta, úgy vitte a kocsihoz. Én meg a feleségem nem sokat beszéltünk az úton, mert a kocsizörgést nem tudják az ilyen utasemberek túlbeszélni. De az öreget nem zavarta a lárma. Nem hallotta. S csak olyan buzgósággal beszélt, mikor a gyerek egy szavát sem értette, mint a hogy a legcsöndesebb éjszakán beszélt volna, mikor a csönd fákból, levelekből, alvó állatokból és álmodó virágokból telefont csinál az éjszakának. Neki az egészen mindegy volt s szakadatlan fecse-

gett a kis unokája fülébe. Mi pedig elnéztük, hogy a jó Isten micsoda frissen tartotta meg az én édes öregemet. Az arcza piros volt, csupa egészség s ha a dús haját meg nem csípte volna a dér, inkább bátyámnak nézik, mint apámnak. Pedig túljár a hatvanon.

A feleségem úgy súgta a fülembe:

— Ilonkáról szoktad mondani, hogy csak a teste hat esztendős, a feje legalább tíz. No, édesapádról másképp mondhatod. Csak a lába öreg, a feje milyen fiatal!

Megtelt a szivem gyönyörüséggel. Még talán áldottam is a jó Istent, a kinek tetszett az én édesapámmal olyan szomorú kivételt csinálni. Ki tudja, megmarad-e ilyen fiatalnak és jókedvünek, ha hallja is ezt a világot, nemcsak látja. Én Istenem, annyi ostobaságot tud kivánatossá tenni az emberi hang muzsikája s rajtam kerestülfut a hideg, ha rágondolok, mennyi bolondságra tudott rávenni az édes asszonyi hang vagy csak az a kisértő esdeklés is, a mivel az embertársaim annyiszor levettek a lábaimról. Az ember, ha tréfából befogja a fülét, megdöbben, hogy milyen bolond dolog a táncz, pedig csak a muzsikát kell hozzá hallania s akár maga is tánczra perdül. Az én kedves öregem alig hallott valamit a világból s lám milyen fiatal, milyen romlatlan kedélyű.

Odahaza az anyám, a testvéreim körülfogtak engem meg a feleségemet. Az öreg egy darabig

csak forgolódott körülöttünk, de nem szólt. Ha egyszer megszólalt, az olyan volt, mintha az utcáról szólna be az ablakon keresztül. A világhoz is így kellett neki beszélnie mindig, csak úgy közbeszólva, az ablakon keresztül, mintha választ se kérne. De aztán egyszerre csak bepólyázta az unokáját a kis bundájába és alig szólva, már vitte is magával kifelé.

A feleségem utána akart szólni. Édesanyám nevetve nyugtatta.

— Kiviszi az utczára, hogy lássák. Hát egy kicsit henczegni akar az unokájával.

Mire hazajöttek, a gyerek büszkén nyújtotta a kezecskéjét az anyja felé. Gyűrű volt a kerek ujjacskáján és karperecz a kis csuklóján. Csillogott, ragyogott az ékszer és a gyerek külön mutogatta, hogy milyen kék kövecskék vannak belefoglalva. Édesapám meg valahol az ajtó körül tett-vett, mintha röstelné, a mit elkövetett. Egészen olyan volt, mint aki szeretne már túl lenni a dorgatóriumon.

— Arany — komolykodott a gyerek.

— Csak nem? — ijedezett az anyja s a tekintetével az édesapámat kereste.

Az valahogy értett a tekintetből és mentegetődzött.

— Nem drága. És olyan régen adósom az a zsivány aranyműves. Úgy se fizetne másképp. Nem vettem volna különben.

Édesanyám ránézett. Ezt a pillantást meg én

értettem. Emlékeztem még rá a régi időkből. Akkor szokott édesanyámra így nézni, ha füllentésen kapta. Hát talán nem is olyan zsivány az az aranyműves! Még sem akartam a rágalmazáson kapni és intettem a feleségemnek, hogy nyugodjék bele az ékszerbe. Azt gondoltam magamban: nem bízik az öreg benne, hogy a beszédével meg tudja nyerni a gyerek szivét. Azért vette az ékszert. Hát iszen apró ajándékok szerzik a nagy barátságot s édesapám lássa, hogy szüksége volt-e a pazarlásra.

Azontúl egész nap az unokájával volt az édesapám. Ha odahaza elunták a játékot, körülsétáltatta a városban s az én kis pátriám se hitte volna magáról, hogy annyi benne a mutogatni való. De az öreg mindig talált valami új látványosságot és úgy kell lenni, hogy a gyereknek az is elég jó volt, mert szívesen indult sétára a nagyapjával. Csak egyszer esett meg, hogy odahaza az anyja ölébe kúszott, kérdezvén:

— Édesanya, mért nem akar nagyapa rám hallgatni?

— De hogyne hallgatna rád?

— Nem, — erősködött a gyerek, — nagyapa olyan furcsa. Úgy kérem, hogy vegyen nekem pereczet és sajnálja tőlem. És máskor meg az egész boltot is megvenné, pedig nem is kérem.

Odaszóltam:

— Nagyapa öreg, egy kicsit szórakozott már. Talán nem is hallotta, hogy szóltál neki.

Ennyin a gyerek megnyugodott s már friss kedvvel ment a nagyapjához játszani. És csak vele játszott minden nap, mintha más ismerőse se volna az egész városban. Az öreg pedig egészen gyerek lett mellette és nem kellett neki senki az egész világból, csak az a kis unoka. Beszélni nagyon keveset beszélt hozzá, de a szemét le nem vette róla. Abból, a mit ő is megértett a gyereken, semmit sem akart elveszteni és az öreg emberek csudálatosan éber figyelmével leste minden pillantását, ajkának minden mozdulását.

Olykor aztán különös beszélgetés hallatszott be hozzánk.

A gyerek közelebb húzódott a nagyapjához és kérdezősködött:

— Öreg ember vagy te, nagyapa?

— De bizony itt maradsz, — kapta el az öreg és a térdére ültette.

— Itt maradok. De azt mondd meg, öreg vagy-e?

— Hiszen csak a Vidra ne szökött volna el! — szólt édesapám s a szemén valami nedvesség ragyogott, mintha sírásra volna kedve.

Aztán még hallottam egy darabig az édes disputájukat, de az oldalamon már sóhajtozva mesélte az anyám, hogy nem is olyan bolondság az a dolog, a Vidrával. Pedig csak kutya. Ha ugyan most is kutya még s régen meg nem dög-

lött. Mert egy szép napon csak eltünt s akkor hetekig nem bírtunk az apáddal, — mondta az anyám. Nagyon összebarátkoztak azzal az állattal s nem ment volna nélküle az utczára. Valahogy értették egymást s az a legfurcsább, hogy a Vidra ugatását meghallotta édesapád.

— No, csak jobban figyelte tán! — nevettem.

— Nem. Ha csak nyöszörgött, édesapád mindjárt ránézett. És megérezte, ha nincs a szobában. Különös dolog volt az, fiam! Édesapád egészen komolyan bánkódott utána, mikor a Vidra eltünt. Úgy tudott vele játszani, mint most az unokájával. Látod, hogy most is gondol rá, mert a Vidrán tudná csak lovagoltatni a gyereket . . .

A szomszéd szobából behallatszott a beszélgetés.

— Azt mondtad volna rá, hogy kutya. Mert négy lába volt és tudott futni, ugatni és csontot rágni. De nem olyan kutya volt az! Hja, ha itt lehetne most a Vidra . . .

Mialatt odahaza voltunk, még sokszor esett szó a Vidráról s a gyerek lassacskán beleszokott, hogy ők tulajdonképpen hárman játszadoznak, mert a Vidra is velük van. De én ugyan nem sokat gondoltam vele. Valahogy természetesnek találtam, hogy az én öregem bizony szerethette azt az állatot, a mely nem hangokkal beszélt hozzá. De azt is természetesnek találtam, hogy a kutya

hamarabb megunta ezt a barátságot és megszökött. Ő bizony beszédesebb gazdát is megkívánhatott. Az a csoda pedig, a miről édesanyám beszél, hogy az öreg a Vidra szavát hallotta is, no az öregasszonyok hamar hajlandók csodát látni a véletlenben is.

Megesett, hogy a gyereket este korábban fektették le s magunk ültünk a vacsoránál. Úgy elbeszélgettünk, a mit azonban nem kell úgy érteni, hogy édesapám is beszélgetett volna. Szokása már neki, hogy evés közben maga elé néz, egy szót se beszél. S hogy az unokája különben is aludt, minket talán meg se látott. Édesanyám emlegetett is olyasmit, hogy az öreg alighanem ott van most az alvó unokájánál. Már a gondolatával.

Az ablakon kopogott a hó. Mi csak beszélgettünk és nevetgéltünk. A feleségem hangosan is kaczagott.

S egyszerre édesapám azt mondja:

— Kaparják az ajtót!

Anyám elkaczagta magát. Hogy az öreg már azt véli hallani, hogy kaparják az ajtót! Mikor mi se halljuk. S megannyian mosolyogva néztük édesapámat. De ő észre se vett minket, valami különös láz szívódott a mozdulataiba, határozottan úgy tett, mintha valami neszre figyelne s aztán izgatottan ugrott föl.

Most már sokkal határozottabban mondta:

— Vidra kaparja az ajtót!

S egyszeribe ott volt az ajtónál. Kinyitotta s olyan ujjongással, a melyet senkise várna hatvanas embertől, kiáltotta be:

— Vidra hazajött.

Az állat csakugyan besompolygott a szobába s a reszkető, sovány testét egyenest a kályhához vitte, hogy melengesse. Csak onnan, a kályha mellől, nézett ijedten, szinte bocsánatot kérve édesapámra, a ki lehajolt hozzá, simogatta a sovány testét s valami csodálatosan gyermekes hangon gügyögött neki mindenféle kedvességeket.

— Mégis csak becsületes kutya vagy. Hát hol jártunk? Czigányok loptak el? Úgy-e, hogy elloptak? Nem mentél magadtól, hiszen akkor nem jöttél volna vissza.

Simogatta. Egyszer eszébe jutott valami. Közelebb hajolt a kutyához:

— Hát tudod-e Vidra, ki van itt?

Fölkapta a kutyát és vitte magával a másik szobába, a hol a gyerek édesen aludt. A Vidrát magasra emelte és minden szót megnyomott, a hogy mondta neki:

— Ez az unokám, tudd meg Vidra. És hogy kipihend magad, mert holnap lovagolunk, azt is tudd meg.

Az ajtóban megálltam a feleségemmel, úgy

néztük. Édesanyám megállt mögöttünk. Az öreg tovább beszélt a kutyához, mutatta neki a gyereket és maga is olyan volt, mint a gyerek. S tudja a jó Isten, nekem úgy tetszett, hogy mindegyikünknek nagy kedve volna a sírásra. Még Vidra is furcsán fészkelődött a levegőben. Csak az én kis babuskám aludt nyugodtan: ő mosolygott . . .

OSZK

KÉREN-HAPPUK.

I.

A konyhából, hová tíz évvel ezelőtt szám-üzte a felesége, különös dolgokat figyelt meg Dávid Péter. Megtörtént vele, hogy a mikor a korcsmából jövet le akart feküdni s a ruháját szokás szerint a kályhára tette, majdnem megégette a kezét. A familiának tehát jobbra fordulhatott a sorsa, hogy most már vacsorához is tüzet rakat. Azután a kis ablakon keresztül, melyen a szobába lehetett látni, hajnaltájt észrevette, hogy a lakást rendesen takarítják, sőt az asztalon a vizeskancsóban virágot is tartanak. Pedig valami az a fővárosban, a hol a virágot is pénzért veszik. Egyszer megfordult ugyan a Dávid Péter agyában, hogy a szobaúr is adhatta azt a virágot valamelyik lányának, de ezen a föltevésen maga is nevetett. A szobaúr? Az a koldus? Annyit még a konyhába is meghallott Dávid Péter, hogy az a szerencsétlen ügyvéd-jelölt hónapokig adós a bérével és a végrehajtó is nyugodtabb, hogy nem dobják ki, mint ő a szobaúr. Nincs egy hete, hogy egyszer éjfélkor találkoztak

a kapuban. Nehéz lett volna megállni, hogy ne szóljanak egymáshoz. S akkor az ügyvédjelölt nevetni próbált.

— Hallja, Dávid úr, én azt hiszem együtt is tölthetnénk az estéket.

— Miért?

— Maga is csak azt böjtöli ki valahol, míg a felesége elalszik. Én se merek addig hazajönni. S ha együtt jönnénk, legalább megtakarítanánk valamit a kapupénzen.

No ez az ember nem igen kedveskedhetik virággal a lányoknak. De egyéb is feltünt az öregnek. Sokkal csöndesebben morgott mostanság a cseléd s a minap olyasmit motyogott, hogy fölmond. Pedig azelőtt hangos volt és szemtelen, mint egy hitelező. Úgy kell lenni, hogy a nagysága már nem úgy hozatja vele a kenyeret: »csak fizesse ki, Léni, nincs most aprópénzem«. A miből könnyen ért az okos cseléd. Talán már éreztetik is vele, hogy cseléd, holott ritkaság az olyan szegény bogaraknál, a kik jó, ha egyszer főzetnek napjában. Dávid Péter tovább rágódott ezen a gondolaton s különösnek találta, hogy Léni mostanában inkább húzódik hozzá, sőt egyszer meg is kérdezte tőle, nem-e éhes? Csak a közös elnyomatás hozza így közelebb a konyha lakóit. De ha az asszony már nemcsak a megrokkant urával köt ki, hanem a cselédjével is, a kire pedig holnapután ujfent rászorulhat, akkor valami gyökeres javulás állhatott

a háztartásba s az asszony már nem fél a holnaptól, de a holnaputántól sem. Szóval, Dávid Péter nagyon különös dolgokat figyelt meg a konyhából, hová a felesége már régen száműzte.

Valamelyik éjszaka aztán a kályha mögül, a hol a fás-fülkébe vetették az ágyát, meglátta Dávid Péter, hogy a cselédleány kötözgeti a batyuját gyertyavilágnál. Nem ijesztésből, de hogy valamit megtudjon, rászólott:

— Te, Léni, megszököl?

A cseléd az első pillanatban megijedt, de aztán kurtán elkaczagta magát.

— Hogy én szökném? Talán tartozom a ténsasszonynak? Vagy el akarom lopni valamijét?

Dávid Péter felült a fülkében. Léni kézbe kapta a batyuját s felült a kályhára. A gyertyát is odatette maga mellé. Elfogta a közlékenység, hogy utoljára még kipakkol, legalább ennek a törött embernek, ha már a ténsasszonytól nem juthat szóhoz. Nyilván érezte, hogy az öreg Dávidot nem igen hozza dühbe, ha valamivel gorombább is talál lenni, mikor a feleségét emlegeti.

— Igenis, elmegyek. Azért, hogy cseléd az ember, nem vesz be mindent a gyomra.

Azt kérdezte Dávid Péter:

— Bánt az asszony?

— Dejszen azt próbálná! Hát ez talán legyező, nem kéz? — mondta Léni s fenyegetve lóbálta meg csontos karját.

— Akkor kifosztogat a pénzedből.

Léni vállát vonta.

— Hát fosztogatna. Mije van az ilyen szegény leánynak, hogy fosztogatnák? Bánnám is én. Hiszen a míg kölcsön kellett, elég jól meg voltunk. De már nem is szorult rám. Van most annak pénze, még kávét is főzünk.

Az öreg ember nem mert kérdezősködni. Sápadt volt, de talán csak a gyertyavilágtól. A szót leste. S Léni sok keserűséggel pakkolt ki.

— Csak azt a vastagot verte volna meg a ragya, a hol szaladgált. A ténsasszony bátyját. A mióta megakadt a szeme odabenn az ifiuron és fejébe vette, hogy meg lehetne fogni a Vera kisasszony férjének, kiforgatta ezt az egész házat. Addig egy krajczárt sem lehetett belőle kipréselni, pedig kenyérre kellett és tudta, hogy sokszor tőlem veszi kölcsön a ténsasszony a két garast, a mi turóra kell. Mégsem adott. Hagyta volna éhen halni a testvérét, a kisasszonyokat és magát is. No hiszen, magára haragszik csak igazán, öreg úr! Ojjé! Nem is mondja másnak, csak »az a lump, az a bitang!« De hogy egybe ne öltsem a szót, hát mondom, mindennek az a vastag az oka.

Reszkető ujjaival ott babrált Dávid Péter a ritkás fehér hajában. Nem mondta, csak úgy lehelte:

— Itt járt a börzián er?

— Itt van az most minden este. Ha nem tudná az ember, milyen komisz ember, azt hinné

róla, egész életében csak gondját viselte a mi két kisasszonyunknak. Küldi a sok finom bort, hozza a drága falatokat s minden este van nagy czéczó. A szobaúrnak pedig velük kell tartani s úgy veszik közbe szegényt, hogy az egyik oldalon a vastag, a másikon meg a Vera kisasszony szorongatja. És esznek és mulatnak és isszák a finom borokat, hogy egy láng a képük. Hát kérem, nincs fából az ember. És Vera kisasszony szép is, minek hazudjak! A verebélyi János is otthagyná érte az országútját, pedig azért állították oda kőből, hogy vigyázzon rá. Az ilyen éhes ügyvédlegény pedig, a ki talán nem is tudta már, hogy a szájjal enni szokás, bizony megpuhulhat a pecsenyétől, bortól, szép lánytól. Ragyog neki a képe s úgy suttog-buttog a Vera fülébe, mintha már is a vőlegénye volna. A ténsasszony, meg a bátyja aztán itatják, köszöntgetik, szorítják . . . No kérem, nem kell ám a szegény cselédet sem szidni, ha visz egy kis maradék ételt a katonájának.

Dávid Péter még sápadtabb lett. Csak úgy kiszökött ajkán a kérdés:

— Berta is velük mulat?

Léni leugrott a kályháról dühében.

— Annak ugyan megadták. Hát én tudom, mert mit nem tud meg az ember, mikor cseléd! A ténsasszony úgy gondolta előbb, hogy talán a Berta kisasszony az idősebb s neki kellene megfogni az ifiurat. De a vastag azt mondta, nem.

A Berta körmöljön ki magának férjet a hivatalban. A szobaurat csak a Verával lehet megkaparítani. Mert a Vera fiatalabb is, szebb is.

Már toporzékolt a dühtől Léni.

— Hát nem veszi be a gyomrom. Azt a szegény kisasszonyt, hiába firkált egész nap, hogy az anyjának legyen mit rágni, még meg is csúfolják, aztán hárman bújnak össze, hogy elkapják azt a szegény fiút, mint a békát! Pfuj! Én sokszor dugtam neki egy kis kenyeret, ha láttam, hogy majd leesik a lábáról, a ténsasszonynál is sokszor fogtam pártját, mikor már ki akarta dobni, szerettem is talán egy kicsit, mert olyan hálásan nézett a szemembe — no, most nem tudom tovább nézni. Fogjon meg, öreg úr, mert igazán megszököm ebből a ronda fészekből.

Dávid Péter most már fölkelt. Száraz volt a torka, hogy majd kigyulladt.

— Adj egy pohár vizet, Léni!

A cseléd futott. Hirtelen visszafordult, mintha eszébe jutott volna valami.

— Nem vizet, bort adok. Abból a finomból. Ördögöt az ő gyomrukba, jusson egy pohárral magának is. Eleget meggyötrik ugyis.

Az öreg ember megállott a gyertyavilágban, félig felöltözve. Talán csak a halálra kész lélekben pereg le olyan gyorsan még egyszer minden emlék, a hogy most benne játszódott le újra egész élete. Az első ballépéssel, mely semmi sem lett volna, ha

az asszony egy csöpp szívvel van hozzá s fölemeli; a keserűséggel, mely az asszony miatt elkapta és már elvette minden kedvét, hogy felküzdje magát; a züllés szomorú képével, a hogy fokonkint vált azzá, a minek az a lelketlen asszony szeretetlenül mondotta; s mindazzal, a mi a züllés nyomán jár. Nem sokat törődött a családjával, mely nem akart vele gondolni. Előbb elmaradt az ebédekről, aztán kiszorították a szobából. S végezetül már csak a konyhában volt helye, mint a kutyának. Az évek pedig peregtek s neki lassankint úgy tetszett, hogy kimaradt a családból, az életből. Mint a ki kiesett a kocsiból s aztán botorkál, eszik, iszik, alszik és él — de azt a kocsit már nem éri utol sohasem. Valamikor talán már nem is emlékezik arra a kocsira. És mégis él. S egyszer jön egy álom, mely emlékezteti, egy halálos láz, mely elébe hozza az elvesztett multat — jaj de félelmes álom, de irtózatos láz! Dávid Péter megrángott kínjában.

Akkor hozta Léni a bort.

Valami különös érzés kapta meg az öreg embert. A kis ablakon keresztül alig látott valamit a szobából. Csak azt a virágot, a vizes-kancsóban, úgy képzelte, hogy látja. A konyha is félig homályban volt. Léni dühös biztatással kínálta a borral s az arcza fénylett a kárörömtől, hogy a konyhába száműzött, a kirúgott családapának lopott a finom borocskából.

Dávid Péter elkapta a poharat s magasra emelte,

— Nézz ide, Léni és ne felejtsd soha. Én vagyok az ura annak az asszonynak, a ki odabenn alszik. Én vagyok az apja annak az öreg lánynak, a kit megcsúfoltak. Én vagyok az apja a másiknak, a ki szebb és megcsípi magának az ügyvéd urat. Az ő apósa is én leszek. És ha megölnek, akkor is. De én csak itt a konyhában, éjszaka és tőled tudom meg, hogy micsoda boldogság éri bolond fejemet. Sebaj. Te itt vagy, látod és hallod, hogy én ezt a lopott pohár bort az ő boldogságukra ürítem s nem tehetek róla, hogy egyikük sem hallja, a mikor apai szívből, boldogan és ujjongva kiáltom: »éljen az ifjú pár!«

Ivott. Aztán földhöz vágta a poharat. S valami különös kaczagással szólt a cselédlányhoz:

— Hanem most nem szabad megszöknöd, Léni. Mert különben kit szidna össze az asszony a borért, meg az összetört pohárért! Ezt még neked kell magadra vállalnod. Te azután is megszökhetsz, de engem talán a konyhából is kidobna, ha megtudná, hogy úgy össze mertem törni egy poharat, a hogy ő összetört — engem.

II.

A városligeti padon, a hova keserűségével kilopódzott, nagyon összetörtnek érezte magát Dávid Péter. Nem igen érezte, hogy az éjszaka voltaképpen nem is pihent; öreg ember talán egyfolytában is ébren várhatná ki, a míg rájön a halálos

pihenés. Nem olyan érzékeny az öreg test. De az már nagyon régen esett meg vele, hogy a lelkét szorongatta valami. Az asszony szívtelensége, a konyha, a kivertsége, az egyedülvalóság: régen nem bántotta már. Megszokta. S nincs olyan rossz, a mit a megszokás hosszú idő után még nélkülözhetetlen érzésnek is ne tudjon hazudni. De most a lelke kavarodott fel. És nehéz betegség az fiatal embernek is, hát még az öregnek.

Úgy kutatott magában.

— Az bánt talán, hogy arról a dologról nem is szóltak nekem? De hát bánom én azt? Verának tíz év óta nem jutott eszébe, hogy odakünn a konyhában morog egy öreg kutya, a ki neki apja volna. Különben is egész anyja ez a lány. Ha nem az volna, nem is hagyná magát a vásárra vinni. Vagy az keserít, hogy ilyen csunyán fognak neki férjet? Butaság. Tulajdonképpen így van rendjén. Gazdag ember viheti a lányát bálba, szinházba, hangversenybe, társaságba. Csupa olyan hely, a hol látják s a hol ő is kinézheti magának, a kit aztán pénzzel megfogjon. De szegény ember mit csináljon? Még bizony legtisztességesebb, ha egy kis koszttal, lakáspénzzel megfogja a porontyának a szobaurat. No nem, ez se bánt. Vagy hogy mégis behívhattak volna legalább a szobába? Mert az apjuk volnék? Hát mit csináltam volna én ott? A király szobájában, ha most beszólítanának, nem volnék olyan zavarban, mintha véletlenül a felesé-

gem szobájába kellene lépnem. Nem, nem. Jobb nekem ott a konyhában, a hova kidobtak.

Valami eszébe jutott és elkaczagta magát.

— Ha Vera ügyvédné lesz, meghagyja-e nekem a konyhát?

A ligeti fák lombjai mögül valami fehérség kezdett terjengeni; egy kis szellő bujdokolt végig az ágakon. A sok fa, mintha nagyot lélekzenék az alvás után; szinte látszott, a hogy mindegyik nagyot nyujtózkodik is. Már kocsirobogás hangzott a város felől.

Dávid Péter megindult a város felé.

Mindig a felesége bátyja, az a vastag börzián er járt a fejében. Nem szerette azt az embert, sohasem is szerette. De most egy párszor azon kapta magát, hogy ökölbe gyürődik a keze és végtelen megnyugvása volna belőle, ha csak egyszer is végigvághatna a börzián eren. Miért? Nem is olyan utolsó dolog, a hogy most a familián segíteni akar. Tíz forinttal meg százzal ugyan kevéssé volna azon segítve. De ha a börzián er minden este megjelenik s úgy tesz, mintha ő volna a leány apja, a ki férjhez adja; ha együtt mulat velük s elhiteti a szobaúrral, hogy az mindig úgy lesz; ha talán igér is neki iroda-berendezést, pöröket, kölcsönt: — ez már valami. A szobaúrnak igazán kedve kerekedhetik, hogy beleharapjon.. S ezért ugyan igen ostoba a Dávid Péter keze, ha ökölbe gyürődik. Idegen ember még dicsérni is tudná érte a vastagot,

S mégis, hogy ezek a gazdag rokonok még jót se tudnak tenni bántás nélkül!

— Mért csúfolta meg Bertát?

Az öreg embernek reszketett az ajka, a hogy ez a kérdés végre kiszökött belőle. Igen, ez volt. Persze, hogy rokontól, ha mindjárt közeli is, nem várhat az ember olyan gyöngédséget, mint a szülőtől. És valószinűleg igaza is van, hogy öregedő hivatalnok-lánynyal egy kicsit nehéz volna olyan szobaurat fogni, a ki a végin mégis csak ügyvéd lesz valamikor. Olyan tüzes, formás gyerekkel mindenesetre könnyebb, mint Vera. De Dávid Péter úgy érezte, hogy kisebb lelketlenség lett volna tovább is nyomorban hagyni azt a kis familiát, mint úgy férjhez segíteni a kisebb leányt, hogy a nagyobbiknak a lelkét öljék meg. Az idő, a szenvedés, a saját halványodó reménysége úgyis összetöri az ilyen öregedő leányt s akkor még jön egy brutális ember és gázol rajta.

A hogy a széles úton bandukolt, szinte sirás fogta el az öreg embert. Mintha csak keményre akarná magát kovácsolni, kereste az idősebbik leánya hibáit.

— Pedig ő is rossz. Csak olyan, mint Vera. Mikor is szólt hozzám utoljára? Ejh, hát melyikük éri meg, hogy elfelejtsem érte a korcsmát? Nem. Gyalázatos, szívtelen mind. Az asszony, Vera, Berta, a börzián er. Csak a korcsma ér még valamit, meg az ördög, ha egyszer mégis kedvet kap, hogy elvigyen,

S azontúl egész nap veszekedett magával. Még akadt olyan percze, a mikor ellágyult s azt motyogta: »a szenvedő Jób vagyok, testemen az isten minden verésével és ő Kéren-Happuk, a Jób érező leánya«, de aztán fájt neki az érzékenység és kergette magától száz igazsággal, száz hazugsággal. Délután már körülbelül ott tartott, hogy megszorította volna a kezét annak az embernek, a ki szivességből elhiszi neki, hogy az egész familiából Bertát gyülöli legjobban. Már akkor úgy okoskodott, hogy a felesége rossz, Vera meg ostoba; nem is csoda, ha nem törődnek vele. De Bertának esze van — ő a leghibásabb, mikor talán már el is felejtette, hogy a konyhában valami öreg úr húzódik meg a kályha mögött s az az öreg úr, ha komisz és gyalázatos, mégis csak apja volna neki.

Hogy éjjel hazavetődött, azt mondta neki a házmesterné:

— Itt van a konyha kulcsa és tartsa is meg, mert a Léni itt hagyta magukat. A ténsasszony csináltatott magának másik kulcsot a konyhához.

Dávid Péter úgy tett, mintha nagyon jó kedve volna.

— Nini, külön kulcsom van. Mostantól hát akár reggelig is elmaradhatok. Fene szerencsés kópé vagyok, házmesterné.

— No, mintha eddig rendőrrel keresteték volna, ha elmaradt! — morogta a házmesterné s otthagyta az öreget a sötét kapuhajlás alatt. Dávid

Péter ekkor már nem erősködött a jókedvvel s egy kicsit kábultan igyekezett fel a konyhájába. Még bántotta is, hogy Lénit már nem találja és semmit sem fog megtudni a szoba ujságaiból. Mert egy pillanatig mégis csak kiváncsi volt, hogy történt-e valami tegnap óta. Az ablakon keresztül vizsgálta is, hogy talán meglátna valamit. De sötét volt a szobában. A konyha pedig mintha kihalt volna, hogy most már Léni se volt ott.

— Ejh, hát ezentúl egészen egyedül leszek!

Vigasztalta magát Dávid Péter és lassan vetkőzött. Már a gyertyát is eloltotta s csak a hold kandikált be az udvarról. A félhomályban megint erőt vett rajta a keserűség és akárhogy kergette magától, megrohanták azok a gondolatok, a melyekkel már naphosszat viaskodott. Nem is akartak tágítani tőle. Dávid Péter aztán dühösen ugrott fel a pihenőhelyéről és odaállt a szobába nyíló ablakhoz, mintha azt lesné, hogy megszokja a sötétséget és lássa a szobát, a szoba minden butordarabját s teleszívhassa magát haraggal, gyülölséggel. Mert sohasem érzett még olyan kedvet, hogy felgyujtsa ezt az egész fészket imádott feleségével és drága leányaival együtt. Hogy talán a szobaúr is benn égne — ki mer ennyi gyönyörűségről még csak álmodni is?

Akkor egyszerre csak úgy rémlett neki, hogy benn a szobában mozog valami.

Megállt a lélekzete, úgy figyelt. Már akkor a

szeme megszokta a sötétséget és majdnem tisztán látott. A hogy a két ablak közt állott, bárki láthatta volna őt is, mert háta mögül érte a holdfény. S Dávid Péter mégsem rejtőzött el, csak nézte révedezve, hogy suhan el az asztal mellett valaki és tántorog előre, előre — úgy tetszett, az ajtó felé, mely a szobaúr szobájába visz.

Most már megismerte Dávid Péter és fulladozva, mintha fojtogatnák, elhörögte magát:

— Berta!

Csak egy percz volt. A szobaajtó felszakadt és Dávid Péternek karjai közé esett a leány. Mintha nem is élt volna, csak lehanyatlott s alig hallatszott fuldokló szava:

— Vigyen el!

Csodálatos erő ömlött az öreg emberbe. Felkapta a leányt s vitte a fülkéig, a saját fekhelyére. Nem volt több az egész öt lépésnél, arra sem elegendő út, hogy az ember egy becsületes gondolatot átgondoljon és Dávid Péter lelkéből mégis kihullott mindaz a sok hazugság, a mivel napközben meg akarta tölteni. Már semmit sem tudott róla, hogy Berta is csak olyan, mint a többi; nem, nem olyan! Ez Kéren-Happuk, szenvedőbb leánya a szenvedő Jóbnak és istentelen Jób volna, a ki emlékeznék a maga szenvedésére, mikor Kéren-Happuk összeesik előtte. Csókokkal öntötte el az arczát, a haját, a ruháját és olyan nyögve sirt, mintha vasfogóval tépnék le róla mindazt a

hazug közönyt és fásultságot, mely az esztendőkkel reá rakódott.

Majdnem sikoltott.

— Berta! Mit akartál tenni?

A leány fázott, a fogai vaczogtak. A vékony karjait valahogy áterőszakolta az öreg ember nyakán s most már csüngött rajta.

— Mit akartál tenni?

— Azt hiszem, valami nagy bolondságot, — nyögte a leány s hideg volt, mintha vizbe mártották volna.

Dávid Péter leült mellette és csak úgy ösztönből hajlongott, verte a mellét. Öreg emberek tesznek úgy, nagy megpróbáltatás órájában, ha minden vétküket le szeretnék hirtelen morzsolni, hogy tisztán álljanak a kegyetlen biró előtt. Egy könny nem tudott kierőlködni a szeme héjai alól s az ajkai is csak mozogtak, már nem tudott beszélni. De tíz esztendő visszafojtott érzése vad patak, gátakat tör át. S a hogy Berta már szinte lehullott a nyakáról, Dávid Péter egyszerre fuldokolva kapta fel a leányát és magához szorítva, majdnem görcsös nevetéssel vitte körül a konyhában. Úgy tetszett, mintha nem is beszélne, hanem énekelne:

— Az én leányom vagy, az én gyönyörűségem! Mikor öleltelek, mikor láttalak utoljára? Én szépségem! Azt hittem, hogy annyi szenvedés után

csak a pihenés lehet édes. Nem igaz. Annyi szenvedés után csak te vagy édes, a ki itt lógsz a karomon. Hát tudod-e, ki vagyok én? Azt hiszed, öreg kutya vagyok? Kivert koldus vagyok? Haragos apád vagyok? Nem, nem, nem. Egy bolondos, boldog öreg ember vagyok, a ki csak téged szeret és semmit sem kiván, mert téged ölelhet. Berta, gyönyörűségem, szépséges leánya Jóbnak ...

A hogy bolondosan beczézte, magához tért valahogy a leány. Lekivánkozott a földre s míg Dávid Péter tovább énekelte az ő nagy szeretetének zsoltárait, a leány meggyújtotta a gyertyát. Annak világánál nézte az apját. Hát ez az? Mintha most látná először. Az öreg, ránczos képe csupa vályu, a melyiken lepereg a könny s mindegyiket beragyogja, befényesíti az a két szem, mely mélyen buvik meg a szürke szemöldökök alatt. S az egész ember úgy remeg, úgy olvad! A leány azt kérdezte magában, hogy mi lelheti ezt a konyha-embert, a kiről azt mondták odabenn a szobában, hogy régen elfelejtette a családját?

Dávid Péter csak beczézte még.

Valami gondolat kapta meg a leányt. Odakúszott az apjához és nagyon ostromolta:

— Menjen be maga hozzá. Lássa, én nem mertem bemenni.

— Megyek. Hová menjek? — motyogta Dávid Péter.

Kifakadt a leány:

— Ő hozzá! A kit el akarnak rabolni s én szeretem. Mondja meg neki, hogy én meghalok, ha nem lehetek az övé. Több jussom van hozzá, mert én igazán szeretem. Verának csak most jutott eszébe, mikor a bácsi figyelmeztette. De én szeretem, régen szeretem, mindig szeretni fogom.

Égett az egész teste. Dávid Péter ijedten fogta át.

— Én gyönyörűségem! Be akartál hozzá menni? Te szereted? És azok a vadállatok azt mondják, hogy Verának kell megfogni?

Mást is motyogott, bolondabbat. S a hogy gyűlölséggel öntötte el mindnyájukat, a kik a szobában laknak, valami különös elszántság rajzolódott ki a Berta hervadt vonásaiban. Mindent meglátott annál a mécsvilágnál, melyet a Dávid Péter toporzékolása gyujtott neki. Egyszerre átérezte az ő egész küzdelmének nevetséges voltát. Öreges, elfonnyadt testével akart abba a virágzó fiatalságba fogódzkodni és hitte csak egy perczig is, hogy diadalmaskodhatik a Vera ifjuságán, szépségén. Az apja komikus gyülölsége hamarabb meggyőzte, mint sok keserves éjszakának minden küzködése. Hiábavaló harcz! Az a kis mécsvilág mindent megmutatott neki, s mécsvilág vagy villám: egészen mindegy. Hiszen mindenfajta világosságnak csak egy lehet a czélja: megmutatni az embernek egy veszedelmet, mely elkerülhető. Bertának megmutatta.

Azt mondta az apjának:

— Te se menj be! Mondtam, hogy bolondság volt, a mit csinálni akartam. Vera szebb. Csak nem tudtam birni magammal, azért akartam bemenni hozzá.

Fázva, reszketve bujt az apja keblére.

— Kinevetett volna. Bizonyosan kinevetett volna.

Aztán fölkelt. Megölelte Dávid Pétert s úgy tett, mint a ki bucsuzik.

— Visszamész a szobába? — kérdezte halkan Dávid Péter.

— Nem. Elmegyek. Nem tudok velük maradni. Hidd el, apám, nem tudok velük maradni. Az ember mégis csak ember s ha látom őket, fáj. Másutt jobb lesz. A ki úgy lekésett az ifjúságából, el kell annak bújni. Úgy van az legjobban...

III.

Azt mondta hajnal felé Dávid Péter:

— Olyan lekésett utasok vagyunk mind a ketten. Sohse érjük utol a vonatot. Már elrobogott. De ha már rossz apád voltam mindig s nem kisértelek az életen át, most nem hagylak el. Veled maradok. Nekem sincs sok keresni valóm ebben a — konyhában.

— Menjünk, apám!

Ennyit mondott az öreg leány. Aztán kibotorkáltak a hajnalba. Karonfogvást. A leány pedig valami csodálatos megnyugvást érzett. A lelkében mégis csak szégyenlős volt, hiszen leány. S leánynak nem illenék hajnalban egyedül sétálni. Igy egészen más. Most már van neki kisérője s nem itélheti meg senki, akárhova sétál. Az apja karján szabad a leánynak elsétálni a korzón, a — Dunáig . . .

OSZK

Ő.

Ő megint feltámadt. Átsuhan a világon, mint fiatal leány agyán a legfehérebb gondolat. A merre suhan, valami csudálatosan rezgő fehérség, tizenkét ragyogó oszlop imbolyog a levegőben. Mintha apostolok egyenes lelke volna. Lenn, a földön fölemelik fejüket a fák s a heves gerjedelemtől vékony, zöld rügyek pattannak ki testükből. Nagyon messzi távolból madarak csicsergése hallik, de talán nem is madarak csicseregnek, hanem *Ő* beszél a rezgő, fehér oszlop-lelkekhez. Az emberek fölnéznek a magasságba. Talán csak a tavaszi eget keresik. Talán *Őt* érzik. Zsong, áramlik, éled az egész világ. Az a fehér gondolat suhan, egyre tovább suhan. S imhol kert látszik alant a földön, korai zöldbe mártott kert, mintha már virágzanék. Fiatal, szép leány sétálgat a kert kavicsos útján.

Ő (hirtelen leszáll, a tizenkét ragyogó oszlop vele ereszkedik): Ezt a beteg leányt keresem. Meg fogom gyógyítani.

Tizenkét oszlop: Meg fogod gyógyítani.

A leány: (átszellemült arczczal sétál és semmit sem lát.)

Ő (a leányhoz): Mire gondolsz, gyermekem?

A leány: Holnap az Ő menyasszonya leszek.

Ő: Az én menyasszonyom?

A leány: (csak ismétli, suttogja boldogan): Az Ő menyasszonya leszek.

Ő: Én vagyok Ő.

Tizenkét oszlop: Halleluja!

A leány: Halleluja! Az én lelkemben hárfák szólnak, csengetyűk csengenek, holnap az Ő menyasszonya leszek.

Ő (szomorúan): Valaki beszél belőled, a ki nem te vagy.

A leány: Igen, én nem vagyok én. Óh mennyi fekete gondolat kigyóját kergették ki lelkemből az én jó anyám, az én drága mestereim! Ha meggondolom, hogy voltak perczeim, mikor földi szemek szinte fölgyújtottak és lábaim akaratlanúl elindultak valaki nyomában, a ki jobban ápolta a szakállát, mint az én lelkemet! Nem, nem akarok reá gondolni! Más lélek költözött belém s immár Hozzád tapadok szivemmel, lelkemmel, befelé néző szemeimmel: Hozzád, a ki bennem vagy, én drága vőlegényem.

Tizenkét oszlop: (kigyul, lángol, mintha tűzzel öntötték volna tele).

Ő: A te jó anyád olyanra tanított téged, a mit ő maga sohasem tudott megtanulni.

A leány: Ki suttog itt?

Tizenkét oszlop: Halleluja!

Ő: A te drága mestereid nem ismernek téged és nem ismernek engem. Tanításuk hideg, mint a kősír, melyből megint kiemelt az én Atyám. Ők eltávoztak az embertől és nem közeledtek az Istenhez. A szivük hiányzik s azt akarják, hogy neked se legyen szived. Ne hallgass rájuk. Sohasem tanítottam én azt, hogy mindenről mondjon le, a ki engem akar bírni. Nekem az a legkedvesebb, a ki semmiről sem mondott le s mégis kiván engem. A kinek semmije sincsen s engem kiván: alamizsna vagyok én annak. A kinek mindene van s mégsem mond le rólam: kincs vagyok én annak. S gyalázza az én keresztülszurt szivemet, a ki azt hirdeti, hogy csak a keveseket szereti, a kik mindent odadobtak érte. A sokakat szereti az én szivem és a keveseket is szereti. És csak szeretetet kiván, nem áldozatot. Ha áldozat, már nem is esik jól szivemnek. Lám, gyermekem, tavasz árad el a világon: és lemondanak-e a fák, hogy gyümölcsöt, a bokrok, hogy virágot hajtsanak? S a mit nem kivánok fától, bokortól, csak tőled kivánnám, a ki szebb gyümölcsöket és szebb virágokat rejtesz magadban?

A leány (nyugtalanúl néz körül a kertben).

Tizenkét oszlop: Halleluja!

Ő: Halleluja — én irtottam gyomot kemény földekből és kemény szivekből, de sohasem irtottam fiatal virágokat és fiatal örömöket. Ők az én gyönyörűségeim, az én kedves szolgáim. Ha tudnád időtlen idők óta legfájdalmasabb titkomat! Ime,

megmondom neked. Én magam is fiatal öröm akarok lenni: Hogy ne az öregek, a szegények, az üldözöttek, a kifosztottak, a magukkal tehetetlenek jőjjenek hozzám és mindig lihegve, mindig sirva! Hogy a fiatalok, az örvendezők, a bőségben élők, az erősek keressenek, nem lemondással, de vágyakozással, nem áldozattal, hanem boldogsággal. Fiatal öröm akarok lenni és fiatalok öröme. De a ki csak egy kis vágyat is áldozott miattam, annak én kevesebb leszek idővel, mint a vágy, melyet miattam megölt. S nem is tanítottam soha áldozatot. Ők tanították csak, a kik emberek, gyarlandók, meg is értettek engem, nem is, és tanítanak, holott tanulnia illik az embernek. Ne nézz reám olyan idegenül. Nem tanítalak egyébre, csak hogy arra a mesterre is hallgass, a ki a szivedben lakik. Higyjél az én szolgáimnak, higyjél nekem, de ne fojtsd el a szived szavát sem. Mert nem taníthat rosszat egy romlatlan leánysziv. Szeress, örülj — szeretet és öröm közelebb hoz az éghez, úgy vagy az én menyasszonyom.

Tizenkét oszlop: Halleluja!

A leány (kínosan vergődik, halovány, mint a hajnali köd, reszket): Jaj, jaj!

Tizenkét oszlop: Halleluja!

A leány (megrázza magát, merev szemmel bámul a levegőbe, valami imát mormol, a mit emberektől tanult, keresztet vet, a hogy emberektől tanulta s aztán hevesen utasítja el Őt): Távozz ... távozz tőlem, kisértő.

A VÉN KECSKE.

A kaszinóban mulattak az özvegy doktorné esetén. Az történt, hogy a városi számvevő április elsején éppen a doktorné ablaka alatt állította meg a malaczbandát s hajnali négy órakor még egyszer elhuzatta a nótáját. Ezt pedig minden czélzatosság nélkül tette. Szeret az ember mulatni s hogy a nótáját elhuzassa, csak bandára van hozzá szüksége, okra nem. De a doktorné valahogyan félreérthette a hajnali muzsikát s ablakot nyitott rá. Pedig a doktorné nem volt olyan fiatal mint az idő. Ellenkezőleg. A doktorné öreg volt és fonnyadt, ha ugyan illik ilyesmit egy védtelen özvegyre ráfogni.

A kaszinó tehát mulatott s a számvevőből kitört a virtus:

— A vén kecske! Hát nem megnyalná a sót ő is?

A plébános, a törvényszéki elnök és a helyi ujság szerkesztője, a hogy ilyenkor már szokás, hamarosan előszedték az anekdotás almáriumból az ismert

és ismeretlen történeteket, a mik olyan vígan bizonyítják, hogy bizony a vén kecske is megnyalja a sót. Csak a levéltáros — az a fehérfejü Boronkay — nem akart az anekdotákon mulatni s mikor a számvevő szivarral próbálta lekenyerezni (sokszorosan kipróbált argumentum), akkor is makacsul megmaradt hideg kritikusnak.

Azt morogta:

— A szivar jó, de a tréfa rossz.

— Nem tréfáltam — erősködött a számvevő. — Becsületemre, eszembe se jutott, hogy éppen a doktorné ablaka alatt vagyok.

Boronkay buzgón szivta az ajándék-szivart s fehér bajusza alól dörmögte:

— Hiszem, öcsém. De mondd azt is becsületedre, hogy a doktorné meg éppen a te nótádra nyitott ablakot. Ámbár iszen az se jelent semmit. Özvegy ember, de özvegy asszony még sokkal inkább, a multban él. Ki tudja, micsoda kedves emlékekkel virrasztott az a szegény asszony hajnalig? Talán az urára gondolt, talán másra, de mindenképpen valakire, akivel fiatalon találkozott. Fiatal volt a fiatal emlékeivel s az csöppet se nevetséges. Ha teneked, édes öcsém, szabad álmodban a polgármesteri székbe ülni, az öregnek is szabad álmában a babája ölébe ülni. Az egyiket a jövő csalogatja, a másikat a mult. Hát sohse háborgassátok egymást. Mondjuk, az a szegény doktorné éppen arra gondolt, hogy valaki valamikor adósa maradt egy szerenáddal

s a te malaczbandád éppen abban a pillanatban fogott a nótádba: — hát akkor az a nóta kettőnek is szólhatott. Neked is, a ki a bortól voltál részeg és az asszonynak is, a ki az emlékeitől volt mámoros. Mert hát öcsém, te csak azt tudhatod, hogy a bandának te parancsoltál. De ki parancsolt neked?

A törvényszéki elnök közbevágott:

— Boronkai bátyánk mindjárt novellát csinál mindenből. Azért mégis csak igaz marad, hogy a vén kecske is megnyalja a sót.

— Persze, hogy igaz — morgott Boronkay. — De hogy megmondjam, a sóra nézve nem vagyunk egészen egy véleményen. Mert hát mi is az a só?

A plébános nagyot nyelt. Azt mondta:

— A hogy veszszük.

— Nekem például asszony — nevetett a törvényszéki elnök. — Szőke asszony és gyönge, mint a viola.

— A doktornénak meg bizonyosan nem asszszony — egészítette ki a gondolatot a helyi ujság szerkesztője.

Az öreg Boronkay rekedten kaczagott. A szép fehér fejét szenvedélyesen rángatta, hogy már előre is tiltakozik. Aztán nagyot ütött az asztalra.

— No hát mesélek nektek valamit. A vén kecskéről, a ki megnyalja a sót. S az a só se nem asszony, se nem férfi, nem is eleven bestia, hanem valami testetlen álom. Füst. Semmi.

I.

Valaki Kázmér: — történetemben így fogom nevezni barátomat, a vén kecskét. Volt neki természetesen becsületes neve is, de azt csak kompromittálja ő, az én segítségem nélkül. Hát ez a Valaki Kázmér akkor volt fiatal, mikor Magyarországon még olyan kevés volt az iró, hogy ugyan megbecsülték. Még az alját is. Mint a hogy kis városban minden doktor professzor, ha nem borbély. Akkor iró volt mindenki, a ki bötüt tudott vetni. S ha nem is nagyon akaródzott neki, addig tisztelték, hogy a végin beadta a derekát. A rostálás, az osztályozás, a kritika, az irigység meg a gúny csak később jött, a mikor már sokan voltak a betüvetők. Hanem akkor mindjárt dühösen jött. Mire a száját kinyitotta, már le is nyelt vagy három tuczat betüvetőt a gyöngébbik fajtából. S minél gyöngébb volt az iró, a kritika annál többet pazarolt rá a gúnyból. Mintha legyeket egy mázsa arzenikummal kellene kipusztítani.

De hát ez titeket nem érdekel. Csak azért mondtam el, hogy megértsétek, milyen reszkető lélekkel szökött le az én barátom a vidékre. A fél szárnya neki is ott maradt a fővárosban s nagy ijedtségében úgy képzelte, sohasem fog többé tollat a kezébe. Hiszen nem muszáj írni. Nem is hallott róla a világ, ámbátor nem akarom ráfogni, hogy

titokban se áldozott ifjusága bálványainak, mint a hogy az első keresztények is fölkeresték még olykor a berkeket, a hol a gyulák tüzeket gyujtottak a napnak, a földnek, a viznek. Beérte vele hogy szolgálhatja a megyét, az irodalomnak nem mert szolgálni. Olyan csöndesen élt a megyéjének meg a kis családjának, hogy az ördög se sejtett volna benne becstelen szándékokat. Nem írt az az ember még a helyi ujságba sem.

A fordulat ott történt, mikor a kis város módján felül kicsinosította magát, mert az új szinháza felavatására irók és művészek igérkeztek le a fővárosból. Lázasan szép ideje volt az a városkának, a hogy a rendező-bizottság készítette az első hódításra. Micsoda elmés kikészítés volt az! Kicsi eszközökkel micsoda csodákat tudott a bizottság mívelni! Egyszerre erényt csinált mindenből, a mi hétköznapon csak természetes volt. A szinház például azért lett látványosság, mert új, a székesegyház meg azért, mert régi; a városházat azért kellett megnézni, mert restaurálva volt, a református iskolát meg azért, mert nem volt restaurálva. A rendező-bizottság nagyon meg volt elégedve a munkájával s a városka is büszke volt. Csak az én barátom remegett. Hátha régi ismerősök rándulnak le az irók és művészek csapatjával?

S a régi ismerősök nem is hiányoztak.

— Kázmér! Az ördög tudott ilyen jól eldugni, hogy rád ne akadjunk — akaszkodott beléje az

egyik pesti szerkesztő. S három napig nem is tágított mellőle. Hiszen tudjátok, a vendégember mindig ragaszkodó, mindig teli van bókkal, mindig csupa édesség. A szerkesztő befészkelte magát az én barátom lakásába s vacsora után gyönyörüen kiszedte Valaki Kázmérból a legszentebb titkait. Azok a régen hallott udvariasságok, mint valami tolvajkulcs, szépen kinyitották a szivét s már megvallotta, hogy de azért nem dobta el a tollát, mégis csak irogatott, ha senki sem tudott is róla. A tolvajkulcs tovább dolgozott, egy kis borocska is segített neki s Valaki Kázmér egyszerre ott volt az íróasztalánál. S égve, lázzal szedegette ki belőle a a szemérmes, eltitkolt, örök ismeretlenségre szánt novellákat: az íróasztal Robinsonjait, a kik már beletörődtek, hogy soha ki nem kerülnek emberek közé. Szerelmes szégyenkezéssel, de melegedő reménységgel olvasgatta fel őket s mikor a szerkesztő minduntalan kimutatta, hogy ez is tetszik neki, meg az is, Valaki Kázméron olyanforma érzés vett erőt, mintha valakinek kilencz leánya van, a kinek a férjhez adásáról már egyszerüen lemondott s aztán kérője akad egyszerre mind a kilencznek.

— Magammal viszem a novelláidat és kiadom őket sorra — mondta éjfélkor a szerkesztő és Valaki Kázmér hiába feküdt le, nem tudott aludni.

A vén leányok — akarom mondani a novellák, körültánczolták az ágyát, suttogtak, hunczutkodtak, jókedvüek voltak. De nem is közönséges

eset, hogy így hirtelen csöppentek a boldogságba. Valaki Kázmér csak elnézte az örömüket és reszketett. A homályból új alakokat látott kibontakozni, meg nem irt novellák hőseit, a kik szintén suttognak, lázongnak, követelődznek. No ne nyugtalankodjatok, nektek is kiderül! Csak hagynátok már elaludni, ámbár iszen nem tudnék én már szebbet álmodni, mint a mivel most is teli vagyok. Hát csak suttogjatok, tánczoljatok, hunczutkodjatok — valahogy kivárom majd igy is a reggelt.

A következő nap már be váltott valamicskét az édes álmokból. A szinházi díszelőadás után a pesti szerkesztő Valaki Kázmért köszöntötte fel a banketten.

— Micsoda író! — hangzott ki a szerkesztő felköszöntőjéből s Valaki Kázmér érezte, hogy a városka szeme rajta csüng. De az még csak az első korty volt. A mitől egészen meg kellett mámorosodnia, az csak később jött. Mikor az irók és művészek elutaztak a városkából s egy kis idő multán sorra jöttek a novellák, a Valaki Kázmér iróasztalának Robinsonjai. Mindegyik hozott egy kis örömöt, de nem a legnagyobbat. Azokon a napokon, mikor az ujság megint hozott egyet a novellákból, mintha rózsákon járt volna Valaki Kázmér. A hivatalban csak róla beszéltek s odahaza, a nagy leánya szólni sem tudott, csak nedves szemekkel nézte.

— Édes jó apám!

No nem szaporítom a szót. Esztendőre a szer-

kesztő azt írta neki, hogy kiadót talált a novelláira. Valaki Kázmérnak már deresedett a feje, de trémázott, mint valami kis diák. Az első könyve! Hát az is megjelent s a pesti szerkesztő az első könyv ötletéből meglepte Valaki Kázmért. Kiadta az arczképét.

II.

Ha hidat vernének számára a tengeren, a nyulat is át lehetne csalni Amerikába. Az az arczkép, meg a sok barátságos kritika nem hagyta békén Valaki Kázmért. Hogy a felesége időközben meghalt s magára maradt a leányával, mindig jobban elkapta a vágy, hogy felköltözzék a fővárosba. Tavaszszal ez a vágy ki is csalta a meghitt városkából, mely egyébként egészen természetesnek találta, hogy az olyan embernek, mint Valaki Kázmér, nem lehet maradása egy kis vidéki sárfészekben.

A mi kis vagyonkája volt, pénzzé tette. Ha még hozzáveszi, a mit az irásával megkeres, tisztességesen megélhet belőle, úgy gondolta.

A leánya meg biztatta:

— Egyéb gondod se lesz, édesapám, csak az írás. Majd meglátod, milyen ügyes kis leányod van.

S az első tavasz nem is hozott csalódást, nem vette ki a szép illuziókból. Ha eleinte még egy kissé kényelmetlenül is érezte magát, ha olyanokkal találkozott, a kik egykor a kritika ollójával lenyesték a szárnyait, ez a kényelmetlen érzés se tartott sokáig.

Az egykori kritikusok ma fehér fejjel ültek az akadémiában és nem bántottak senkit, hogy őket se bántsa senki. A fiatalok pedig mindig csak egymást őrlik, észre sem vették őt, a fehérfejü veteránt. Valami nyugodt boldogság huzódott a szivébe s mikor esténkint elsétálgatott leányával a széles utczákon, már nem bántotta a kétség, hogy öreg fejjel mégis csak elérheti, a miről zöld korában álmodozott. Hiszen elég kicsi álmok voltak, az eget sohase ostromolták.

Eljárt az öregek társaságába és azok a csöndes, izgalom nélkül való emberek szívesen látták maguk közt. A fiatalokat pedig nem ismerte, — azoknak meg volt a maguk külön világa.

Ugy rendezkedett be, hogy minden délelőtt írt valamit. S mert egyéb dolga sem volt, talán egy kicsit sokat is irt. De észre sem vette volna, ha a leánya nem figyelmezteti, hogy olyik napon két-három ujság is az ő dolgával jelenik meg. A Valaki Kázmér neve szinte divatba jött, úgy hihette. A szerkesztő ismerőse még tréfált is vele, hogy egy szép napon csak forradalmat csinálnak ellene a fiatalok, a kiket mindenünnen kiszorít. Hiszen az ember már körülbelül biztosra veszi, hogy a mikor az ujságot kezébe veszi, a vonal alatt mindig ott találja a Valaki Kázmér nevét.

— Agyonirod az ujságokat! nevetett a szerkesztő.

Csöndesen mosolygott.

— Mifelénk azt mondják a későn fekvők, hogy *gyorsan* kell aludniok. Úgy kell lenni, hogy én is be akarom hozni, a mit húsz esztendeig elmulasztottam.

A leánya átölelte s az apa nyakából felelt a szerkesztőnek:

— Nem hagynám, hogy megerőltesse magát. De olyan könnyen ír! Mulatság neki.

S aztán az ujságok mindég elég hamar közölték az írásait. Hát nyilván nem haragudtak érte, hogy olyan sokat ír. Ha egyszer megunnák, bizonyosan hevertetni fogják a novelláit s ah, nagyon hamar el fogja érteni a legtitkosabb figyelmeztetést is. Valami félénkség ugyanis még mindig megmaradt a lelkében. És másodszor jobban fog vigyázni, hogy meg ne égesse a szárnyát.

Tél idején az egyik ujság szerkesztője azt mondta neki:

— Mégis szeretném, ha megbeszélné az ujságokkal, hogy milyen napon akarják közölni a tárczáját. Megszólják miatta a lapot, ha ugyanattól az írótól egyszerre több újság is hoz tárczákat.

Ez megijesztette. De nem szólott róla a leányának. Csak kerülte egyelőre a panaszos szerkesztőt. Félt tőle. Pedig úgy magában igazat adott neki, hiszen jól látta, hogy az ujságoknak meg van a maguk külön politikája s a divatosabb tárcza-írókat szeretik maguknak lefoglalni, hogy csak nekik írjanak. Bizonyosan van rá okuk. De Valaki Kázmér

mégsem szeretett ebben a gondolatban elmélyedni, mert a végén mindig eszébe jutott, hogy őt még egyik ujság sem próbálta lefoglalni. S ezt a gondolatot nem akarta végig gondolni. Míg aztán egyszer, a második kötetének megjelenése után, nyomtatásban nem olvasta a saját félgondolatának végét. Valamelyik ujságban ugyanis meg volt írva, hogy ezek — *burgonya-novellák*. Inkább szükségesek, mint jók. Az ember megeszi őket, de azért nagyon szegény legyen, a ki beéri velük. Mert olykor — hus is kell.

Azon az éjszakán érzett valamit a régi nyugtalanságból. Maga sem tudta miért, de szakadatlanul arra kellett gondolnia, hogy mit is csinálnak most társai a — megyében? Annyi volt az egész, hogy a nyul ösztön szerint kiszökött a tengerpartra és félénken vizsgálta, meg van-e még az a hid, a melyiken átcsalták Amerikába? Vissza is szökhetnék-e, mint a hogy ideszökött?

De reggel a szerkesztő ismerőse valahogy megvígasztalta.

— Kaczagtunk tegnap vacsora közben. Hogy mindig csak egyformák a gyerekek: az asztalnál és az irodalomban! Nekik a burgonya semmi. Pedig hát, barátom . . .

III.

Már harmadik esztendeje volt a fővárosban. Még mindig szorgalmasan irogatott, de most már megesett olykor, hogy egész hónapon keresztül nem

látta nyomtatásban egyetlen novelláját sem. S keserüségét csak növelte, a mikor egyszer kora reggel észrevette, hogy leánya milyen lázasan kutatja át a friss ujságokat. Hát már az is türelmetlen.

Ezekben a napokban valami különös láz kapta el. Az ember álmodik néha és álmában a legrettenetesebb bünnel vádolják. Ez az álom éjszakáról-éjszakára visszatér és fojtogatja, marczangolja a a szegény álmodót, a ki elgyötri magát és az igazi vádlott mohóságával, minden detektiv-tehetségével keresi az alibijét, csakhogy ártatlanságát igazolja. Egész rémregény szövődik így a folytatásos álmon keresztül s ha egyéb igazság nincs benne, de az álmodó kinszenvedése, az alibi meddő keresésének fáradsága, a testét elöntő verejték: az mind igaz és rettenetes. Valaki Kázmér éjszakáin így szürődött át a láz, a hogy ő is kutatta az alibijét. Hogy ő ártatlan. Hogy nem az ő hiusága volt, mely megint visszacsalta a dicsőség vásárába. Hogy ő becsületesen elbujt, a mikor először mondták ki róla, hogy nem az irodalomnak van rá szüksége, hanem neki az irodalomra. Hogy legszivesebben ott égette volna el a maga kis gyertyáját a megyében észrevétlen, meglapulva. Hogy a fiatal évek lázában ellen tudott állni minden kisértésnek s ha irogatott is titokban, de csak magának, az iróasztalának. Hogy az ég ragyogása közben szálltak le hozzá a kisértők, a kik udvariasságok mézével, bókok édességével csalogatták ki buvóhelyé-

ból, a hol olyan boldog volt. S most egyszerre megint záporral essék reá a guny? Nem. Meg kell tudnia a világnak, hogy ő nem bünös. A kisértők, a barátok, a bókolók, az udvariasak: ők azok.

És éjszaka és napközben: mohón gyüjtötte a a jeleket, a mik együtt fényesen igazolhatják, hogy nem tehet róla, ha most mellének szegzik a vádat. Fölkereste szerkesztő-ismerősét s mintha már az is ellensége volna, a kiből csak ravasz keresztkérdésekkel, kerülő úton vehetné ki az igazságot, tettetett elérzékenyedéssel vitte rá a szót arra az édes, arra a megváltó, arra a bünös éjszakára, mikor a szerkesztő kicsalta belőle titkát s együtt olvasgatták a titokban fogant novellákat. És detektiv-szemekkel figyelte a szerkesztő arcát, hogy elfogja rajta az örömnek és a tetszésnek vonásait, a mik azon az éjszakán olyan jól estek az ő lelkének. Mindig melegebben, mindig nagyobb aprólékossággal próbálta a hajdani sceneriát kiépíteni s valami tehetetlen méreg fogta el, hogy a szerkesztő most sehogysem akart fölmelegedni. Szelid és kedves maradt az arcza, de azok a kisértő vonások nem mutatkoztak rajta. Oh, ez konok szándékosság! Nincs az az öreg ember, a kinek arczára vissza ne lopóznék a régi tüzből egy sugár, ha egykori szerelméről, szivének leányáról hall. S ez az ember, a ki ugy tudott örülni a megtalált barát novelláinak, most csak olyan szeliden és bambán hallgat reá, mintha a tegnapi esőről beszélne.

Azontul csak magában, az álmaiban kutatott a fölmentő bizonyítékok után. S ugy kell lenni, hogy az örök kutatás nyomot hagyott a viselkedésében, mert észre kellett vennie, milyen aggódva viseli most gondját a leánya. Ez a fölfedezés még idegesebbé tette.

Azt mondta valamelyik reggel, mikor az ujságok megint nem hozták meg vigasztalását:

— Talán estefelé ellátogatok egy pár szerkesztőségbe.

Inkább csak azért mondotta, hogy feleljen valamit arra a néma részvétre, melyet a leánya arcáról olvasott le. De a hogy kimondta, már örült is ennek a véletlen sugallatnak. Hátha igazán csak véletlen az a feltünő mellőzés s az első látogatás el fogja oszlatni egész tépelődését! S a fehér téli délutánon csakugyan elindult, hogy föllátogat néhány szerkesztőségbe.

Lassan botorkált a széles úton és mindég halványabban piroslott feléje az a kicsi reménység, a mit magának nyujtott. A hogy a téli borulat leereszkedett, már csak akkora volt az a reménység, mint a nyulszem. Nem igen vezette a sötétségben. De azért csak sétált és elhaladt egyikmásik szerkesztőség előtt. Majd inkább a másikba látogat föl — gondolta mindegyiknél és sokáig nem tudta elszánni magát, hogy az egyikbe vagy másikba bekopogtasson. Valami szemérem dolgozott benne, a mit az öreget inkább ismernek, mint a fiatalok.

Úgy rémlett neki, hogy olvashatnak az arcáról s a szerkesztők az első szóra tudni fogják, hogy nem tudakozódni jött, hanem — kunyorálni. S egy kicsit mégis szégyelte magát.

Közben egészen ráesteledett. Eszébe jutott, hogy leánya talán türelmetlen is lesz, ha nyolcz órára sem lesz otthon. A leánya miatt aztán — így hitegette magát — végre határozott s befordult az egyik szerkesztőség kapuja alá.

Abban a pillanatban valaki a karjába akadt és vonszolta dühös lázzal:

— Ne menj fel . . . gyere haza édesapám . . .

A leánya volt. Valaki Kázmér, ott a kapu alatt, átkapta a leányt s szinte szíve dobogása is elállt a hogy rászólt:

— Fönn voltál?

— Fönn.

Tovább nem mert kérdezősködni. A leány reszketett és nem lehetett tudni a hidegtől-e vagy a haragtól. De mégis inkább a haragtól. Mert az áruló nedvességen keresztül vad tüzben lobogtak a a szemei és a teste remegésénél jobban remegett a hangja, mely indulatosan, szakadozva tört ki a melléből.

— Ne menj fel! Ezek nem emberek, vadállatok . . . Most megmondom, hogy már többször is fönn voltam. De te ne menj fel . . . Ne . . . Menjünk vissza a vidékre . . .

És reszkető indulattal, haragos elszántsággal

vonszolta el Valaki Kázmért, a ki tehetetlenül, szétrombolt álmokkal, öreges hörgéssel lódult ki a kegyetlenül hideg, téli utczára . . .

IV.

. . . Boronkay égő szemekkel nézett szét a kaszinó kis társaságán.

— Azt akarjátok tudni, hogy mi köze a Valaki Kázmér történetének az özvegy doktorné bolondságához? Van köze. Mikor az én barátom összeszedte a czókmókját s a leányával együtt a vonatra ült, hogy visszabujjék a régi fészkébe, az éjszaka magányában nagyon erősnek és nagyon egykedvűnek tettette magát. Még gunyolódott is önmagán, a hogy a fiatalok szokták. És ki tudta a leányból csalni, hogy mi vette ki úgy a sodrából, mikor a szerkesztőségekben járt tudakozódni. Bolondság. Nem is valami nagy dolog. Csak úgy véletlenül meghallotta, hogy a szerkesztőségekben milyen hangon beszélnek Valaki Kázmérról. Azt mondták róla, hogy nyugalomba helyezhetné már magát. Mit lábatlankodik még az ilyen vén szamár! . . .

Eldobta most már az ajándék-szivart, úgy mondta az öreg levéltáros:

— Vén szamár? Oh nem. Csak vén kecske és ő is magnyalta volna még a sót! Hiszen olyan könnyű a vén kecskét ilyesmibe ugratni . . .

A FEKETE RUHA.

Abramovics Simon megállott a kazánok alatt, mintha odaszögezték volna. Szúrós szemei rámeredtek a Páfrányra, a hogy a kis Verbőczy Kristófot a kastélyban és a gyárban elkeresztelték s azt leste a csunya kis arczáról, hogy nincs-e folytatása annak a furcsa hírnek. De a Páfrány hallgatott s némán mutatta, hogy nem tud sem többet, sem kevesebbet, csak éppen annyit, hogy a fiatal Drugeth a megyegyűlésen szónokolt, aztán hirtelen megakadt, csodálatos dolgokat hadart össze-vissza s nevetve, ahogy egy nagyúrhoz illik, megbolondult. Az öreg királyi tanácsos már be is hajtatott a városba, hogy viszi a fiát külső országba, egyenest valami híres professzorhoz.

Az öreg gyárvezető egyszerre elfakadt nevetve és mintha nem birná magát, leült a földre.

A Páfrány csöndesen figyelmeztette:

— Megharagusznak a kastélyban, ha föl nem megy. Az ispán, a számtiszt, a felügyelő már mind ott vannak és tisztelettel jesen hallgatják, a hogy az öreg anyának jajgatni méltóztatik.

Abramovics fölvetette a fejét:

— Hát jajgat?

— A haját tépi.

— Ne higyj neki. Nem az ő haja.

Felugrott és átölelte a Páfrányt, a ki egészen elveszett az ő hatalmas karjai között.

— Fiú, ezeknek a gazdagoknak mindenben szerencséjük van. Ha már el kell valamit veszteniök, akkor is csak az eszüket vesztik el . . .

Egy perczre még lement a hűtőbe, belenézett a szennyes, sustorgó kádakba, valamit mondott a gépésznek és az égetőknek s miután felkiáltott a Páfránynak, hogy negyedóránkint nézzen körül a gyárban: lassú léptekkel lement az országútra. Úgy rémlett neki, hogy a kastély felől sírást, panaszos hangokat hall, a béreseket és az asszonyokat szokatlan sietségen kapta s mintha az egész puszta megmozdult, megszólalt, jajgatott volna. Abramovics elégülten nézett fel az égre, a mely egész hétköznapiságában öntötte le melegét és aranyát s éppenséggel nem érzett kedvet elborulni csak azért, mert egy fiatal, gőgös úrfi véletlenül megbolondult.

Szokatlan megelégedést érzett. Olyanféle gondolat formálódott benne, hogy az a szeszélyes szellem, a mely a felhők fölött meglehetős állhatatossággal játszsza az ő kis bujósdiját, néha mégis tesz valamit a szegény emberek kedvére is. Csak

minden ezer esztendőben egyszer veszti el a türelmét, de olyankor elég igazságosan tud törvényt ülni. Abramovics megvallotta magának, hogy az ő gyülölsége mindenféle ostoba és erőszakos büntetést súgott neki, a mivel a fiatal Drugeth Györgyöt a földre verhette volna, de sohase lett volna hatalma rá, hogy hozzá se nyuljon s csak a kis eszét vegye ki abból a büszke fejből, a melyben különben is úgy érezhette magát, mint Ádám az ürben. Voltaképpen — úgy érezte Abramovics Simon — nem változott semmi. Drugeth György valamivel kevésbbé fogja tudni, hogy mit tesz, mint ezelőtt, de valami nagyon régebben sem tudta. S most, hogy olyan ártatlannak tudta a fiatal gazdát, csodálatosképpen nem is haragudott reá, sőt valószinűleg nevetve türte volna, hogy Drugeth György a tűzfecskendővel árvizet rögtönözzön abban a szobában, a hová ő éjente meg szokott húzódni.

Kegyetlen nevetés fogta el.

— Úrfi! úrfi! Maga már akkor bolond volt, a mikor az én beteg feleségemet ürgének nézte és olyan pompásan kiöntötte a szobából.

Egy szines kavicsot dobott fel a levegőbe és elfogta.

— Hja úrfi, másnak is vannak még nemes passziói! Lám azt a kis ürgét, a melyik a maga szép fejében pajzánkodott, milyen kedvesen kiöntötte Valaki . . .

*

Míg a királyi tanácsos Döblingből vissza nem jött és bizonyossá nem vált, hogy Drugeth György csakugyan megőrült, Abramovics Simon sokszor visszaesett nyugtalanságába és vad gyülölségébe. Csak akkor lélegzett fel egy kissé, a mikor látta, hogy az öreg Drugethné éppen úgy fonnyad a szomorúságtól, mint valamikor az ő felesége. Nyiltan nem merte mutatni, de azzal a gyávasággal, a mely a kenyerüket féltő fizetett embereket jellemzi, titkon gyönyörködött s már előre élvezte azt a pillanatot, a mikor a kastély előtt is megáll a halottas kocsi. A kis Páfrány, az egyetlen lélek, a kihez Abramovics Simon a felesége halála után igazán vonzódott, belelátott a gyülölködő Herkules lelkébe és nevetés nélkül, inkább borzadva hallgatta az Abramovics durva tréfáit, a melyekkel a vad öreg kárpótolni akarta magát, mert megelégedését titkolnia kellett. Egyszer mégis kifakadt, a mikor Abramovics azt mesélte nevetve, hogy az égben is behozták már a nyolcz órai munkaidőt s így esett meg, hogy mikor a teremtő Drugeth Györgygyel bajlódott, az angyalok pihenőre csöngettek, holott Drugeth már egészen készen volt, csak éppen az esze hiányzott. Másnap a Teremtő elfelejtette pótolni ezt a kis mulasztást, Drugeth pedig nem tudta figyelmeztetni, mert hiszen éppen az esze hiányzott.

Abramovics nevetett, a Páfrány azonban inge-

rülten jegyezte meg, hogy nem illik szerencsétlen emberekkel olyan kegyetlenül gúnyolódni.

Abramovics Simon egy perczig haraggal nézett a fiúra, de aztán nevetve szólott:

— Igazad van. Különösen, ha biztosan tudod, hogy szerencsétlen . . .

Többször nem is gúnyolódott s a Páfrány valami különös ösztönből egészen a sarkához tapadt. A vézna fiú fejébe vette, hogy megváltoztatja a vad gyárvezetőt. A maga érzékenységével, a maga gyermekes lágyságával iparkodott reá hatni s nagy öröme telt benne, a mikor Abramovics Simon néha maga kérte, hogy ne feküdjenek le, hanem valamely szalmakazalra heveredve, ébren töltsék az éjszakát. A nyáréj sötétkék ege borult reájuk, augusztusi meleg szellő játszott velük s Abramovics csukott szemekkel hallgatta a Páfrány érzékeny beszédét. Mintha ilyen éjszakákon hallotta volna először, hogy ez a csenevész fiú egyedül áll a világban: szokatlan melegséggel nézett fel hozzá s még biztatta, ha a Páfrány néha elhallgatott. Olykor ébren álmodni kezdett s mialatt mellette a fiú beszélt, ő arra gondolt, hogy némelyik emberből hiányzik valami s akkor a jóságos végzet ad melléje valakit, a kiben éppen az van meg, a mi ő belőle hiányzik. Ilyenkor Abramovics egyszerre fölemelkedett a kazalról és magához ölelte Verbőczy Kristófot.

Már került olyan nap, a mikor Abramovics

el tudott menni a kastély mellett, a nélkül, hogy gyülölsége eszébe jutott volna.

S egyszerre az a hír érkezett, hogy Drugeth György állapota javul.

Ideges, vad, képtelen indulat viharzott fel az Abramovics Simon lelkében. A Páfránynyal töltött órák a pihenéssel csak erősebbé tették lelkét a gyülölségre. Félni kezdett, hogy Drugeth György csakugyan felgyógyult s megint eléje fog állani gőgösen, szeszélyesen, sértve. Abrâmovics Simon kezei ökölbe gyűrődtek és szeme nyugtalanul kalandozott az erősen fütött kazánok között, a melyek egyetlen robbanással levegőbe röpíthetnék a gyárat, a kastélyt, a királyi tanácsost és a felépült Drugeth-fiút. A milyen egyedül állott, egy perczig sem gondolt az agyába tolakodó gondolatok rettenetességével. Vad vágyat érzett a pusztításra és el tudta volna törülni a világot egy ember miatt.

A Páfrány hozzásimult és megfogta a kezét.

Abramovicsnak úgy rémlett, mintha aludt volna.

— Simon!

Lehajlott a Páfrányhoz és akaratlanul, gondolat nélkül megcsókolta . . .

*

Két hónap mulva lárma, nevetés verte fel a pusztát. A kastély ormára hirtelen háromszinü lobogót tűztek, mintha nagy ünnepség napja virradt volna s a kis mezőgazdasági gyárban, a hol Abramovics Simon idegesen forgolódott, egyszerre csak megjelent a felügyelő.

— Abramovics!

— Mit akar?

A felügyelő félrevonta:

— A gyárat fel kell diszíteni, maga pedig vegyen magára fekete ruhát és vezesse ki valamennnyi munkást az állomáshoz, mert estére itthon lesz az úrfi.

— Meggyógyult? — kérdezte Abramovics reszketve.

— Meg.

A felügyelő elment és Abramovics kábultan ment le az udvarra. Nem érzett valami különösebb felindulást vagy gyülölséget, a pusztító tervei is pihentek: csak éppen azt képzelte, hogy a gyáremeletről lebukkant a kőpallóra. Megfogta a fejét és komolyan azt hitte, hogy az esés összetörte. Gondolkozni akart és egy becsületes gondolatig nem jutott el. Mindössze az jutott eszébe, hogy két hónap óta a minduntalan érkező hírek előkészíthették volna erre a fordulatra s hogy milyen csökönyösen ostoba volt, mikor azt hitte, hogy ez a fordulat nem is következhetik be, — mert ő nem akarja. Most pedig az úrfi ünneplő munká-

sok között be fog vonulni egészségesen, az anyja homlokon fogja csókolni, az apja megszorítja a kezét és Drugeth György körül fog nézni mosolyogva, gőgösen.

Abramovics egyszerre felkaczagott:

— Ugyan micsoda doktorok találhatták meg ennek az embernek az eszét!

Egy pillanatra szinte megkönnyebbült, hogy gondolatban megsérthette ellenségét. De ezután vad zuhataggal ömlött ki indulata. Hogy ő megnézze a Drugeth György ünneplését, örömöt hazudjon, sőt maga is ünneplőbe öltözködjék s úgy vezesse ellensége elé a munkásokat! Magára vegye ugyanazt a fekete ruhát, a melyet akkor viselt utóljára, a mikor a feleségét temette! Hogy azzal a ruhával, a melylyel feleségét gyászolta, most gyilkosát ünnepelje? Soha!

Véletlenül feltekintett a gyárra s a vér arczába tódult, a mikor észrevette, hogy a Páfrány az emelet ablakán kilépve, a villámhárítón felkúszik a háztetőre. Nem merte megszólítani. De mikor észrevette, hogy az ablakon át lombos ágakat nyujtanak fel s a Páfrány diszíteni kezdi a gyárat, felordított hozzá:

— Kristóf!

A Páfrány lenézett Abramovics Simonra szomorúan, fényes szemekkel.

— Kristóf, mit csinálsz? — ordította Abramovics erősebben.

A csenevész fiú térdre ereszkedett és összefonta a kezeit, mintha imádkoznék. Egy csomó lombos ág között, meghajtott fővel, esdeklésre kulcsolt kezekkel, szinte sírva, de némán fordult a kiabáló Abramovics felé és engesztelni, kérni, hajlítani akarta. Az ablakból ujabb ágakat nyujtottak fel hozzá, de nem is vette észre, csak arra az égő, reszkető emberre nézett, a ki hiába mozgatta az ajkait, a a dühtől már nem tudott beszélni. S a szegény kis Páfrány csak kérte tovább omló könnyekkel, kezeit összekulcsolva:

— Vegye magára a fekete ruhát — ez is el fog mulni . . .

Abramovics Simon most már betege volt indulatának. Hirtelen gondolata támadt. Hazamegy és darabokra vágja azt a ruhát és aztán kényszerítsék, hogy feketébe öltözködjék. A rohanásából látta Verbőczy Kristóf, hogy ez most nem engesztelődve siet haza.

Utána kiáltott:

— Simon! Simon!

*

Abramovics Simon a sötétedő szobában felszakította a szekrényt és előszedte a fekete ruháját. Már nem látott semmit, vér futotta el szemeit. De minden érzése, a mely pusztításban keresett kielégítést, most erre a ruhára vetette magát s úgy

képzelte, hogy az egész ünnepséget, az egész örömöt és Drugeth Györgyöt is darabokra szakíthatja ezzel a ruhával. Lázassan futkosott körül a szobában s már az eszméletét kezdte elveszíteni. Valami erős zúgás fogta körül, mintha alámerülve, a rázuhanó víz zugását hallaná s perczekig kapkodott levegő után. S egyszerre a rettenetes zúgáson keresztül hangokat, érthető hangokat vélt hallani:

— A Páfrány ... a Páfrány ...

Körülnézett. Az októberi nap sietve szállt pihenőre. Homály borult a szobára.

Újból hangzott:

— A Páfrány ...

Reszketve állott meg a szoba közepén s nem mert megmozdulni. Az ablak alatt pedig nehéz lépések kergették egymást s hangok, kiáltások folytak össze s egyszerre egész sereg munkás rontott be hozzá.

— A Páfrány lebukott a gyártetőről ... meghalt ...

Abramovics Simon megtörülte a homlokát, de állva maradt. Csodálatosképpen inkább nyugodtabbnak érezte magát. Ebben a pillanatban nem is fájt neki, hogy az egyetlen teremtést is elvesztette, a kit még szeretett. Már nem is gondolt arra, hogy a fekete ruhát darabokra szakítsa. Mikor a munkások kihuzódtak szobájából, leült az ablakhoz. A szürkület mélyebben ereszkedett az udvarra, a kastély felől hallatszott a hintó robo-

gása, a mint Drugeth György elé sietett. Abramovics Simonnak eszébe jutott, hogy voltaképpen hiábavaló a szeretet és hiábavaló a gyülölség. Az emberek születnek, élnek és meghalnak minden különösebb ok nélkül. Legokosabb, a ki örökösen gyászban jár és nem hagyja magát meglepni az ostoba véletlentől. A kit szeretünk, meghal és a kit gyülölünk: felépül. Gyászoljunk.

Az udvaron gyülekeztek a munkások.

Abramovics Simon magára vette a fekete ruhát és kiment a munkásokkal Drugeth György elé . . .

A TYÚKLEVES.

A harmadik emeleten mindenki tudta, hogy az irnok úr felesége halálosan beteg. De azt már a bérkaszárnya mindentudói is csak sejtették, hogy a szegény asszonyt nagyobb betegség is gyötri: az éhség. Nem a magáé, ámbár hiszen neki volna csak igazán szüksége egy kis tyúklevesre, sonkára, tudom is én mire, hanem a három kis porontyának a mohósága, a mivel még a levegőt is úgy szivták, mintha rágni szeretnék. Hogy meg kell halnia, abba már belenyugodott az irnok úr felesége s ha már úgyis meghal, mindegy, hogy éhesen megy a föld alá. De az a három csöpp ártatlanság napok óta éhezett s az anyjuk, úgy lehet, régen be is hunyta volna már a szemét, ha az éhező kicsinyek itt nem tartják. Nem tud az asszony meghalni, mikor a gyerekei őt is falják a szemükkel.

A harmadik emelet csak az asszonyt sajnálta.

Valamelyik napon büszkén állt ki a folyosóra

Döményné, a kiskereskedőné. Suttogva mesélte a szomszédoknak:

— Tyúklevest viszek be neki, egy kis czombocska is kerül utána. Ha az ura nem, hát majd gondoskodunk mi róla.

Pont délben Döményné már vitte a levest. Az egész harmadik emelet úgy leste, mintha valamennyien adtak volna valamit a leveshez.

Az irnok úr felesége ott feküdt az udvarra néző ablak szomszédságában. Egy kicsit sötét volt a szobában s Döményné, a levesre is vigyázott, alig mert beljebb lépni.

— Hoztam magának egy kis jó tyúklevest.

— Köszönöm, hangzott valami beteg, rekedt hang.

Egy pár perczig pergett a Döményné nyelve, három hétre való ujságot hozott, három hétre valót akart vinni, folyton karatyolt. A tányér a tyúklevessel ott hült közben egy széken, a beteg ágya mellett. Az irnok három gyereke, csupa mohó állatka, keringett előbb a tányér körül, aztán megállt előtte, mintha oda volna nőve. A levest nézte, szívta, itta fel mind a három. Döménynének nem tünt fel, de a beteg asszony mindig zavartabban, mindig rekedtebben nyögött a szomszéd szapora kérdéseire.

Egyszer aztán eszébe jutott Döménynének valami.

— Miért nem eszi meg azt a levest? Ne hagyja egészen kihülni.

A beteg fészkelődött.

— Nem állom a meleget, had hüljön.

— Igen? Na jó!

Megint karatyolt. A három gyerek most már felváltva a levest meg az édesanyját nézte. A félhomályban szinte reszketett a három csöppség. Nem látta más, csak a beteg. De az minden érzékével látta. Döményné azonban locsogott tovább, csak jósokára erőltette megint az aszonyt:

— Most talán ... már egészen hideg ...

Az irnok felesége iszonyú erőlködéssel felült, már a tányér után akart nyulni. Három pár szemből csupa hajókötéllel fogták vissza a tányért. Nem tudta a helyéből kimozdítani.

Hazudott.

— Csak este fogom megenni. Nem tudok délben enni.

— Na már pedig, szomszédasszony, én innen ki nem mozdulok, míg azt a pár kanál levest meg nem ette. Hiszen már beszélni se tud. Estélig azok a porontyok még eleszik maga elől.

Három pár szem riadtan rebbent össze. A beteg arcát elborította a vér. Valami mérhetetlen düh, a harag láza kapta el, hogy ez a karatyoló vendég már sohsem akar elkotródni. Miért nem hordja el magát? Hát nem látja, hogy eleget volt itt? De Döményné nem mozdult. Megint kínálta a

levesét és háromszor is mondta: eleszik estig a porontyok. A három gyerek remegve figyelt. A beteg hirtelen megkapta a tányért, odanyomta Döményné kezébe s elkezdett rikoltozni:

— Elvigye! Nem kell! Semmi se kell magától. Menjen!

Döményné ránézett, hogy tán megbolondult. Azok a lázas szemek verték, korbácsolták a tekintetükkel. A három gyerek is egy sorba állt, fenyegetve, fehéren. Döményné egy kis zavarral nézett körül, aztán kiment. A folyosón levágta a tányért s megtaposta a kiömlő tyúklevest. Dühöngött, mint egy boszorkány. Valósággal beordította az udvarba:

— Nem kell neki . . . Hát láttak már ilyen hálátlan teremtést?

A SZOBOR ÖZVEGYE.

A ki most azt mondja, hogy ostobaság a szobor özvegyéről beszélni, mert olyan nincs: az egy kicsit megkésett a bölcseségével. Régebben megmondtam én azt már, ki is nevetett miatta Bogárfalvának mind a nyolczezer lakosa. A szobornak nincs özvegye? Mert szobornak nem lehet özvegye? De mikor itt van a szobor is, meg az özvegye is! A szobor itt áll a népkertben, az özvegye pedig itt lakik a Hangya-utczában s ha reggel kinéz az ablakon, üdvözölheti az urát, a ki szobor. Micsoda ostobaság az tőlem, hogy mégis vitatkozom! Már csakugyan igaza van a plébánosnak, hogy olyan vagyok, mint pater Ambrózius, a ki a hajó födélzetén elővette a mappáját s bebizonyította, hogy ők most mindnyájan szárazföldön állnak. Az is inkább hitt a tudománynak, mint a szemének. De pater Ambrózius legalább beadta a derekát, mert a tengerbe dobta a mappáját, mikor az egyik matróz röhögve biztatta:

— Hát iszen jól van, tessék egy kicsit arrébb sétálni a hajóról, ha úgyis szárazföldön vagyunk. Semhogy őt dobják arra a szárazföldre, a melyik tenger volt, pater Ambrózius inkább a mappáját dobta bele. Vigye az ördög a tudományt, mikor a magunk szeme olyan szemtelenül leczáfolja. Hát azért mondom, ne kaczagjon ki engem senki, hogy minden teketória nélkül beszélek a szobor özvegyéről. Én is tudom, hogy a szobornak nem lehet özvegye, de én láttam, hogy mégis van neki özvegye. S milyen szép özvegye! Istenemre mondom, elevenen is érdemes volna miatta szoborrá válni s az a bolond ura csak áll télen-nyáron, verő napon és omló hóban a népkert sivatag tisztásán s nem tud megelevenedni a szép asszony kedvéért. No hiszen szép szobor . . .

I.

De nem akarom megsérteni a szobrászt. Nagyon derék fiú volt az s fölöttébb hálás szivű, a mit meg kell becsülni a fiatal emberekben. Mikor a nagy szélvihar napján kigyulladt a Szantovayné házikója s a bogárfalvi jegyző megmentette a házikót, megmentette az öreg anyókát s talán az egész városkát is megmentette: akkor a jegyző beleégett a lángokba. Ezt mindenki tudja, megírták annak idején az ujságok. De azt kevesebben tudják, hogy a Szantovayné fia, a ki szobrásznövendék volt, szép

vörös márványkőből kifaragta az anyja megmentőjének mellszobrát s odaajándékozta Bogárfalvának. A városka aztán nagy ünnepségek közben állította fel a hősi halállal elpusztult jegyző szobrát a népkertben. Az ünnepi szónok pedig elmagyarázta a bogárfalvi közönségnek, hogy a jegyző nem halt meg, sohsem is fog meghalni, sőt most fog csak igazán őrködni az ő imádott városkája fölött, mert most már szobor. Nem volt és nem is lesz többé hozzá hasonló jegyző. Egyszer meghalt a városáért, aztán nagyobb dísze lett a városának. Ő marad a mi jegyzőnk s azonfelül ő a mi szobrunk is. Ha pedig jönne valamikor egy második tűzvész s nem lesz, a ki városunkat megmentse, akkor is meg fogja menteni ő. Másodszor is. Mert Bogárfalva akkor talán elhamvad, de nem hamvadhat el az ő márványszobra s a kedvéért újra építik majd az egész várost.

Így beszélt az ünnepi szónok s így érzett Bogárfalva.

Szantovay, a szobrász, egyebet is érzett. A szoborleleplezés napján meglátta a halhatatlan jegyző özvegyét s csodálatosan felbuzdult. Úgy tetszett neki, hogy a márványszobor nem beszél elég ékesen az ő nagy hálájáról. Bogárfalva ugyan megnyugszik a cserében, sőt boldognak látszik, hogy az eleven jegyzőért márványjegyzőt kapott cserébe, de Szantovay e pillanatban ellentétbe helyezkedett a földrajzi tankönyvekkel, melyek szerint Bogárfalvá-

nak nyolczezer lakosa van. Nem. Bogárfalvának nyolczezer lakosa van és egy özvegy jegyzőnéje. S határozottan az ér többet Bogárfalvában, a miről a földrajz nem tud. Mert gyászruha még nem takart szebb asszonyt, mint ezen az ünnepségen. A mi nem is csuda, mert rendszerint nagyon vének már az asszonyok, mikor az urok megérett a szoborra, a halhatatlanságra. A jegyző pedig harminczesztendős, ha volt, de az özvegye legfölebb ha huszonkettő. És már is ott kellett könnyeznie halhatatlan urának szobra alatt. Aztán meg a fiatalságán kívül csodálatosan szép is volt. A szobrász azt mondta magának, hogy az a márványszobor csakugyan nem beszél elég ékesen az ő nagy hálájáról.

Hazamenet átölelte az anyját s fülébe súgott:

— Várok egy esztendeig, de aztán feleségül veszem az özvegyet.

Az anyóka megcsókolta a fiát, hogy »istenkém, mennyire szereted az édes anyádat, hogy ilyen hálás vagy a megmentéseért!« A fiú is azt mondta, hogy hálásnak illik lenni s az a szegény asszony végre mégis csak elvesztette az urát, a támaszát. Az ünnepség után tehát meglátogatta a jegyző özvegyét s még egyszer a szemébe nézett. Akkor már levetette az özvegy a fátyolát. S a fiatal Szantovay még inkább érezte, hogy a legszebb darab márvány is csak aprópénz, mikor az ember nagyon hálás akar lenni. Ő pedig telistele volt

hálával. Oh bizonnyal — kevés a szobor. Az elég lehet Bogárfalvának, de az özvegynek a szivét is oda fogja adni. Csupa hálából. Szív kell az asszonynak. S Szantovay estére elmagyarázta az édes anyjának, hogy milyen csodálatosan jól érzi magát az ember, ha egyszer föltette magában, hogy nagyon hálás lesz.

De mialatt a szobrász tovább tanult a fővárosban, az édes anyja ajkán valahogy kicsordult a nagy titok. De hogy is állhatná sokáig a tüzből kimentett anyóka az ilyen titkot! Azt hitte szegényke, hogy jobban meghatja vele Bogárfalvát, mint fia a szoborral. S aztán sehogysem tudta megérteni, hogy a városka csöppet sem volt meghatva, sőt határozottan megütközött a szobrászgyerek arroganciáján. Mit nem képzel az ilyen gölöncsér! Hogy a szobor özvegye férjhez tudna menni! De hisz ez egyszerüen képtelenség. Csak nem bolondult meg az az asszony, hogy a kis szobrászt többre tartsa a nagy szobornál! Ha valaki arról pletykázott volna, hogy a megyei főispántól válik a felesége s az utolsó hajdujához áll — Bogárfalva kevésbbé ütközik meg a pletykán. A főispán, akármilyen hatalmas ember, mégis csak főispán s már volt rá eset ... no, nagyon komisz a világ. Annyi csunyaságot hall az ember. S a végin a főispánt is el lehet hagyni, az is csak ember. De a szobor özvegye, az más. Az ő ura szobor. Az ő ura ott virraszt a város fölött. Az ő

urához zarándokol a nép, csodálattal és rajongással néz fel hozzá. Ki volna olyan őrült, hogy elváljék egy — szobortól? Bolond gölöncsér, hogy miről is nem mer álmodni . . .

II.

Egyébként a szobrász elég hamar megtudta a sorsát s nem is kapálózott ellene. Mikor egy esztendő mulva hazajött, közelébe se juthatott a szobor özvegyének. De mások se álltak vele szóba. Megtorolták rajta a tiszteletlen gondolatot, melyet nem tudott magába fojtani. Ó, Bogárfalva is szerelmes volt a szobor özvegyébe s ezt bő fantáziával mutatta ki, de terhére sohsem esett. Milyen fölséges gondolat volt például, hogy az özvegy hangyautczai lakásától a szoborig utat irtottak a népkertben s még csak egy ártatlan fa sem zavarhatta a halhatatlan pár csöndes érintkezését. Az özvegy kitekintett az ablakán s messziről mozdulatlanul válaszolt neki a szobor. Igaz, hogy a szegény népkertet kivették a formájából s az a kegyetlen irtás olyan volt, mintha valami ápolatlan szakállból állban kiberetválnak egy darabot. Még borzosabb tőle a megmaradt szakáll. De mit bánta ezt Bogárfalva? Csak az özvegy és a szobor láthassák egymást: ez a fő. A népkert úgy se érne sokat, ha a szobor nem adna neki díszt.

Vasárnaponkint az intelligenczia ellátogatott

a szobor özvegyéhez, mintha templomba járna. Kivált az intelligenczia fiatalsága volt buzgó, de azért senkinek sem jutott eszébe, hogy a látogatásokat rosszra magyarázza. De igazságos akarok lenni, Gavrilovics doktor, a Bogárfalvára szakadt rácz, a kit az egész környék csak *doktor Trallala* néven ismert, mivelhogy a legsúlyosabb beteg ágyához is nevetve jött s a halált is úgy emlegette, hogy »kedves barátom, a kivel folyton csaljuk egymást« — mondom, ez a doktor Trallala gúnyolódott néha.

— Hiszen külömböznék csak a szobor özvegye a többi sárkánytól s volna fogatlan, majd nem mennétek hozzá!

De a rácz goromba volt, már származásánál fogva. Maga mesélte valamelyik őséről, a ki államférfi volt Ráczországban, hogy a mikor megkérdezték tőle, laknak-e vajjon a holdban emberek, azt felelte: »laknak, ha laknak, de semmiesetre sem ráczok, mert különben régen leköptek volna bennünket!« Hát a kinek már az őse is így beszélt s a ki a holdbéli ráczokat is megrágalmazta, attól ugyan nem kívánhatta senki, hogy Bogárfalvát s a szobor özvegyét kímélje. Jó, hogy csak sárkánynak nevezte, mert Bogárfalva egyéb hölgyeinél a természetrajznak kevésbbé ritka állataihoz szokott folyamodni. S doktor Trallalától azt se lehetett rossz néven venni, mert kutya jó doktor volt s a főispánné mesélte, hogy mikor valami bécsi profesz-

szornál járt a bajával, az is csudálta, hogy valaki Bogárfalva környékéről Bécsig szalad a betegségével. Hiszen ott van doktor Gavrilovics s az minden professzornál külömb professzor. Hogy goromba? Hát iszen azért nem professzor Bécsben, hanem szimpla orvos Bogárfalván.

Mondom, ez a doktor Trallala volt az egyetlen, a ki Bogárfalva rajongását s a szobor özvegyét is káromolva merte az ajkára venni. Persze nem is engedték soha az özvegy közelébe s a vasárnapi isteni tiszteletek alkalmával — már csak így kell neveznem az intelligenczia fiatalságának látogatásait — mindenkiről szó kerülhetett, még tán a szerelemre vadult gölöncsérről is, de hogy a doktor Trallala nevét senki sem emlegette, az bizonyos. A betegek, a kik nem mondhattak le doktor Trallaláról, meghallgatták a csúf megjegyzéseit, de még ők is sietve dugták el memoriájuk valamelyik titkos fiókjába, a honnan soha, de soha sem vették elő. Gonosz teremtés az a Gavrilovics.

A szobor özvegye talán nem is tudott a doktorról. Abban a reménységben, hogy semmiféle bogárfalvi embernek tovább nem adják, meg merem mondani azt a titkos sejtésemet, hogy a szobor özvegye tisztességesen unatkozott, de ez se szentírás. Csak úgy képzelem, hogy a kis városok tolakodó rajongása, mely különben a kis városok természetrajzának fejezetébe tartozik, legföllebb eleinte esett jól a szobor özvegyének. Aztán kényelmetlen

volt neki s a végin bizonyára untatta. Lehet, hogy tévedek, de én nem vagyok doktor Trallala s a legjobbat akarom föltenni a szobor özvegyéről. Az pedig huszonkét esztendős volt vagy sokat mondok: huszonhárom s valami sejtésem van, hogy ebben a korban is jól esik ugyan az asszonyoknak a bálványozás, de a tiszteletből valamivel kevesebbel is beérik. A mi pedig a népkerti szobrot illeti, melyet minden pillanatban láthatott, ha az ablakba állott: ritka férj ugyan, a kit ennyire megfigyelhet az asszonya, de azért Tamás vagyok benne, hogy a szép özvegy éppen ilyen férjről álmodott volna előszeretettel leánykorában.

Csak jót akarok tehát, mikor fölteszem a szobor özvegyéről, hogy kellemesebb foglalkozást is el tudott képzelni, mint a bogárfalvi bálványét. S egyébként a históriának ezt a részét nem is bolygattam volna ilyen sokáig, ha ugy nem esik, hogy a szobor özvegye az általános rajongás harmadik esztendejében megbetegedett. Nagyon vörösek voltak akkor a szemei s vasárnaponkint elpanaszolta az intelligenciának, hogy a sötétben tüzes karikák kergetőznek a szeme előtt. S alig huszonöt esztendejével fehér volt a szobor özvegye: maga is szobor volt, de a legfehérebb márványból való . . .

III.

A fővárosi professzor után, mert azt is lehozatták a szobor özvegyéhez, a gyógyszerész azt találta mondani:

— Mégis szólni kellene doktor Trallalának!

Hogy a gyógyszerész mindazonáltal most is él, az a hétezerhétszázhetvenhét titok legföltünőbb titka. Mert a mikor doktor Trallalát emlegetni merte, az intelligenczia majdnem megette. Még csak az kellene, hogy azt a doktor Trallalát engedjék a szobor özvegyéhez, a ki sárkánynak mondotta és mondja még ma is. Mért nem ajánlotta mindjárt a hóhért a gyógyszerész úr? Ámbár iszen a hóhér még megkönyörülne a szobor özvegyén, mert a hóhér is ember és talán olvadni is tud, ha ilyen csodaszép asszonyt lát. De doktor Trallala? Rosszabb az a hóhérnál.

Három hétig Bogárfalva a gyógyszerészt is bojkottálta, úgy, mint doktorát. Akkor a szobor özvegye valami retteneteset mondott.

— Elutazom ebből a fészekből.

A szobor özvegye el akar utazni! Itt hagyja az intelligenciát és itt hagyja a szobrát! De már akkor inkább bele kell harapni doktor Trallalába, a ki pedig okvetetlenül röhögve lép majd a bálvány ágyához és szokása szerint megkérdi:

— No, mit akar az én kedves barátom, a halál?

A gyógyszerész útján alkudozni kezdtek Gavrilovicscsal. Azt szerették volna, hogy kitanítják, jobb modorra bírják, legalább erre az egy alkalomra. Doktor Trallala majd hogy ki nem dobta a gyógyszerészt.

— Jó leszek én annak a libának így is, a hogy vagyok.

Liba. A gyógyszerész lenyelte a libát. Dehogy mert volna panaszkodni az intelligenczia előtt. Inkább azt hazudta, hogy nem is olyan goromba már az a doktor Trallala s különben is jobb a hírénél. A végén negyven esztendős már a doktor s nem is csoda, ha egy kicsit szertelen volt fiatal korában, mikor agglegény s az asszony kezének símogatását sohasem érezte.

Az intelligenczia hitt a biztatásban. Kellett neki ez a hit s a következő napon teljes számmal megjelent a patikában, hogy mentül hamarább tudja meg a gyógyszerésztől a doktor látogatásának eredményét. Mert a gyógyszerész természetesen megleste Gavrilovicsot, mikor a szobor özvegyétől kijött. Maga is kiváncsi volt, de azonfelül tudta, hogy az egész intelligenczia várja már a hírt a patikában.

— Nos, Gavrilovics?

— Gazemberek vagytok — förmedt rá doktor Trallala s többet nem is akart mondani.

— Nagyon beteg? — kérdezte nagysokára félénken a gyógyszerész.

— Nincs annak semmi baja.

— Semmi?

— Csak rátok unt. Meg a szoborra. Meg önmagára.

A gyógyszerész elfehéredett.

— Ő mondta?

— Tudja is az a liba, hogy mi a baja! Nem mondott az semmit. De én mondom. Ilyen pimasz szeretettel egy elefántot is meg lehet ölni, nem ezt a babát. Mit akartok tőle? Mért nem hagyjátok megszökni vagy férjhez menni, vagy az ördög tudja, mit csinálni? Attól ugyan meg nem gyógyul senki, hogy szobor az ura. A milyen gazemberek vagytok, a lelketeken szárad a pusztulása. Pedig egészen kedves kis állat.

Aznap doktor Trallala nem mondott egyebet. A gyógyszerész pedig egész úton azon törte a fejét, hogy mivel nyugtassa meg az intelligenciát. S a patikában a doktor kifakadását így fordította az intelligenczia nyelvére:

— A szobor özvegyének okvetetlenül levegőváltoztatásra van szüksége.

Az intelligenczia nagyon megijedt s azontúl minden délelőtt leselkedett valaki a népkert tájékán, mikor doktor Trallala a szobor özvegyéhez látogatott. Izgalmas, szomorú napok voltak ezek, mert a doktor arcza után nem lehetett elindulni, az az ember mindig mosolyog s az ő derült arcza a jót csak úgy jelentheti, mint a rosszat, a szobor

özvegyét pedig szemtül-szembe senki sem látta mostanában. Talán el is hervadt már szegény virág. Ó, teremtő isten, hogy ekkora szépségnek kell talán elpusztulnia! Ó, teremtő isten, hogy mindenre képes az intelligenczia s a szobor özvegye mégis hervad, elhanyatlik!

Nem tudott akkor Bogárfalva okosabbat kieszelni: friss virágokkal rakta tele a szobrot, a halhatatlan jegyző szobrát.

Doktor Trallala az ablakhoz szólította az özvegyet.

— Nézze lelkem, nem is látszik a virágtól a szobor. Jó alkalom ez, siessen kihasználni. Nem is hittem erről a szamár intelligenciáról, hogy lehet ilyen okos ötlete! Csak mentül több virágot arra a szoborra, nem muszáj mindig egy darab követ nézni. Vigye az ördög . . .

IV.

A szobor özvegye mosolygott. Hiteles tanuk futottak a hírrel, hogy mosolygó arczczal látták a szobor özvegyét. Hát mégis csak jó doktor az a Trallala. Meggyógyította a bálványt s még levegőváltozásra se lesz szükség. A szobor özvegye itt marad, itt, itt . . .

A patikában valaki megszólalt:

— A szobor özvegyének szerencsés meggyógyulása ünnep. Az ünnep pedig nem hétköznap. Bankettet csapunk.

S a boldog intelligenczia készülődött a nagy bankettre, melyen hosszú idő után viszontláthatja a szobor özvegyét. Ó, nagy nap lesz az s még az sem ronthatja meg, hogy illendőség szerint doktor Trallalát is meg kell hívni. Sőt miután a gyógyszerész rendesen az intelligenczia nyelvére fordította a rácz doktor goromba üzeneteit, lassankint szeretni is kezdték doktor Trallalát. Nem rossz ember az s már nem is olyan goromba. Azonfelül pedig megmentette a szobor özvegyének életét. Hiányos is volna az a bankett Gavrilovics nélkül.

Az intelligenczia tehát megbízta a gyógyszerészt, hogy hívja meg a doktort is.

— Meghívtok — röhögött a doktor Trallala és olyan jókedvű volt, hogy a gyógyszerész szinte megijedt. Mit jelent ez a szertelen jókedv? (Mégis csak kellemetlen, hogy ennek a doktornak még a jó kedvén se lehet elindulni.) A gyógyszerész nem tudott valami rossznak a sejtésétől szabadulni, de volt esze, hogy az intelligenciának semmit se áruljon el belőle. Az csak készüljön tovább a bankettre, a viszontlátás nagy ünnepére. S a bogárfalvi nyár hasonló rablást és fosztogatást még nem látott, mert az intelligenczia keze jobban letarolta a fákat, bokrokat, virágos kerteket, mint az ősz, melynek pedig némi praxisa is van ezen a téren.

Mindegy. A nyarat kifosztogatták, de a bankett kincsesnek igérkezett. S a nevezett alkony beállott, megjött. Frakkos küldöttség ment a szo-

bor özvegyéért a Hangya-utczába. A frakkos küldöttség vissza is jött, de a szobor özvegye nélkül. Urak, hölgyek rohanták meg a küldöttséget, a czigányok is közelebb somfordáltak s az egész ünnepi sokadalomnak elállott a lélegzete, mikor a küldöttség eldadogta, hogy a Hangya-utczában teljes a sötétség s minden ajtó zárva.

— A szobor özvegye elutazott!

Elutazott. Ezt mondta a sokadalom és a levegőváltozásra gondolt, a melyik hát mégis szükséges volt. De másnap az illedelmes szót másikkal kellett fölcserélni. A szobor özvegye megszökött. Igenis megszökött. Bogárfalván hagyta a rajongókat, a bankettet, a szobrot — megszökött. S a gyógyszerész immár nem vesződött a doktor Trallala gorombaságainak finomításával, hanem egyszerüen úgy adta tovább, a hogy tőle hallotta:

— Nem bolond, hogy a szobor özvegye legyen, mikor a Gavrilovics felesége lehet!

... Bogárfalváról nem fecsegek tovább. Az özvegyet elvesztette, de a szobor az övé maradt. S elvégre a szobor a fő. Ha pedig valami fekete máju embertől azt hallanák, hogy a halhatatlan jegyző szobra elvész az ápolatlan népkert bokrai között, hát azért ne higyjék, hogy Bogárfalva a szobron bosszulja meg az özvegy árulását. De a népkert ápolása nagyon sokba kerülne s a mi kis városaink olyan szegények, de olyan szegények ...

A LOVAGIATLAN ÜGY.

I.

A dinom-dánom országútján Rimanóczy Gergely eljutott ahhoz a híres vendéglőhöz, a hol még van ital, de már nincs hitel s a hol előtte is sokan sóhajtották el az ő sóhajtását ilyenformán:

— Adnék most száz pengőt, ha volna egy forintom!

A száz pengő tudniillik a mult. Volt — nincs. Ellenben a forint, a melyikért száz pengőt adna, ha volna: a jelen. Az örökség két esztendő alatt elúszott s Rimanóczy Gergely a harmadik esztendő elején abból élt, hogy kedves fiú volt. A város összes unokái az ő hátán tanultak lovagolni, mint mozgó szinházjegy-iroda szintén hasznos szolgálatokat tudott tenni, a lovagias ügyek terén pedig egyszerűen megfizethetetlen speczialitás volt. Úgy vitte a dolgokat, hogy mindenkiért ő verekedett. A városban nem is kérdezősködtek másképpen, ha párbaj híre jött: »ki a másik?« Az egyik Rimanóczy Gergely volt. Minthogy mindenütt jelen volt,

lakodalmon és temetésen, bálon és korcsmai czéczón, minden elképzelhető összeszólalkozásnál ő kapta el a legsúlyosabbik sértést. Egyszerüen mindenbe beleavatkozott. Aztán verekedett, párbaj után pedig egy időre megint szilárdabb alapokon nyugodott az ekszisztencziája.

Nem szabad ráfogni, hogy ne szerették volna. Míg a vagyonból tartott, még sokan megszólták, de mikor semmije se maradt, mindenki pártfogolta. Kivált az asszonyok. Szolgálta is őket, olykor a lovagiatlanságig, így azonban csak nevezetesebb korcsmai csaták után, ha már nem volt egészen tisztában az erkölcsi egyszeregygyel. Egyetlen lovagiatlan ügyébe is akkor keveredett, mikor az aszszonyok fejükbe vették, hogy — asszonytól telhető kegyetlenséggel — hírbe hozzák azt a kis rátarti tanítónőt, a ki akkor került Budapestről az állami leányiskolához és hihetetlen vakmerőségében egyenesen mert megállani a főispánné előtt is. De éppenséggel nem viselkedett úgy, mint egy tanítónő. A megyebálon olyan furfangosan mozgolódott, hogy az egész tisztikar lassankint udvarba gyült körülötte. Az ezredes, a kit a fehér haja és fekete bajusza miatt Téltavasz ezredesnek szólítottak, halhatatlan bambasággal szólta el magát a bálon. »Ez az Abéczé kisasszony elrabolja a tisztikart tőlem és — önöktől, mélyen tisztelt hölgyeim!« Az asszonyok akkor mosolyogtak és mosolyogva halálra itélték Abéczé kisasszonyt, a kit egyébként

Lediczky Szerénnek hivtak és föltétlenül legszebb volt minden haláltraitélt tanítónő között.

Mikor a halálos itélethez a hóhért kellett kiszemelni, ki másra gondolhattak volna az asszonyok, mint Rimanóczy Gergelyre. Nagy uzsonnát beszéltek meg a törvényszéki elnök feleségénél s Rimanóczy Gergely tizenöt asszonytól hallotta a szíves biztatást, hogy szerdán délután öt órakor pontosan jelenjék meg az uzsonnán, különben egy esztendőre kitiltják a vacsora-kaszinóból. S Rimanóczy mégse volt pontos. Öt óra régen elmult, s az asszonyok a végin elküldték a törvényszéki elnök huszárját, hogy költse fel Rimanóczy Gergelyt, ha még otthon volna. A huszár, de nem is szabad huszárról mást föltenni, a kivánt sikerrel járt el küldetésében s hat órakor az összegyült asszonyok megfelelően komor arczczal fogadhatták a pontatlan gavallért.

Rimanóczy dülledt szemekkel vizsgálta a haragos areopágot és mosolyogni próbált. Tizenöt pár szem mérte végig megvetéssel.

— Most van öt óra? — kérdezte a törvényszéki elnök felesége.

— Bocsánat, de négy órakor feküdtem le.

— Ha az ember reggel négy órakor fekszik le, még fölkelhet délután öt órára.

Rimanóczy keservesen nyögte ki:

— Azt mondtam, hogy reggel négy órakor

feküdtem le? Nem. Délután négy órakor feküdtem le.

Az asszonyok már nevettek, csak a törvényszéki elnök felesége folytatta komolyan a kihallgatást.

— Hol az Isten csodájában volt délután négy óráig?

— Lovagias ügyem volt — felelt katonásan Rimanóczy.

— Ki volt a másik?

— Többen voltak.

— Többen?

— Egész Magyarországgal verekedtem.

— Rimanóczy, maga megbolondult.

— Nem, nagyságos asszonyom. Komolyan mondom, hogy egész Magyarországgal verekedtem. Az este betévedtem a *Fehér kecskébe*, de igazán csak egy pohárra, becsületemre mondom. Az egyik asztalnál idegenek ültek, igen nagy társaság, kiránduló bicziklisták, csupa harisnyás gavallér. Eleinte rájuk sem figyeltem, de aztán az egyik bicziklista nagyon hangos lett és becsmérelni kezdte a társait, hogy hozat talán nekik czukros vizet, mert inni csak Bácska tud. Nono, Bihar se kutya! — reszelte egy másik harisnyás. Aztán sorra hárította el a sértést Abauj, Nyitra, Trencsén, Kolozs, Kis-Küküllő, Torda, Zala, Temes, Csanád meg a többi. Minden erélyes tiltakozás egy még erélyesebb felszólításban végződött, hogy a pinczér hozzon ennyi meg ennyi liter bort. Sok liter bort, hölgyeim,

mondhatom. Úgy néztem, hogy itt a nemzeti becsület van koczkán s nem haboztam sokáig. Csak bevártam, míg Abaujtól Zaláig minden megye nevezett a versenyre s akkor odaálltam az idegenek elé. Azt mondtam röviden: »Én Hunyad vagyok!« Hurrá és kézszorítás, bajnoki módon. Aztán ittunk.

Nevetve figyeltek az asszonyok. A törvényszéki elnök felesége hidegen folytatta a vizsgálatot.

— S a lovagias ügy?

— Ma délutánig tartott.

— Talán az ivás?

— Ha tetszik ivás, ha tetszik, lovagias ügy. De lovagias ügy volt.

— És?

— És jelentem alássan, egész Magyarország az asztal alatt fekszik. A koszorú Hunyadé, a számla Magyarországé.

A lovagias ügy határozottan kibékítette az asszonyokat. A végin a megye becsülete az asszonyoknak se mindegy és úgyis kevés becsülete van a megyének, szép attól a Rimanóczytól, hogy tett valamit az érdekében. Hálából megengedték neki, hogy uzsonna helyett egy divánt kérjen, a melyiken lefekhessék. Tizenöt asszony őrizte az álmát a nagy nemzeti verseny után és Rimanóczy aludt, ahogyan a lovagias ügy után Istentől és a megyétől megérdemelte. Csak egyszer költötték fel, néhány pillanatra. Csekélység volt, a mit kértek tőle. Az utczán meg-

csókolja Lediczky Szerént. Nyilvánosan és botrányosan.

Rimanóczynak vörös volt a szeme. Nem igen tudta, mit beszél. De azt mondta:

— Megcsókolom, becsületemre mondom.

Aztán aludt tovább s mikor a törvényszéki elnök hazajött a kaszinóból, az asszonyok sok egyéb között azt mesélték neki, hogy az a fránya Rimanóczy csak azért is le akarja főzni a tisztikart: — elhódítja Lediczky Szerént. Becsületére fogadta . . .

II.

Rimanóczy eleinte tréfára vette, ha czélzást tettek a fogadalmára. Jut eszébe elhódítani azt az Ábéczé kiasszonyt! Mikor az asszonyok kegyetlenebbül ostromolták, röstelte az esetet s este, hazamenet azt mondta magának, hogy most volna a legjobb alkalom Amerikába szökni, mert ezek az asszonyok még elsikkasztják a becsületét. A végin, forma szerint koplaltatták az uzsonnákon s egyszer megesküdött volna rá, hogy hallotta a törvényszéki elnök feleségének suttogott megjegyzését: »lézengő ritter ez!«

— Mit akarnak tőlem? — fakadt ki a második héten.

Az asszonyok jégcsapokká dermedtek. Szava is csak egyiknek volt:

— Mi? Semmit sem akarunk. De ha valaki

henczeg, hogy becsületszavára megcsókolja Lediczky Szerént, nyilvánosan és botrányosan, hát akkor csókolja meg Lediczky Szerént.

— Hát poltron vagyok én? Bántott engem az a leány?

— Mi sem bántottuk. Aztán nekünk henczegett mégis. Különben parancsol egy csésze kávét?

— Köszönöm, torkig vagyok.

— Amint gondolja.

Megint eltartott egy pár napig a lázító csönd. Nem zaklatták, csak kezdték kinézni. S akkor már Rimanóczy künn volt a nyugodalmából, ébren és álmában csak azt az Ábécé kiasszonyt látta, a kit neki kompromittálnia kell. Kivánta a poklok fenekére, a honnan sohsem is kellett volna előkerülnie. Aztán már kezdte megfigyelni, leselkedett utána, mással se foglalkozott. Este, ha egyedül volt odahaza, az járt a fejében, hogy voltaképpen az a leány megérdemelne egy kis botrányt, mert túlságosan önérzetes. Hogy az asszonyokat felbőszítette, hagyján; de férfitársaságba se mehet az ember, hogy Lediczky Szerént ne emlegetnék. Belevette magát a város levegőjébe s őt nézik, szapulják, dicsérik, eszik és lélegzik az emberek mindenütt. Miért? Szép, az igaz, és tanítónő létére jukkerleány, az is bizonyos: de szegény, mint a templom egere s a végin vagy felesége lesz egy senkinek, vagy szeretője lesz egy valakinek.

A harmadik héten már elmaradt Rimanóczy

az asszonyok társaságából. A vendéglőben lapult meg és többet gondolkodott, mint jvott. Az időtájt már el volt keseredve s az egyik monológjának csattanója ez volt:

— Meg kellene csókolni s aztán meghalni!

Ennél a gondolatnál egyelőre megragadt, de pillanatnyi hangulata szerint kiszinezte, hol sötéten, hol rózsaszinben. Az elkeseredés perczeiben az járt a fejében, hogy úgyis leromlott az ő élete, egy grislit sem ér; megteszi az asszonyoknak, hogy kompromittálja Lediczky Szerént s aztán megteszi magának, hogy bekopogtat Halál ő felségénél. Egyké't óra, vagy akár esztendő az egész: legalább hamarabb vége lesz a nyomorúságnak. Mit is keressen tovább a világban? No de nagy baj, ha a porontyok becsületesebb ló hátán tanulnak meg lovagolni, mint az övén! Meg fogja csókolni a leányt, nyilvánosan és botrányosan, aztán jön az ólompunktum. De voltak később lázas órái, mikor a vér az arczát is, a gondolatát is pirosra föstötte. Ilyenkor úgy rémlett neki, hogy Lediczky Szerén fölkeresi lakásán és ránéz a csodálatos nagy szemeivel. Reszketve fogadta a káprázatos viziót és kigyulladt szemeivel szinte felitta alakját. Szép bestia! — morogta és összeszorította fogait. Ha csak egyszer megcsókolhatnám, de úgy! Ez volt a színesebb gondolata. Hogy megcsókolhatná és aztán — hát aztán nagyon jó lesz meghalni.

Most már úgy leskelődött a leány után, mint

valami nagyvágyu kis diák. Maga sem tudta, milyen dühösen kivánja s egyszerüen az ösztön dolgozott benne, mikor beállított a törvényszéki elnök feleségéhez, hogy most már hivja meg Lediczky Szerént uzsonnára.

Az asszony kémlelve nézett rá. Rimanóczy félvállról jegyezte meg:

— Botrányt csinálok.

A megbánásra nem volt ideje. Hogy a hóhér jelentkezett, az asszonyok frissen hozzáláttak, hogy a szép halálraitéltet előteremtsék.

Lediczky Szerén még gúnyosan mondta Téltavasz ezredesnek, mikor a meghívót kapta:

— Ott lesz minden ellenségem. Elmegyek.

S el is ment. Az első negyedórában látta, hogy ezt az uzsonnát nem is az asszonyok, hanem a néhai inkvizició rendezte. De éppen ez tetszett neki. A mérget, a mit neki szántak, ő nyelette az asszonyokkal. Virágzó ifjúságában úgy mozgolódott az ellenségei között, mintha azt mondaná: »hazamegyek, megmosdom és azt se tudom, voltam-e köztetek!« Jókedvű volt és a leggyilkosabb czélzásra úgy mosolygott, mint a ki nem érti. Az asszonyok a végin szinte feltünően kezdték Rimanóczyt nézni. Hát hiszen itt a hóhér! Csak eviczkélj, sértegess, mosolyogj — jön a hóhér és fehér lesz a te piros arczod, mint a fal.

De Rimanóczy még nem mozdult. Egy szavát nem tudták kipréselni egész délután, csak ivott

dühösen, mintha elhinné magáról, hogy bortól is meg tud részegedni. Lediczky Szerén egy párszor különösen nézett rá, megállt a közelében, olykor úgy tetszett, hogy meg is akarja szólítani, de csak ismét az asszonyok felé fordult. De látszott rajta, hogy a Rimanóczy csökönyös hallgatását nem érti.

Egyszer csak azt mondta:

— Hallja Rimanóczy, sok szót kell lenyelni, hogy az ember annyit ihasson?

Az asszonyoknak elállt a lélekzetük. Most — most kell megtörténnie! Lediczky Szerén, hogy sokáig nem kapott valaszt, megállt Rimanóczy előtt, a ki egyszerre a tekintetek tüzes záporesőjét érezte az arczán. Hirtelen behunyta a szemét, mert olyan érzése volt, hogy vörös hangyák lepik el az arczát. Aztán valami különös hang tört ki a torkán, megragadta Lediczky Szerént, hosszan, állati szomjúsággal szorította magához és csókolta — úgy gondolta, addig kell csókolnia, míg leesik róla holtan.

Csakugyan fehér volt most a leány arcza. Egy hirtelen mozdulattal eldobta magától támadóját, körülnézett hidegen, nem szólt, aztán távozott.

Az utczán sem változott meg. Mintha megfagyott volna: se vér, se köny, se sóhaj, se szó, nem olvadt belőle. Ment a legnépesebb utczákon: egy királynő, a kit köszöntenek, néznek, de ő egyedül van a sokaságban is. A czukrászbolt tájékán mégis meglátta a fehér haju, fekete bajszu ezredest, a ki hangosan köszöntötte. Lediczky Szerén egy pilla-

natra megrázkódott, aztán beleakaszkodott Téltavasz karjába.

— Van még férfi a világon? — kérdezte.

Az ezredes kissé meghőkölt. Mi lelte ezt a leányt? Szerénnek valami gondolata támadt.

— Ezredes úr, valamit kérek magától. Úgy-e, ha valakinek idegen városban lovagias ügye akad, elmegy a kaszárnyába s két tisztet kér segédnek.

Téltavasz ezredes csak intett a fejével csodálkozva, hogy igen.

— Ezredes úr — folytatta gépiesen a leány — kérek magától két tisztet s egy harmadikat, hogy megölje azt, a ki engem meggyalázott.

Az ezredes ostromolni kezdte a magyarázatáért s a leány most kezdett megint leány lenni. Hirtelen pirosság öntötte el az arcát, ideges remegés fogta el és halálos ingerültséggel fakadt ki:

— Tudni akarom, van-e még férfi a világon? Nincs. Nem hiszem. Ezredes úr, meg akarom magát sérteni. Maga . . . maga . . .

Téltavasz most már érezte, hogy valami rendkivüli esett a leánynyal. Erősebben füzte karjába és gyorsabbra fogta lépését, hogy a leányt hazakísérje. Mihelyt néptelenebb utczába értek, megszólalt:

— Maga engem nem fog megsérteni, kisasszony. Ha tetszik, üssön meg, akkor is csak azt kérdezem: mi lelte? Annyit sejtek, hogy valaki halálosan megsértette. Azt mondom: rendelkezzék

velem. Bekötött szemmel megyek sértőjének és ha mindjárt a testvérem volna, megölöm. Most pedig tudni akarom, ki az, a ki magát — nem a ki engem megsértett.

Azokból a nagy leányszemekből fényes kévében sugárzott ki a csodálat.

— Ezredes úr!

— Meg fogom ölni! — szólt röviden az ezredes.

Lediczky Szerén lakása előtt álltak. A leány megolvadt a hálában és csudálatban. Megfogta az öreg ember kezét, egy perczig habozott, aztán megcsókolta.

— Menjen, ezredes úr! Megüzenem, hogy kit öljön meg . . .

III.

Mialatt a lépcsőn fölhaladt, úgy rémlett neki, hogy minden lépcsőn egy halott Rimanóczyt lát. Az a tudat, hogy van, a ki megbosszulja, olyan elégedetté tette, mintha már meg is volna bosszulva. Az egész merénylet kezdett távolodni, kisebbedni, enyészni gondolatában s még föl se ért a lépcsőn, mikor azon kapta magát, hogy egy kicsit sajnálja Rimanóczyt. Valahogyan a magasságból és messziről nézte az egész dolgot és Rimanóczy alakja eltünt az asszonyok mögött, a kiknek a stilusát megismerte a cselvetésben. És mikor oda-

haza átöltözködött, újabb meglepő munkán érte a lelkét. Az bizony valami erkölcsi bizonyítványfélét állított össze Rimanóczynak. Nem volt a bizonyítvány éppen ablakba való, de a fegyház kapuját se nyitotta volna ki. Léha fiú, de jó fiú. Azok az asszonyok vitték poltronságra.

Még törte fejét az elégtételen, de már arra nem gondolt, hogy az ezredesnek üzenjen. Az a derék bolond még igazán megölné a szegény fiút. Pedig ha látta volna ott, az uzsonnánál! Hiszen az egész viselkedése merő figyelmeztetés volt, hogy menekülj innen szerencsétlen gyermek, mert baj lesz és én nem tehetek róla! Meg kellett volna érteni azt a furcsa viselkedést. Szegény Rimanóczy ivott, mint a gödény és hallgatott, mint én tizenhat esztendős koromban. És nem akartam megérteni. Mintha az akasztófa alatt még utóljára kegyelmet kérne, úgy nézett rám egész délután. Szegény fiú.

Már mosolygott. S mikor este Téltavasz ezredes meglátogatta, nevetve nyújtotta feléje kezét.

— Úgy-e bolond voltam?

— Ideges volt.

— Bolond voltam. Ha meggondolom, nem volt érdemes a sodromból kijönni.

Az ezredes örült is a leány jobb hangulatának, meg feszengett is. Egy darabig leste, hogy mégis csak visszatér Lediczky Szerén a maga dolgára, de nem mutatott rá hajlandóságot. Kedvesen,

frissen csacsogott, az egész garnizónról úgy eldiskurált, mintha ott állna előtte, az utólsó megyebálra is visszatért, melyen Téltavasz ezredes olyan különös bókot mondott az ő szemeiről, hogy nem is tudnak egy embert nézni, mindíg legalább százat, aztán tréfált, komolyabban beszélt: csak éppen az nem akart többé eszébe jutni, a mi délután még kihozta a sodrából.

A végén az ezredes nem állta tovább. Egy tréfás beszélgetésnek éppen a derekán kibökte:

— Rimanóczy nálam volt.

Hirtelen elhallgatott a leány. Az ezredes tréfás haraggal pattogott:

— Ugyan nézzen meg jól, kisasszony, nem lát-e rajtam közjegyzői pecsétet? Ha igen, törje fel, mert én azt hiszem, végrendelet vagyok s nem ezredes. Az a fiú teleírt olyan megbizásokkal, mintha ez volna a végső üzenete s most itt vagyok. Az ő végrendelete vagyok. Tessék engem felbontani.

Szorongva hangzott a Lediczky Szerén kérdése:

— Mit akar?

— Azt akarja, hogy valaki ne vesse meg, a mikor úgy se látja többé. Azt akarja, tudja meg valaki, hogy ő elvert egy nagy örökséget és nem tanult soha semmit, de máig sohasem bánta, most pedig bánja. Azt akarja, tudja meg valaki, hogy ő sokkal lovagiatlanabb, mint hiszik, mert azt bántotta meg, a kit szeret s a kiért meg tudna

halni, ha egy poltron halála is érne valamit. És tudom is én, mit akar még . . .

Lediczky Szerén az ajkát harapdálta, de nem szólt.

Az ezredes várt egy pillanatig, aztán úgy tett, mintha magához beszélne.

— Persze, ha valaki volna és nem olyan senki, semmi! Akkor odaállna a leány elé és azt mondaná: egy életen át büntess meg a komiszságomért, hiszen imádlak. De olyan senki! Arra ugyan ki ad valamit, hogy fogadkozik, elmegy és új életet akar kezdeni? Mindenki így szokott fogadkozni, mikor bajba kerül. Nem kell neki hinni. Elég legény, hogy korábban is kezdhette volna azt a bizonyos új életet. De nem tette. Most persze, megy ki a világba, mert itt úgy se volna maradása. S az ilyen fráter éppen engem szemel ki végrendeletnek! Hogy a —

Káromkodni akart, de a leány odatapasztotta kezét az ajkára.

— Ne!

Aztán valami csöndes mosoly áradt el a leány arcán. Kicsit fájdalmas, kicsit pajkos. Egészen közel húzódott az öreg katonához és megfenyegette:

— Téltavasz ezredes, én egy lovagias ügyet biztam magára és nagyon lovagiatlanul intézte el.

— De mikor úgy rimánkodott az a fráter! És aztán én még mindig megölhetem, kisasszony.

Tessék velem rendelkezni. Bekötött szemmel is nekimegyek, megölöm.

Lediczky Szerén maga elé nézett. Halkan, szemérmesen suttogta:

— Ne bántsa ... Azt mondta szegény, meg tudna halni valakiért, ha egy poltron halála is érne valamit ... Ne bántsa ...

A KIFORDÍTOTT ESERNYŐ.

A hirtelen támadt vihar bekergette a társaságot a verandáról. A kegyelmes urat, az ex-minisztert Nyiry Katalin fogta karon és szinte a levegőben vitte a kiszáradt, törékeny aggastyánt. Amilyen amazon volt, még csak meg sem erőltette magát ebben a tornában. De még nem jutottak az üvegajtóig, mikor Nyiry Katalin megállott s olyan hangosan kaczagott, hogy a szegény kegyelmes úr egészen megijedt a leány hirtelen jókedvétől.

— Mi az? Mi történt? — kérdezte siránkozva.

— Oda ... odanézzen, — kaczagott Nyiry Katalin s az utczára mutatott, a hol a szélroham belekapott egy fehérruhás fiatalember esernyőjébe és úgy kifordította, hogy a fiatalúrnak ideje sem volt a fehér ruhájával gondolni, a melyet a vastag esőcseppek egy percz alatt szennyesre paskoltak, hanem egész erejével azon volt, hogy a boldogtalan ernyőnek visszaadja a formáját. A villa felől meghallhatta az amazonleány kaczagását s most már röstelkedő sietséggel állította botjára az ernyőt,

aztán két karjával leszorítván az esernyő drótházóját, valósággal ráfeküdt. Egy kissé mulatságos látványosság is volt, a mint szalmakalapban, fehér ruhában, a nyári lovagok dreszében egy kifordított esernyő makacsságát próbálta megtörni, mialatt a szél százfelől kapaszkodott könnyű ruhájába s az eső szeszélyesen átfestette az egész alakot. Kétszínű lett a ruha; hátul, a hol az eső megmosta, már sötétszürke színt játszott, de elől egy darabig még fehér maradt, ott az ernyő fölé hajlott úrfit nem érhette az eső. Nyiry Katalin úgy kaczagott, hogy szinte megfeledkezett a kis kegyelmes úrról, a ki meg se kísérelte, hogy kiszabadítsa magát az erős leány karjából és a mint a vastag cseppek megütötték a fejét, arczát, kiszáradt testét, már ijedten hunyorgatott, mint valami beteg állat az erős napfényben.

— Kisasszony, — nyöszörgött gyerekes érzékenységgel és tehetetlenül nézett a kaczagó leányra.

Nyiry Katalin a másik pillanatban észbe kapott és úgy vitte magával az öreg urat, mint a dada, a ki későn látta meg, hogy az eső már paskolja csecsemőjét s most gyorsan, egész testével fölébe hajolva, menekül vele födél alá . . .

I.

A villa földszintjén, tágas, négyablakos szalonban helyezkedett el a verandáról menekült tár-

saság. A háziasszony felsrófolta a villanyt, mert a vihar korábban hozta meg a sötétséget. Az exminiszter elveszett a hintaszékben, a hol Nyiry Katalin szőnyegekbe, kendőkbe, vánkosokba pólyázta. A leány sem kaczagott már. El is felejtette a fehérruhás fiatalembert, a kifordított esernyőt. A vihar, a mely künn a szabadban fölveri az egész természetet, benn a szobában megköti a kedélyeket. Senki se szólt s a nyomorult kis kegyelmes úr behunyta a szemét, mintha aludnék.

Estefelé azonban valami nyöszörgés hangzott a szönyegek, kendők és vánkosok közül. Nyiry Katalin óvatosan kihámozta a kegyelmes úr fejét a pólyákból és elsimította rajta az elborzolt, vékony hajszálakat.

— Parancsol valamit? — kérdezte halkan.

— Csak látni akarom, kisasszony.

Ez úgy hangzott, mintha azt mondaná: »meg akarok fürödni!« Valósággal fürdött is a virágzó fiatal leány nézésében. Szemlátomást elevenedett a fürdőtől, a petyhüdt arczba némi teltség fuvódott, a szemek hamuja mögül zsarátnok kezdett pislogni, s valahonnan a szőnyegek alól kibujt két vékony, reszkető kar, mintha két erőtlen, halódó kígyó volna.

A kegyelmes úr kissé hülyén mosolygott.

— Hehe ... Mindjárt jobban leszek, ha magát nézem.

— Nézzen! — mondta Nyiry Katalin, mintha egy darab fának mondaná. A mióta a kegyelmes

úr felesége a villában marasztotta, hogy állandóan az öreg roncs oldalán legyen, mindig az az érzése volt, hogy voltaképpen orvosi rendeletnek köszönheti, ha ezek a gőgös, távoli rokonok maguknál tartják. Sohase tartottak valami nagy rokonságot, a Nyiryék a végin nem is törték magukat a kegyelmes úr után. A mi a büszkeséget illeti, a Nyiryeknek is volt belőle egy hitbizományra való. De a mikor a kegyelmes úr összetört s egyszer meglátta Nyiry Katalint, csodálatos jóérzés fogta el. Azt mondta a doktorának, hogy ebből az egészséges fiatal leányból kiárad valami, a mi gyógyít. Mintha villanyozná a szemével. S akkor a doktor rámosolygott a kegyelmes úr feleségére.

— Próbálja itt fogni azt a leányt. Az ember ott vegye a gyógyszert, a hol éri. Mikor Dávid király hűlni kezdett, fiatal zsidóleányokkal vették körül s még megélt a király egy darabig.

Így aztán a villában maradt Nyiry Katalin s a kegyelmes asszony lassankint egészen átengedte neki a kegyelmes roncsot. A leányé volt, mint a csecsemő a dadáé. De kevesebb szive volt az öreg gyerekhez és nem minden undor nélkül ápolta.

A vánkosok közül a kigyulladt szemek rátűztek a leányra.

— Már nem kaczag, Katalin?

Csodálkozva nézett rá a leány.

— No arra a kifordított esernyőre gondolok, a min úgy kaczagott.

Katalin már alig emlékezett az egészre. Most, hogy a kegyelmes úr kérdése eszébe juttatta a megázott lovagot, egy pillanatra megint mosolyognia kellett. Attól eltorzult az exminiszter arcza s nyilván hánykolódott a beteg test is a szőnyegek alatt, mert nagyon hullámzott a pólya. De nem tudott kibontakozni a szőnyegekből s az akaratosabb fej egészen kihajolt, mintha nyomban ott hagyná az erőtlenebb testet. A kegyelmes úr előrehajolt és szokatlanul élesen, minden reszketés és dadogás nélkül szólt a leányhoz:

— Megkérem, hogy máskor ne kaczagjon.

Hidegen hallgatta Katalin.

— Sohase kaczagjak?

— De igen, — erőlködött ő excellencziája. — Már hogyne kaczagna? Mindig kaczagjon. De . . . olyankor nem . . .

— Milyenkor?

— Ha a szél kifordítja valakinek az esernyőjét.

Megint olyan zavarosan nézett a leányra, mintha röstelné, amit mondott. A leány se értette a dolgot, de nem sokat törődött vele. Azt mondta:

— A mint parancsolja. Nincs minden nap szél s ha van, nem fordít ki minden nap esernyőket.

Az öreg fej hánykolódott, valami dühös indulat szinte megfiatalította, a szemek majdnem égtek benne. A kegyelmes úr izgatott volt. Rázta a fejét, mintha csodából ennek a testrésznek használatára ideiglenesen friss erőt kapott volna. Indulatosan mondta:

— Nono kisasszony . . . ezt nem jól tudja. Igenis, minden nap van szél és minden nap kifordít néhány esernyőt.

Aztán diadalmas mosolylyal figyelte a leány csodálkozását és gyermekes fontoskodással, nagyon sejtelmesen kegyeskedett mondani:

— Sokkal több esernyő van a világon, mint maga gondolja . . .

II.

Nyiry Katalin nem kérdezte, hogy mért van több esernyő a világon, mint ő gondolja. A kegyelmes úr egy darabig várt, hogy lesz-e kérdés, aztán a szemek kihamvadtak, a fej visszahanyatlott: megint a régi kiszáradt, hamuszinű mumia volt.

De csak három szép nap kellett, a napfény meg a lány közelsége kivasalták a gyürött kegyelmes urat. Már megint talpra állott, sőt kocsiba is ülhetett, hogy Nyiry Katalin oldalán kihajtasson az erdő irányában. Ilyenkor erősebbnek látszott s nem is lötyögött úgy a ruháiban. A hófehér, kemény ing mellet hazudott a vén embernek, a kaczér szalmakalap árnyékában fejnek látszott a pergament-kalaptartó s a jól vasalt kabát ujjaiban a karok úgy festettek, mintha izmok is volnának bennük. És a leány oldalán nyilván tetszett magának a hiú emberke. A szeméből legalább az ragyogott ki.

Az erdő felé kanyarodtak, nap vert rájuk az országúton.

— Azt akarom magának mondani, hogy nem is olyan nevetséges, ha valakinek esernyőjét kifordítja a szél.

Katalin ránézett, hogy mi lelte ezt az öreg gyermeket. Sohse fog már kikászolódni abból a nevetséges esernyőből? De a kivasalt kegyelmes úr egész testével felelt a leány néma kérdésére és mozgott rajta, amit csak mozgatni tudott vagy úgy magától mozdult. Hohó — látszott ez a lehetetlen mozgékonyság mondani — nem olyan kicsi dolog az a kifordított esernyő? És sokkal több esernyő van a világon, mint a kisasszony hiszi! És nem kell azon kaczagni, ha a szél kifordítja a szegény ember esernyőjét? És nem eshetik az meg akárkivel, hogy a szél kifordítja az esernyőjét? Mit lehet arról tenni? Az egyik esernyő gyöngébb s néha a szél gyalázatosan erős. És nem kell a szegény embert föltétlenül kinevetni.

Ezt így végiggondolta, morogta és dadogta a kegyelmes úr, a leány pedig csak nézte egy légyésznek vergődését egy pókgondolat kicsiny hálójában. Beleesett az öreggyerek és nem tud kijönni abból az esernyő-esetből.

Gondolta, segít rajta mégis.

— Bátyámat is kinevethették valamikor . . .

Az öreg gavallér a kalapjához kapott. Talán

olyan érzése volt, hogy a haja égnek mered és ledobja fejéről a kalapot. És egy kissé lihegni is kezdett, öregesen, szegényesen. De nem közönséges indulat dolgozhatott az ócska gépben, hogy így szinte robbantással fenyegette.

Fáradtan dadogott:

— Kinevettek? Engem?... Hát aztán miből gondolja, kisasszony?

Oldalt akart fordulni a kocsiban, hogy szemébe nézzen a leánynak. Az egyszerüen helyére fordította, mint egy kifordult bábot és most már lefogta a karját. Aztán közönyösen szólt:

— Nem tudom megérteni, mért izgatja olyan sokáig az a semmiség.

— Igaza van, — motyogott az öreg és talán röstelkedett, de az nem látszott meg az arczán. Nagyon kevés látszott már azon az arczon.

Hát hallgatott egy kicsinyég. A nap hevesebben verte fényével az országutat s Katalin kinyitotta az ernyőjét. A kegyelmes úr attól fogva megint oldalvást suttogott s le sem vette szemét a finom csipkeernyőről. Nyiry Katalin észre vette s már bánta is, hogy ernyőjével visszalökte a kegyelmes legyet egyetlen gondolatának pókhálójába. Szánta azt a vén gyermeket és fecsegni kezdett százféle dologról.

A kegyelmes úr ravaszul próbált kacsintani.

— Maga... maga másra akarja vinni a beszélgetést.

— No hát igen, — fakadt ki a leány s már egy kissé indulatban volt.

— Pedig ... hehe ... maga kíváncsi. Maga szeretné tudni ... hehe ... szeretné tudni, hogy miért nevettek ki engem ... No ...

Katalin most csudálkozott igazán.

— Hát kinevették?

Az öreg ember kissé megrángott, összezsugorodott. Ott szenvedett, a hol leghevesebben tudott még érezni. Fájdalma volt. Halkan, a megkínzott asszonyi hiuság kínjával vallott!

— Kinevettek.

— Talán csak nem azért, hogy ... de nevetséges ...

A kegyelmes úr élénk lett.

— Igen, a szél kifordította az esernyőmet.

Katalin kaczagott. Szinte ölelte az öreg urat, mialatt megkérdezte, hogy olyan semmiség véződött felejthetetlenül az emlékezetébe? Mert az esernyője kifordult és valaki, vagy tán többen is kinevették, azt nem tudja elfelejteni? Az fáj neki még most is?

Fészkelődött a kegyelmes úr.

— Mondtam már, hogy több esernyő van a világon, mint maga gondolja. Én miniszter voltam, — folytatta meglehetősen tetszelgő hangon, — nagyon hatalmas miniszter. És szerettek. Talán szabad így mondanom, akkor legalább gyakran olvastam: népszerű voltam.

— Tudom, — jegyezte meg a leány.

Az öreg valósággal tűzbe jött. Úgy beszélt, mintha az egész közönségnek magyarázna valamit.

— Mikor azt hittem, leghatalmasabb vagyok, nyakamra jön az a... nem mondom ki a nevét... henczegő, fiatal legényke. De beszélni tud. Szeretik hallgatni. Maga is szereti hallgatni magát, — sértegette a vén gyermek boldogan az ellenfelét, — mindig és mindig belém köt, nincs nyugtom tőle. Ezt teszem: jaj de suta, kiáltja rám. Azt teszem: no, ezt eltalálta, hallom gúnyos megjegyzését. No, nem tudtam kedvére csinálni semmit. Egyszer dühbe jövök és ráolvasom: »mit törődik a gyermek, nap veri-e, vagy eső, néki minden mindegy és magával csalná az egész országot, a melyiknek pedig nem mindegy, mert azt nem szabad, hogy eső verje!« Tetszik a beszédem, folytatom. »Én nem utánozhatom a gyermeket, nekem vigyáznom kell a politikai időjárást és a ki tudom, hogy egy országot vezetek, nem indulhatok el esernyő nélkül —« Az a legényke hangosan kaczag: »Mifelénk azt az esernyőt mankónak hívják!« Kezdek dühbe jönni. Goromba vagyok, azt megtapsolják. S én emelt hangon folytatom...

A kegyelmes úr csakugyan emelt hangon folytatta. Nagyon benne volt az emlékben — szavalt, mintha most is ott állna szemközt a henczegő fiatal legénykével és figyelné az egész parlament.

»Igen, a nemzetnek nem szabad megáznia!

A felelős miniszternek legyen esernyője vihar ellen, nap ellen, minden ellen. Pelyhedző állal nekem is úgy tetszett, hogy minden szituációhoz egy szerencsés szó kell — ma tudom, hogy az elvek szilárdsága a legbiztosabb esernyő . . .«

A tiráda derekán az exminiszter csudálatosképpen összeroppant, szavaló hangja megtört, az egész ember összezsugorodott. Gyöngéden, mégis szánakozva ölelte át Nyiry Katalin.

Valami döbbenetes nyöszörgés, megvert gyermek csuklása felelt szánakozására:

— Az az ember belekiáltott a beszédembe.

— Belekiáltott?

— Azt mondta . . . azt . . .

Reszketett a boldogtalan és nem tudta kimondani, hogy mit kiáltott beszédébe az a süvölvény. A leány folyton nézte és várt. Az exminiszter valahogy kinyögte:

— Azt mondta . . . Egyet fújok, kifordítom a miniszter esernyőjét . . . Azt mondta . . .

A kocsiülésben hátradőlve, csuklott, lihegett, megrángott. Üveges szeme rémülten bámult a levegőbe, mintha azt a jelenetet, minden hatalomnak nevetséges alkonyát látná. Minden diadalát (pedig sok volt) elfelejtette, minden büszkeségét (pedig sok volt) elhagyogatta: azt a piczinyke sebet, a mely akkor a hiuságán esett, kiheverni nem tudta. Hatalom, diadal, népszerüség: mindnek emléke kifakult a száradó agyvelőből: az a piczike csípés most

is őrjöngésig fájt neki. »Kifordította az esernyőmet!« — nyögte keservesen és elevenebb volt fájdalmában. »Megölt!« — dadogta és Nyiry Katalin hiába fogta karjaiba az összeroppant kegyelmes urat, hiába fürösztötte nézésének napfényében, hiába dajkálta: ő excellenciája, a szegény kifordított esernyőjű politikus, tehetetlenül omlott el a kocsiülésben és csuklott, egyre csuklott. Sírni már nem tudott . . .

OSZK

A KOSÁR.

Nyár végén megjelent Kereskényi László a kerek asztalnál és lerótta szokásos adóját: a fürdőtörténetet. A fürdőzéséből mindig elhozta a maga kis történetét, már esztendők óta.

— Az idén nincs szenzációs történetem — kezdte. — Egy kosár története az egész s bizonyos vagyok benne, hogy mosolyogni fogtok rajta, mert mosolygott annak a kis osztrák fürdő közönsége is, melynek egyik igénytelen tagja volt a ti alázatos szolgátok is. Pedig ez a kosár fájt annak is, a ki kapta, annak is, a ki adta. Az igazi nevükkel adósotok maradhatok, mert hogy a történetet megértsétek, elég, ha azon a néven nevezem hőseimet, a melyekkel a fürdőhumor ajándékozta meg. A férfit úgy hívtuk: dr. Huszonegy. A leány (ha ugyan nem veszitek tréfának, hogy egy negyven esztendős tanítónőt leánynak mondok) a fürdő közönségének csak Egyszeregy kisasszony volt. A kosarat természetesen Egyszeregy kisasszony adta dr. Huszonegy úrnak. Ennyi az előzmény s megjegyzem, hogy a kosár is beletartozik az előzménybe.

S most kezdődik a történet.

Egyszeregy kisasszony a délutáni korzóról, melyen még együtt látták dr. Huszonegygyel, hirtelen hazasietett a szállodába, ott valami levelet írt, melyet később a szobaleány talált meg (de már felbontva), aztán csomagolt, fizetett és erősen lefátyolozva az omnibuszba ült, mely kivitte a vasúthoz. Elutazott, nem láttuk többé, csak álmainkban. Most valószínüleg tanít valahol és bizonyosan öregszik.

Dr. Huszonegy zsebrevágta a kosarat, ha ugyan olyan hosszú ember, mint ez a szegény doktor, egyáltalában meg tudja találni a zsebét. Mert tudnivaló, hogy dr. Huszonegy egy mértéktelenül hosszú legény volt. Ha a korzón valaki mellé szegődött, az illető úgy összerázkódott, mintha hirtelenében a saját délutáni árnyéka emelkedett volna fel mellette. Siralmasan hosszú, siralmasan vékony és siralmasan csúnya volt. A gyerekek egyszerüen borzadtak tőle s a mamák, de kivált a dadák, a doktorral ijesztették őket. Pedig máskülönben élénk és vidám volt, egy kicsit majdnem kotnyeles. Azon pedig ő nevetett legjobbat, hogy a fürdőlistában az igazgató kis fia kitörülte az igazi nevét s dr. Huszonegyet írt helyébe, a mely néven egyébként jobban is ismerte mindenki.

— Hölgyeim és uraim, szokta alkonyat idején mondani, a kártya vár.

És toborzott játékosokat, ő, a ki sohasem ját-

szott. A játékok közül is csak a huszonegyet türte s ha valaki kényeskedett, hogy ilyen kocsisjátékba nem ereszkedik, a doktor tűzbe tudott jönni.

— Nem igaz, a huszonegy nem kocsisjáték. A min sokat lehet veszteni, az úri játék. Én is huszonegyen vesztettem el az apai jussomat és nem voltam kocsis. Sajnos, most se vagyok az, pedig kocsisnak lenni nem is volna utolsó mulatság. A huszonegy úri játék s a mi hazárdjátékoknál ritkaság, még ész is kell hozzá. Tudni kell, mikor jó bevágni, mikor okos megállni s azonfelül érzék is kell hozzá. Hölgyeim és uraim, ki adja a bankot?

De ő maga sohasem játszott, még csak úgy mellékesen se koczkáztatott egy koronát. Nézte a játékosokat, tartotta őket szóval, türte a szeszélyeiket, de ennyi volt az egész. Nem játszott. Ha játszott, nyert vagy vesztett volna, talán sohse keresztelik dr. Huszonegynek. Így a kis gyerekek is csak annak csufolták.

Dr. Huszonegy tehát zsebrevágta a kosarat. Fátyolos szemmel nézett az elsietö Egyszeregy kisasszony után, nagyot sóhajtott, aztán csettintett a nyelvével és fütyörészve ment a legközelebbi társasághoz. Nők, férfiak nevetve fogadták s ő maga is nevetve szólott:

— Éppen most kaptam kosarat.

— Ah, ki tudott önnek ellentállni? — tréfálkozott az igazgató felesége.

Dr. Huszonegy belement a tréfába.

— Ha más mondja, én sem hinném. De ellentállott. Igazi kosarat kaptam. Pedig nem azt kértem tőle, hogy adjon bankot, hanem, hogy a feleségem legyen. Igazi feleségem.

— S most mit fog csinálni?

— Hazamegyek, gyászba öltözködöm és búsulok.

— Ne tegye.

— Megteszem. Ha egy óra mulva hallani fogják, hogy a czigány nagyon szomorú nótákat húz, kerüljék el azt a helyet, mert ott dr. Huszonegy fog búsulni.

Mosolygott, mikor így beszélt, de nekem úgy rémlett, hogy az a hosszú jegenye-alakja megreszket, mint még soha. S ámbátor most sem állta meg, hogy az asszonyok legbelsőbb dolgaiba ne kotnyeleskedjék (egy asszonykától megkérdezte, hogy hát mit mondott az orvos, lesz-e még valaha gyermeke?), időnként valami borulat ült a pergamenarczára, alig tartotta magát, egyre törölte a homlokát s úgy nézett maga mögé, mintha azt várná, hogy Egyszeregy kisasszony meggondolta magát s visszajön a kosaráért. Mikor megint kedélyeskedni akart, majdnem hülyének tetszett a szegény hosszú legény.

Tíz percz mulva fölegyenesedett.

— Megyek búsulni és ne tartóztassanak, mert meghalok, ha nem búsulhatok.

Még sohsem láttam olyan siralmasnak. A gyerekek, a kikkel találkozott, szokás szerint megálltak

előtte, hogy átvegyék tőle a stereotip tréfáit: egy baraczkot, egy mondást, egy bolondságot — most úgy mosolygott rájuk, hogy megijedtek tőle. Csak néztem, bámultam. Hiszen mindig azt volt a hitem, hogy ez a hosszú ember megroskadna, ha egy gyékénykosarat kellene öt lépésre czipelnie, de most belül is összetört dr. Huszonegy. Szétesik ez most mindjárt darabokra s el sem tudom képzelni, hogy szedem össze. Már félig se tréfa ez a kosár.

Utána mentem a fasorban, hogy melléje szegődöm. De csak a szállóban értem utól a szobájában.

— Na, doktorka, csak nem komoly az a dolog?

Rám nézett hosszan, szomorúan.

— De komoly. Arra kérem, kedves barátom, menjen vissza a társasághoz és ha elmondta a dolgot, nevessenek ki lehetőleg még ma este, mert holnap reggel már nem szeretném, ha még mindig nevetnének.

— Kitől kapott kosarat?

— Miért kérdi, mikor tudhatja? Nem a portugál király nővérét kértem meg.

— Egyszeregy kisasszony volt olyan kegyetlen?

— Olyan okos, akarta mondani. Igen, Egyszeregy kisasszony. Azt mondta: maga figura, én vén leány vagyok — kinevetnének! Hát odáig rendben van a dolog, én csakugyan figura vagyok és ki is nevetnének; de hogy ő vén leány volna!

Nyitott szekrénye előtt lebukott egy székbe és nedves szemekkel könyörgött:

— Gyászba öltözködöm. Csak ma estére hagyjon magamra. Holnap már megint maguk közé jövök és figura leszek. Hagyjon magamra!

Elmentem. A társaságnak csak azért se szólottam. Az ördög vigye a társaságot, ki fogja nevetni dr. Huszonegyet nélkülem is. Hát mit pletykázzam? De mikor a hosszú fasor lombjain keresztül lehintette fekete porát az este s a homályban ragyogni kezdtek a vendéglő gázlángjai, mint a szentjánosbogarak: egyszerre áthangzott hozzánk a czigányok muzsikája. Magyar nótát húztak, szomorút. S az igazgatóné egyszerre fölkaczagott:

— Még csakugyan dr. Huszonegy huzatja! Elsiratja a kosarát.

Nem tudtam feltartóztatni a társaságot, pedig magamnak is úgy rémlett, hogy dr. Huszonegy rendeli a szép magyar nótákat. Csak ő lehet, a ki vigat és szomorút vegyest huzat, mert a mi magyar nóta, azt ő mind szomorúnak érzi. Ez a bolondos lengyel, a ki a német nyelvet is csak töri, nyomban elérzékenyedik a magyar nótára. Tőle telik csak ki, hogy ebben az osztrák fürdőben magyar nóta mellett akar búsulni, mert mi magyarok, mi tagadás, idegenben is inkább a divatos keringőket szeretjük hallgatni. A társaság pedig látni is akarta, hogyan búsul dr. Huszonegy. Vidám beszélgetésben húzódott tehát az egész csapat a vendéglő felé.

Ott ült dr. Huszonegy a czigányok előtt. Hófehér porczellánruha volt rajta, de a rendes szem-

üvegét feketével cserélte fel s a nyakán széles, fekete kendő volt csokorra kötve.

— Jarfasch! — mondta Gyárfás czigánynak. Jarfasch, ich bin traurig.

A czigány húzta, de tán még sem elég szomorúan. Dr. Huszonegy felugrott (három fejjel látszott most magasabbnak a czigánynál) rekedten rikácsolta:

— Jarfasch! Ide néz! Gyászba vagyok, a szemem feketének látja a világot, fekete lobogó van az árboczon, akarom mondani, a nyakamon s ezt a rongy testemet hófehérbe bujtattam, mint a halottat szokás. Nekem nagyon szomorú nóta kell. Búsulok. Búsulok mint egy Ungar!

Egy kicsit illegette magát s mikor a czigány csöndesen figyelte, dr. Huszonegy elkezdett valamit énekelni, a miből Gyárfásnak rá kellett ismernie, hogy micsoda nótát akar a doktor. Dünnyögve, ríva, istentelen jargonban énekelte dr. Huszonegy:

Rikka púsze, rikka arpe, rikka ros,
Wer an Ochs is, is ka Frosch.
Ujujuju, ujujuju, ujujuju-ú-ú-ú-ú-
La-angsam, la-angsam . . .

A czigány ráismert ugyan a nótára, de benne is van ördög, végig akarta élvezni a lengyeles magyar szöveget s nem húzta mindjárt. Azután meg nem húzhatta attól a rettenetes kaczagástól, amivel a társaság dr. Huszonegynek esett. Az asszonyok

majd megették, valósággal ölelték, ránczigálták a búsúló kosarast, a ki csak nézett bambán, ijedten, nedvesedő szemekkel.

Hirtelen kiszakította magát az asszonyok fojtogatásából. Egy tányért kapott fel és keserves mosolygással tányérozott.

— A czigánynak, hölgyeim és uraim! A czigánynak is élni kell.

A pénzt, a mi összegyűlt (és nagy volt a mulatság, hát jóczkán gyült), odaadta a czigányoknak s mikor egy pillanatra mellém került, a fülembe súgta:

— Ha mulatnak, ők fizessék meg. Én majd kibúsulom magam az éjszaka. Különben mit szól a gyászkosztümömhöz?

Nem felelhettem. A fürdő-omnibusz akkor robogott ki az útra. Erősen lefátyolozva benne ült Egyszeregy kisasszony is. Dr. Huszonegy megismerte és reszketve kapaszkodott a karomba.

— Elmegy — suttogta.

És később még halkabban:

Most megy le a nap. Nagyon sötét van . . .

*

Titok, hogyan találta meg a szobaleány Egyszeregy kisasszony levelét. Már akkor fel volt bontva, mikor dr. Huszonegy kezébe került. Nekem ő mesélte csak, mi volt a levélben. Egyszeregy kis-

asssony, azt írta egy öreg (még nála is öregebb) barátnőjének, hogy leányként fog meghalni, de a lelkét özvegynek érzi, mintha lélekben hajlott volna valakinek szavára, a ki feleségül kérte. Nem mehetett hozzá, mert figura — de szeretni tudná azért, hogy egy édes emléket zárt egy öreg leány szívébe.

— Nincs nagyobb fájdalom, mint fájdalmat okozni — írta Egyszeregy kisasszony a nála is öregebb barátnőnek.

Dr. Huszonegy sírt is, nevetett is, mikor pátoszszal szavalta Egyszeregy kisasszony szavait. Így már a kosár se fájt neki olyan nagyon. Csak a társaság nevetett azon a kosáron, a melybe két vén cselédnek gyönyörüséges fájdalma volt bepólyálva, lágyan, gyöngéden . . .

M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

	Oldal.
Akáczvirág	1
A vörös kendő	11
A főispán inasa	26
Vidra	39
Kéren-Happuk	49
Ő	68
A vén kecske	72
A fekete ruha	88
A tyúkleves	99
A szobor özvegye	103
A lovagiatlan ügy	118
A kifordított esernyő	134
A kosár	146

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár